

EGYHÁZ-

3

-FÓRUM

**Friede braucht Schutz.
Unsere Armee.**

Egyházforum 2. évfolyam

Független katolikus folyóirat

Megjelenik félévenként

Szerkesztőség és kiadóhivatal:Teológiai-Pasztorációs
Tanulmányok Magyar Köz-
pontja

Postfach, CH-6000 Luzern 6

Szerkesztők:Paul M. Zulehner és
Wildmann JánosEgyes szám ára 12,50 SFr
Magyarországon 60.-- Ft**Előfizetési díj** (négy egymás
után következő számra 46.-
SFr.(A svájci frankban megadott
ár, ill. előfizetési díj kb.
40%-os felárat foglal magá-
ban, amely a magyarországi
terjesztés elősegítésére szol-
gál. A felártól indokolt eset-
ben eltekintünk.)Minden további példány 7,50,
ill. előfizetés 28.- SFr**Bank:**Schweizerische Kreditanstalt
Schwanenplatz 8, CH-6002
Luzern,
Postacsekk: 60-44-9
Konto Nr.: 303-941-40 "Zeit-
schrift"**Nyomda:**Genossenschaft Ropress
Baslerstrasse 106, CH-8048
Zürich**Olvasóink leveleit a szer-
kesztőség címére kérjük.****Kirchenforum 2. Jahrgang**Unabhängige katholische Zeit-
schrift

Erscheint halbjährlich

Redaktion und Herausgeber:Ungarisches Zentrum für
Theologisch-Pastorale Studien
Postfach, CH-6000 Luzern 6**Redakteure:**Paul M. Zulehner und
János Wildmann**Einzelheft** 12,50 SFr
In Ungarn 60.-- Ft**Abonnement** (für vier aufein-
ander folgenden Nummern)
46.-- SFr.(Die obigen Preise beinhalten
einen Aufpreis von ca. 40 %.
Er dient zur Verbreitung der
Zeitschrift in Ungarn. Im be-
gründeten Fall kann vom
Aufpreis abgesehen werden.)Jedes weitere Exemplar 7,50
SFr, jedes weitere Abonnement
28.-- SFr.**Bankverbindung:**Schweizerische Kreditanstalt
Schwanenplatz 8, CH-6002
Luzern,
Postscheck Nr.: 60-44-9
Kto.Nr.: 303-941-40 "Zeit-
schrift"**Druck:**Genossenschaft Ropress
Baslerstrasse 106, CH-8048
Zürich**Leserbriefe bitte an die Ad-
resse der Redaktion.**

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó.....	4
Alois Müller, Felhívás az aggiornamentora..	6
A világi hívő az egyházban és a világban (NSZK püspökeinek állásfoglalása az 1987-es színódussal kapcsolatban).....	25
Hermann Stenger, Pluralitás – a lelki- pásztorkodás egy pszichológiai	56
szempontja	
Jung Antal, Boldogok az istenkeresők.....	67
A magyar egyház Lékai bíboros után:	
- Eliás József, Az ÜZENET és a pásztor..	72
- Tarnóczy Szabolcs, Kiszárad vagy kizöldül a meggyesett fa?.....	82
- Wildmann János, A magyar egyház Lékai bíboros után	90
A katolikus egyház Csehszlovákiában	
- Frantisek Tomasek, "Minden embernek ugyanazokat a jogokat!".....	109
- Thomas Seiterich	
- 200.00 katolikus a velehradi zarándoklaton	113
- Plébános egy pusztuló plébánián....	115
- Egy keresztény nő az illegalitásban	116
- Hans-H. Hücking, Görög-katolikus Egyház Szlovákiában	121
Személyek és hírek	
- Dokumentáció, Kilenc katona-kislap levele püspöküknek	124
- Rövid hírek.....	127
Olvasóink leveleiből.....	128
Szerkesztői közlemények.....	131
Zusammenfassung	132

Kedves Olvasónk!

Az idei őszi püspöki szinódusona világi hívőknek az egyházban és világban betöltendő hivatásáról és küldetéséről lesz szó. A téma bizonyára nagy érdeklődésre tarthat számot a magyarországi és külföldi magyar hívők körében is. Különös aktualitást ad a kérdésnek az a magyarországi új rendelkezés, mely szerint bizonyos feltételek mellett világiak is vállalhatnak egyházi szolgálatot. Az **Egyházforum 3.** számában mi ezt a témakört szinte a huszonnegyedik órában tűzzük napirendre. Ezáltal szeretnénk a világi hívők körében előmozdítani a szinódusra való felkészülést és ezzel kapcsolatban hangsúlyozni valamennyiünk felelősségét. Harmadik számunk második felében folytatjuk a Lékai bíboros utáni magyar egyházi helyzetről indított vitánkat, ezenkívül tájékoztatjuk Olvasóinkat a csehszlovákiai egyházi viszonyokról is.

A világi hívők egyházi és világi feladatainak teológiai megfogalmazása és az egyház megújulása összetartozik. Ezért választottuk az 1987/1-es számunk kiinduló tanulmányává **Alois Müller** híressé vált előadását az **aggiornamento**-ról. A luzerni dogmatikaprofesszor szerint a megújulásnak át kell járnia az egyházi élet különböző területeit: az egyházi fegyelem kérdéseitől az erkölcsi tanítás és a hittételek megfogalmazásán keresztül egészen a konkrét egyházi közösségek gyakorlatáig.

A szinódusi előkészületek folyamán az illetékes egyházi szervek megnyilatkozásainak egész sorával találkoztunk. Teológailag az egyik legalaposabban kidolgozott hivatalos egyházi állásfoglalást a **Nyugat-Német Katolikus Püspöki Kar** tette közzé. Mivel ez a dokumentum nemcsak a szinódust megelőző vitákban játszik fontos szerepet, hanem valószínűleg a világi hívekről kialakítandó teológiai értelmezést is jelentősen befolyásolni fogja, teljes terjedelmében közöljük. Ezt követi **Hermann Stenger** tanulmánya a lelkipásztorkodás egy fontos pszichológiai aspek-

tusáról, a pluralitás elviselésének képességéről. Az istenkeresők boldogságáról ír Jung Antal vázlatos meditációjában.

Előző számunkban, a Lékai bíboros tíz éves primási működéséről indított vitánk kapcsán, három magyarországi katolikustól közöltünk hozzászólást. Most szintén három cikket választottunk ki, de mindhárom bizonyos értelemben "kívülállótól" származik: egy református lelkész-től és két külföldön élő katolikustól. **Éliás József** Lékai bíborosnak a katonai szolgálat kérdésében kialakított álláspontját teszi mérlegre – és alapos vizsgálat után könnyűnek találja. **Tarnóczy Szabolcs** a magyar katolikus karizmatikusok szemszögéből elemzi az elhunyt magyar primás tevékenységét. **Wildmann János** Lékai bíboros egyházképéből kiindulva vázolja fel a magyar katolikus egyházon belüli pozíciókat, utal a jövő lehetőségeire és a korlátokra.

A szomszédos szocialista országok egyházainak sorában e számunk hasábjain a **csehszlovákiai katolikus egyházzal** foglalkozunk. Közöljük **Frantisek Tomasek** prágai bíboros egy nyílt levelét, amelyet a "Béke és Szocializmus" c. folyóirathoz intézett. **Thomas Seiterich** egy csehszlovákiai tanulmányút után cikksorozatot írt az ottani katolikus egyház helyzetéről. Ezekből választottunk ki négy beszámolót. **Hans-H. Hücking** a szinte feledésbe merült csehszlovákiai görög-katolikus egyház állapotáról tudósít.

Dokumentációs rovatunkban kilenc Cegléden szolgálatot teljesítő katona-kispapnak püspökhöz intézett nyílt levelét találhatja az olvasó, melyben a vallásszabadság kérdésével foglalkoznak a katonai idő alatt, illetve a katonai civil-szolgálat bevezetése mellett emelnek szót.

A **Rövid hírek** után **Olvasóink leveleiből** idézünk, majd **Szerkesztői közleményekkel** zárjuk az **Egyházfórum 3.** számát.

1987. június

a szerkesztők

A szerző a zsinati teológia egyik ismert képviselője, jelenleg a dogmatika és liturgika professzora a luzerni (Svájc) teológiai fakultáson. Alább közölt írása előadás-ként hangzott el és nagy feltűnést keltett az Osztrák Lelkipásztori Intézet konferenciáján Bécsben 1986 decemberében (ld. Új Ember, 1987. január 18. és február 1.). A Herder Kiadó a konferenciáról egy külön kötetet jelentet meg 1987 nyarán. Ebben a kötetben megtalálható lesz a luzerni professzor előadásának eredeti német szövege is. Mi ezúton is köszönetünket fejezzük ki **Müller** professzornak és a **Herder Kiadó** nak, amiért a megjelenés előtt és díjmentesen engedték át a fordítás és közlés jogát az **Egyházfórumnak**.

Felhívás az **aggiornamento**-ra

Bevezetés

A zsinat egyik emléktemplomában ülésezünk most. Adja Isten, hogy ezt az elnevezést sohase érthessük abban a cinikus-irónikus értelemben, mely szerint e templomban valaha is (évfordulós) megemlékezést kellene majd tartani a 11. Vatikáni Zsinat tiszteletére. Éppen ellenkezőleg: ezen ülészak vezetősége programmatikusan megújulás-ra, az **aggiornamento**-ra szólít fel bennünket s arra hívja fel a figyelmet, hogy ezen olyan ígéretet érthetünk, melynek beváltásáról nem beszélhetünk még múlt időben.

Nem illik e kifejezést anonim jelszóként használni; inkább halljuk meg azt újra abból a forrásból, ahonnan eredt s egycsapásra a zsinat nyelvi pecsétjévé, sőt megjelölésévé vált. S ezzel már kezdetét is veszi a meglepetés.

Az **aggiornamento** szó első ízben XXIII. János pápa amaz 1959. január 25-i, a kardinálisok testülete előtt tartott beszédében hangzott el, melyben először hirdette meg a zsinatot a római egyházmegyei szinódussal és az egyházi törvénykönyv revíziójával egyetemben – de akkor e kifejezés nem a zsinatra magára vonatkozott! A pápa szavai így hangzottak: "E két terv (vagyis a római egyházmegyei szinódus és az ökumenikus zsinat) szerencsésen vezet majd a kánonjogi kódex óhajtott és várt **aggiornamento**-jához. Ez (az **aggiornamento**) fogja kísérfni és megkoronázni azt a két kísérfletet, amelyet annak gyakorlati alkalmazására teszünk, amit az egyházi fegyelem előír s az Úr Lelke az út megtétele során sugallt."(1) Azaz: az egyházjog megújulása mint a zsinat megkoronázása! Teljesült ígéret?

De hasonlóképpen beszélt a pápa ugyanazon év június 29-én közzétett "Ad Petri Cathedram" enciklikájában is: "Magának a zsinatnak a fő célja a katolikus hit növekedésének (incremento) elősegítése, az egyház népe életpraxisának (costumi) üdvös megújítása s az egyházi fegyelem korunk szükségletei szerinti megújulása (aggiornamento) lesz".(2)

Úgy tűnhet, mintha az **aggiornamento** XXIII. János számára mellékes kérdés lett volna csupán s semmiképpen nem ő maga emelte volna e kifejezést az egész zsinat megjelölésévé. Franz Michel William azonban szorgalmas kutatással bizonyította, hogy Angelo Roncalli – fiatal éveitől kezdve egészen velencei patriarchia koráig – az **aggiornamento** tulajdonképpeni filozófiáját fejlesztette ki.(3) Nem lehet ezen írás célja, hogy e témával részleteiben is foglalkozzunk, s még csak az sem lehet a szándékunk, hogy elkötelezzük magunkat a tekintetben, mit is értett pontosan a pápa – szövegei "történeti-kritikai exegézise" szerint – az "**aggiornamento**-ra való felhívás" alatt. Mindenesetre tény, hogy az egyházi publicisztika, sőt az egyházi közvélemény is e fogalmat tette meg a II. vatikáni zsinattal szemben megnyilvánuló összes várakozás hordozó-

jává (a pápáét is ideértve). S itt utalnunk kell még a pápai megnyilatkozások két olyan momentumára, amelyek abban az 1961. december 25-i, "Humanae Salutis" apostoli konstitúcióban találhatók, mely a II. vatikáni zsinatot hivatalosan is meghirdette.

Történelmi súlyú szavakat olvashatunk itt, amelyeket nem akarunk elfelejteni: "A bizalmukat veszített lelkek csupán sötétséget látnak a Föld arcára borulni. Mi azonban a mi Üdvözítőnkben akarjuk újra készségesen megerősíteni egész bizalmunkat - Benne, aki nem vonult vissza az Általa megváltott világból. Mi inkább azt sajátítjuk el, amit Jézus ajánlott nekünk, vagyis hogy megtanulunk különbséget tenni az "idők jelei" közt. S ekkor - bármily nagy is legyen a sötétség - olyan jelek tűnnek a szemünkbe, melyekből jót remélhetünk az Egyház és az emberiség sorsára nézve."(4)

Hogy milyen fontos is volt e gondolat a pápa számára s a Vatikánban mennyire kellett küzdenie érte, azt mutatja az a tény is, hogy a zsinat 1962. október 11-i megnyitásakor mondott beszédében visszatért erre, ezeket e csodálatos, soha el nem felejtendő szavakat mondva:

"Pasztorális szolgálatunk napi gyakorlása során néha fülünkbe jutottak olyan személyek süttogásai is, akik bár égték a buzgóságtól, de nem rendelkeztek túl nagy megkülönböztetési képességgel s mértékkel. Ők a modern korban csupán törvénytelenséget és összeomlást látnak. Úgy vélekednek, hogy korunk a korábbi korokkal összemérve romlást mutat; úgy viselkednek, mintha nem okultak volna a történelemből, ami pedig az élet tanítómestere, s mintha a korábbi ökumenikus zsinatok idején minden a keresztény gondolat, a keresztény élet s a helyes vallási szabadság teljes győzelmét szolgáltatta volna.

Úgy tűnik számunkra, hogy nem gondolkozhatunk úgy, mint e "katasztrófaapróféták", akik állandóan vészterhes események bekövetkeztét hirdetik, mintha a világvége küszöbén állnánk.

Az isteni Gondviselés a jelen történelmi pil-

lanatában az emberi kapcsolatok új rendjéhez vezet el bennünket. E kapcsolatok az emberek tevékenysége révén – ám várakozásukat többnyire meghaladó módon – magasabb s nem sejtett tervek teljesülése felé fejlődnek. S mindent, még az emberi bajokat is az Egyház javára fordítja (a Gondviselés). (5)

Nem kell persze elhallgatnunk azt sem, hogy a pápa itt kifejeződő "teológiai világoptimizmus" jól beleillett a hatvanas évek légkörébe, amikor egyrészt azt hitték az emberek, okultak a háborús tapasztalatokból, másrészt már begyógyultak a háború okozta sebek s eképpen új fellendülés előtt érezte mindenki magát. Manapság viszont éppen a kritikus és fogékony gondolkodók magyarázzák inkább pesszimizmún az "idők jeleit"; egész más körök látnak "csak összeomlást" a jelen történéseiben.

Úgy vélem azonban, nem a mindenkori időszak – hol optimistább, hol pesszimiztább – konkrét történelmi megítélése és előrejelzése a kérdés. XXIII. János pápa esetében sokkalta inkább egyfajta hívő alapmagatartásról s így egy teológiai strukturális elvről (Strukturprinzip) van szó. A keresztény ne engedje, hogy saját korszakáról vallott történeti-konkrét ítélete befolyásolja, ehelyett inkább keresse a jó megvalósításának lehetőségeit minden korszakban. Ekkor minden korszak ténylegesen magában foglalja Isten üdv-szerző működésének, az isteni értelemben vett jövőnek ígéretét. Az igazi **aggiornamento** nem más, mint a mindenkori korszak feladatainak ilyen értelemben vett elfogadása, az idők jeleinek e szellemben való megértése.

S ha most megkérdezzük magunktól, mi váltható be az **aggiornamento** ígéretéből az "egész egyház közös felelősségvállalása" terén, akkor a **mi** idők jeleit kell keresnünk s a **mi** sötétségünkben kell az Úrba vetett bizalmunkat megerősítenünk, hogy egyházilag "maiak" legyünk, ha szabad ez egyszer így fordítanunk le az **aggiornamento**-t. Ezt három lépésben kívánom megvizsgálni. Elsőként az általános teológiai

megfontolásokra térek ki.

1. Általános teológiai megfontolások

Mi számíthat az Egyházban teológiailag legitim módon **aggiornamento**-nak? Mit lehet a "mai nap szintjére" hozni? A legkönnyebb azt választani: az egyházi **fegyelem** ügyeit. Ilyen módon **aggiornamento** volt már X. Pius breviárium-reformja s XII. Pius rendelkezéseinek egész sora, gondoljunk csak a plébánosok bérnálási jogára, az eukarisztikus mértékletességi parancsra, az esti misék engedélyezésére. Mindezen engedményeknél "korunk szükségleteire" hivatkoztak.

Ilyen törekvésekből állt össze a zsinat legtöbb elérni kívánt célja, s a mai napig se valósult meg ezek mindegyike. Ennek egyik mélyebb oka az alábbiakból érthető meg.

Az **aggiornamento** egy másik síkja az egyház **erkölcsi tanítására** vonatkozhatna, s ez a sík áll manapság a köztudat homlokterében: a szexuális morál, a házassági morál, sőt a politikai, gazdasági, környezeti morál **aggiornamento**-ja. E téren azonban az **aggiornamento**-követelések szívós ellenállásba ütköznek.

A legkényesebbek azonban az úgynevezett dogmatikus területen megnyilvánuló követelések, ahol a **hittan** bizonyos megfogalmazásairól van szó. S éppen itt nevezhetjük meg a legvilágosabban azt az okot, amely az **aggiornamento**-t kétségessé teszi, le egészen a fegyelem gyakorlati kérdéseinek szintjéig. Ez pedig a lényeges – esszenciális – és a nem lényeges – akcidentális – közötti különbségtevés. Az axióma eképpen hangzik: Az akcidentálist, amitől nem függ a dolog lényege, meg lehet változtatni s hozzá lehet idomítani az adott korhoz a "necessitates rationesque nostrorum temporum" elve szerint; magát azonban a lényegyet s azt az akcidentálist, amely szükségszerűen összekapcsolódik a lényeggel, nem változtathatjuk meg. Ennek értelmében a bérnálás jogának fenntartása a püspök

számára akcidentália, amelyen lehet "lazítani"; a betegek szentsége viszont vagy akár maga az eukarisztia a papság lényegéhez tartozik s ezért megváltoztathatatlan. Más, morális vagy dogmatikai területről is számtalan ilyen példát hozhatnánk fel.

Számunkra, katolikus teológusok részére ez teljesen evidens: az emberi etika és a hit dolgában egyrészt adott a lényeg, amely változtathatatlan, s van az akcicens, ami adott esetben kiigazítható, ami változhat, fejlődhet. Csupán arról a ténykérdésről lehet vitatkozni, hogy **vajon** ez vagy az a vitatott kérdés magára a lényegre vagy csak az akcidentálisra vonatkozik-e.

Egy filozófiai gondolatmodell

Ám tisztában kell lennünk azzal, hogy itt egy **filozófiai gondolatmodellről** van szó, mely szerint minden dolognak van egy lényegi része s ehhez különféle akcenciák társulnak. A lényeg változtathatatlan, sőt örök abban az értelemben, hogy az egy adott fogalomnak megfelelő dolog bármely időben ugyanazokból a lényegi tényezők-ből áll. Ha csak egy lényegi jegy is megváltozik, már nem ugyanarról a lényegről van szó, sőt egyenesen elveszik a dolog identitása. Más-ként áll a helyzet az akcidentális tényezőkkel: ezek változhatnak, a lényegi azonosság azonban továbbra is adott marad.

Újra mondom: mindez egy filozófiai gondolatmodell, amellyel megpróbáljuk adekvát módon értelmezni egy összetett valóság összetett jelenségeit. S fontos szem előtt tartani, hogy az a modell, amellyel mi gondolatilag megközelítjük a hittartalmakat, maga nem hittartalom, hanem az, ami a gondolkodás hitünk számára; s a gondolkodást kritizálhatjuk saját eszközeivel. A változatlan lényegek gondolati modellje ugyan nagyon hasznos segítség, mégis kritizálható. A dialektikus materializmus "minőségi ugrásának" témájához jutottunk el bizonyos értelemben ezzel.

Azon első kérdésből, hogy mely tényezők akcidentálisak s melyek lényegiek, következik a második: Kellőképpen nagy számú, akcidentális jegyeket érintő változás lényegi változáshoz vezet-e? Vegyük továbbá azt is figyelembe, hogy a lényeg fogalma visszatér minden szinten. Például az "emberi lényeg" szempontjából a házasság akcidentális tényező lehet, azonban létezik a "házasság lényege" is. A lényegről tett kijelentéseinkkel **éppen hogy nem** mozgunk biztos talajon az összes komplex kérdés esetében! Vegyük példaként magát Jézus küldetését: mennyire lehet ezt lényegire és akcidentálisra felosztani? Mi az, ami az ember esetében lényege szerint változtathatatlan, s mi az, ami csak akcidentálisan az? Meddig terjed az - egyéni, társadalmi - evolúció? Meddig érvényes a "természetjog" fogalma? Mit tudunk az Egyház, a szentségek, a dogmatikai megfogalmazások lényegének pontos körülhatárolásáról mondani? Egyetlen ilyen kérdés esetében se tessük magunkat biztosabb tudás birtokosának, mint amilyenrel rendelkezünk. Az egyháztörténetben bőven akadnak olyan példák, amelyek teológusok egész generációját képesek voltak zavarba hozni, mikor a tanítás lényegi azonosságát és változatlanságát kellett ezek esetében bizonyítaniuk. Manapság többnyire azt mondják: Ez és ez a kérdés egyszerűen nem a lényegre vonatkozott. Akkor azonban, amikor pápák vagy zsinatok e kérdéses kijelentéseket tettek, igencsak a lényegre vonatkozóknak tartották a dolgot!

S éppen a II. Vatikáni Zsinat kapcsán vetődnek fel újra ilyen kérdések. Mondhatjuk-e: a vallásszabadságra vagy az ökumenére vonatkozó kijelentései csak akcidentálisan különböznek a korábbi tanítástól? Vagy hivatkozzunk arra, hogy itt nem a hitre vonatkozó definíciókról van szó? Mindez épp a bizonytalanságot mutatja. S manapság Marcel Lefebvre szolgáltatja az "ellenpróbát", aki a változatlan lényegi vonások logikájából kiindulva a zsinatot egyszerűen eretnekséggel vádolja meg. A kétszeres diszkréció

nem engedi, hogy belemenjünk abba a kérdésbe, hova sorolták volna be kapásból a II. Vatikáni Zsinat bizonyos kijelentéseit korábbi pápák.

Mindeme filozófiai és történelmi adottságok tisztességes és elfogulatlan vizsgálata arra a végkövetkeztetésre vezet bennünket, hogy Jézus Krisztus egyházának a valóságban jóval tágabb tere nyílik a fejlődésre és az **aggiornamento**-ra, mintsem hogy csupán – akcidentáliái tekintetében – hozzáillesszük a (kedvezőtlen?) körülményekhez (már ha a hivatkozott "necessitates"-t "szükség"-ként akarjuk fordítani).

Ezen előfeltételekből kiindulva szeretnénk második lépésként az egyházfelfogás **aggiornamento**-ját fontolóra venni.

2. Az egyházfelfogás **aggiornamento**-ja

A "Lumen Gentium" egyházi konstitúció szövege ugyan nem tartozik a zsinat "csúcsaihoz", mégis egyike azoknak, amelyek a legszélesebb körű hatást váltották ki. Ebben "vettek búcsút" a piramis-alakú egyházképtől, mely az Egyházat felülről lefelé haladva kizárólagos "tulajdonrészekből" felépítettnek láttatja. Krisztus minden hatalmát Péterre ruházta. Péter ennek egy részét az eggyel alatta álló rendnek, vagyis a püspököknek adta át, akik pedig újra továbbadják hatalmuk egy részét a papoknak (secundi ordinis ministros) és a diakónusoknak – s ezzel vége szakad a hatalom kiáradásának. A legalsó rendbe tartoznak a hívők: ők felülről kapják a megvilágosítást, megszentelődést s a javukra szolgáló vezetést.

A szent hatalmat birtokló rendeket jelölte ezek szerint az "egyház" kifejezés. A legalsó rendet "hívőknek" vagy csak egyszerűen embereknek" nevezik.

Ez a piramisszerű egyházkép a pseudo-dionysiusi hierarchia-tannak felel meg, amely szerint olyan rend áll fenn a mennyben és a

földön, amelyben mindig a magasabb rangú világítja meg a közvetlenül alatta állót. Ez a modell az egyházzal alkotott képpel kapcsolatban azt a problémát hozza magával, hogy rendek hálózatát, de nem a végső belső egységet mutatja.

A "Lumen Gentium" konstitúció első, az Egyház misztériumáról szóló, s még inkább második, Isten népéről szóló fejezetében abból indul ki, hogy az Egyház elsődlegesen és alapjában véve egy egység, egy egyenlő tagokból felépülő egész, egy test, s ha meg is különböztethetők benne különböző tagok és funkciók, "mégis teljesen egyenlő mindnyájuk méltósága és tevékenysége minden hívő közös feladatában, Krisztus teste építésében" (LG 32).

Ilyen "csúcs kijelentéseket" azonban sohase tett a zsinat anélkül, hogy hozzá ne kapcsolta volna a hagyományos tanítás "pótkocsiját", esetünkben így: "Bár egyeseket Isten akarata tanítóknak, misztériumok kiosztóinak és pásztoroknak rendelt mások javára..."(uo.). S eképpen a zsinati kijelentések magukban hordozzák annak lehetőségét, hogy egyik vagy másik "irányban" olvassuk őket. A történeti-kritikai hermeneutika értelmében mindazonáltal érvényes az, hogy az új, továbbvivő gondolatok specifikálják az általános, már ismert tételeket s nem pedig a tudatosan újnak szántakat kell utólag leszállítani a már mindig is mondottak szintjére. Ha nem így lenne, a zsinat maga nyilvánította volna ki saját felesleges voltát.

A dogmatikai **aggiornamento**-hoz tartozik tehát annak a gondolatnak a kibontakozása, hogy az egyház egészében s minden tagjában Krisztus teste, egyetlen organizmus, melyet a Szentlélek éltet. Csak a piramisszerkezetű egyházképnél tekinthető logikusnak, ha a Krisztushoz, az egyház fejéhez való kapcsolat s mindenekelőtt a Szentlélek által való vezetettség csak a "csúcsra" korlátozódik, s csak e csúcsról "áramlik le" a többi szintre. Az egyháztörténetnek ezzel kapcsolatban alig van mondanivalója, s a korrekció

is - Karl Rahnertől kiindulva(6) - biblikus-spekulatív módon jutott be a zsinatba a "hivatal és karizma" komplementáris fogalompárjának felállításával.(7) A karizma alatt a Szentléleknek azon, Krisztus testének minden tagjában megnyilvánuló hatását kell érteni, amely éppenséggel nem tartozik a "hivatal" fogalma alá. S a "hivatal" a karizmák felett gyakorolt felügyeletét sem szabad oly módon értelmezni, hogy ez utóbbiak "feloldódnak" az előbbiben s eképpen gyakorlatilag feleslegessé válnak.

Az egyház az egész valóság

Ez azt jelenti: "egyház" és "egyházi" alatt igazából az egész szervezet valóságát, s nem csupán a hierarchiát kell érteni. A Szentlélek az egyház összes tagjában megnyilvánuló hatásának összegződése révén vezeti egyházát, Krisztus jelenlétét misztikus teste összes életmegnyilatkozásában teljesíti ki. Mindezzel nem akarom - az előbbieken említett egyoldalúság megfordításaként - a hivatal szerepét és ígéretét a karizmákban feloldani. Azonban ki kell jelenteni:

A hivatal nem lehet bizonyos a Szentlélek vezetésében, ha nem nyitott, fogékony és engedelmes a Lélek iránt, ahogyan az a különböző tagokban és szervrendszerekben működik. A hivatal birtokosa éppen hogy nem nőtt fel feladathoz s nem tesz eleget ígéretének, ha visszahúzódik magába.

A hivatal feladatában mutatkozó dialektikus feszültség éppen ebben rejlik: kritika a tagokkal szemben és nyitottság az e tagokban működő Lélekkel szemben. E feladatnak nem lehet úgy eleget tenni, hogy a hivatal birtokosa az egyházból jövő és az egyházban történő dolgokat már meglévő sémák alapján bírálja el anélkül, hogy késznek mutatkozna arra, hogy esetleg a nemtetszését kiváltó dolgokból is tanuljon valami újat.

Kiderül, hogy az egyházra, mint Isten népére és közösségre (Communio) való hivatkozás nem

áll ellentétben a misztériumként felfogott egyház fogalmával. Az Isten népe az egyház misztériumának része, s a hivatal is az egyház misztériumának része.

Mivel azonban az egyház misztériuma emberekben, emberek által és emberek között valósul meg, ezért az emberi valóság törvényszerűségeiben is színre lép. Az egyes embereket tekintve olyan dolgokról van szó, mint például bátorság, becsületesség, türelem, félelem s ezek kapcsán pszichológiai törvényszerűségekről beszélünk. A zsinat kifejezetten ilyeneket követel meg a papok képzésénél ("Optatam totius" dekretum, Nr. 11).

Emberi csoportok, közösségek vonatkozásában szociológiai törvényszerűségekről beszélhetünk. Nem látom be, miért kellene a pszichológiai törvényszerűségeket komolyan venni és elismerni, a szociológiaiakat viszont rossz szemmel nézni és elutasítani. Mindkettőnek vannak olyan aspektusai, amelyek az emberi szabadságon innen és túl helyezkednek el, s olyan aspektusai is, amelyeket az emberi szabadságnak fel kell dolgoznia, "kezelnie" kell és le kell győznie. Amennyiben az emberi folyamatok részesednek egy (transzcendens) misztériumban, akkor ez bennük teljes "szélességében" nyilvánul meg. Ez azt jelenti: az egyház misztériuma – a hivatal intézményével felruházott Isten népe – azokban a szociológiai törvényszerűségekből valósul meg, amelyek egyrészt a hivatal intézményét, másrészt pedig a sokrétű közösséget formálják.

A szociológiai törvényszerűségek részben képlekenyebbek a pszichológiaiaknál. Adott kultúrához, korhoz kötődnek s ezzel együtt változnak. S eképpen változik az a forma is, amelyben a "hivatallal ellátott Isten népe" mint misztérium megvalósul: az eddigi formákat nem tekinthetjük azonosnak és egybevágónak ezzel a misztériummal, hanem eme misztérium szociológiai vetületét adták ki "causa materialis"-ként. Természetesen az sem lenne logikus, ha a misztériumra való hivatkozással elvetnénk az "Isten-népe-szociológiáját" s helyére nem a misztériumot, hanem

valamiféle "piramisformájú szociológiát" helyeznénk.

S ezzel adottak a harmadik **aggiornamento**-ra való felhívás előfeltételei.

3. Az egyházi cselekvési és döntési struktúrák aggiornamento-ja

Gondolatmenetem eme harmadik lépését egy háromrészes történelmi megállapításra, mint "felsőtételre" szeretném alapozni.

a. Az Egyházban az újszövetségi időktől kezdve a közösségi- és a vezetési struktúra különféle formái léteztek.

b. E konkrét struktúrára mindig hatást gyakoroltak az őket körülvevő társadalom megfelelő formái, sőt gyakran azok egyszerű tükrözései voltak. Emellett a konkrét struktúrák megfeleltek a mindenkori csoportok szociológiai lehetőségeinek, amelyek lehettek városi közösségek, fővárosok, szociálisan jelentéktelen - diaszpórábeli - közösségek, máskor pedig tekintély és a többségi státusz jellemezte őket.

c. Mindegyik adott közösségi- és vezetési struktúrában természetfölötti dimenziót láttak a keresztények, azaz azt Krisztusra vonatkoztatva értelmezték. Ennek érzékeltetésére nézzünk meg két példát a legkorábbi időkből.

A Máté által leírt közösség láthatólag igen demokratikus szerkezetű volt: gondoljunk csak arra a szabályra, ahogyan a közösséghez tartozók közötti viszályokat eldöntötték (Mt 18,15-20). S ez a közösség Jézus szájából az alábbi útmutatást kapja: "Ti ne hívassátok magatokat rabbinak, mert csak egy a ti mesteretek, s ti mindannyian testvérek vagytok. Atyának se szólítsatok senkit e földön, mert egy a ti Atyátok, a mennyei. Tanítónak se hívassátok magatokat, mert egy a ti tanítótok: Krisztus" (Mt. 23,8 ff.). "Egy a ti mesteretek, s ti mindannyian testvérek vagytok": ez azt jelenti, hogy az isteni "mester-mivoltnak" nincs megfelelője e föl-

dön, de a földi testvér-viszony erősen tudatában van ennek az égi mester-voltnak.

Egészen másként beszél az a szöveg, amely Máté evangéliumától **legfeljebb** ha egy generációval későbbi. Antióchiai Szent Ignác ezt írja a Trallesbeli közösségnek: "A diakónusokat mindenki úgy tisztelje, mint Jézus Krisztust, s ugyanúgy a püspököt is, aki az Atya földi képe: a presbitert pedig tekintsd Isten tanácsosának s az apostolok tanácsa tagjának" (Tralles 3,1). Itt tehát Istennek és Krisztusnak az egyházban betöltött szerepe "belevivődik" magába az Egyházba s ott a testvéri közösség különböző hivataltait jellemzi.

Ez a háromrészes "felsőtétel" azonban egyáltalán nem felel meg a dolgok megszokott felfogásának. Pont fordítva gondolták el korábban:

a. Krisztus az egyházi emberekre ruházta tekintélyét.

b. Eképpen az egyházi hivatalok Tőle erednek s nem valamiféle szociológiai okra vezethetők vissza.

c. Ezután helyes következtetésnek tűnik azt elfogadni, hogy – például – a hivatalok hármassága és a pápai méltóság kezdettől fogva létezett, ez mindig érvényben volt, legfeljebb ezt a források nem fejezik ki elég világosan és teljesen.

Ez az álláspont mai történeti ismereteink szerint nem igazolható. Ezt már tudta a II. Vatikáni Zsinat is. Az 1917-es egyházi törvénykönyv még határozottan leszögezte: "Isten rendelte úgy, hogy létezzen a szent hierarchia a püspökökből, papokból és diakónusokból álló rend tekintetében..." (can. 108, 3. §); ezzel szemben a "Lumen Gentium" konstitúció bölcsen és óvatosan fogalmaz már: "Így azok, akiket már ősidőktől fogva püspököknek, áldozópapoknak, szerpapoknak hívnak, különböző rendekben gyakorolják az isteni alapítású egyházi szolgálatot" (LG 28). Azaz: Krisztuson alapul az egyházi hivatal intézménye. Ennek különböző rendjei a gyakorlati végrehajtás során megvalósuló "faktumok", s az

ezt jelölő elnevezések a hagyományt követik. Ezzel a hit szempontjából nem kevesebbet, hanem éppen hogy többet mondtunk. Ez azt jelenti, hogy az egyházi hivatal akkor is Krisztust tükrözi, akkor is Krisztus tekintélyét, főségét juttatja érvényre, ha konkrét struktúrállódásában mind a kezdetekben, mint pedig a további fejlődés során "hajlékonyrak" bizonyult s a fenti értelemben az emberi társadalmi struktúrák természetes adottságait követi.

A II. Vatikáni Zsinat más módon is újrafarmálta e teológiai felsötételt. Bemutatta, hogy az egyház, mint egész hordozója az ígéletnek s a küldetésnek (s ezzel nem esik csorba a hivatal intézményén sem), hogy Isten egész népe a maga - valós - módján részesül Krisztus papi, prófétai és királyi hivatalából, s az Egyház összes tagja közt igazi egyenlőség áll fenn (nem csupán) a közös méltóság, (de) a Krisztus teste **építésében való cselekvés által** is (LG 31.32). Itt ismét hangsúlyozni kell: e kijelentésnek éppen az a lényege, ami benne új s ezt nem szabad a hagyományos értelmezés, a hivatal intézményének igénylése révén egészen a hatástalanságig "semlegesíteni".

Ezzel teológiailag igen sokat ígérő felsötételhez jutottunk el:

A vezetési struktúráknak a történelemtől függő fejlődése nem teszi kérdésessé ezek teológiai minőségét, s a teológia nem hogy nem zárja ki Isten egész népének valóságos részvételét az egyház aktív önmegevalósításában, hanem éppen hogy megköveteli azt.

Az egyházi közösség helyzetéről

Ha a logikai "felsötételben" megadott elvvel az "alsötételben" a konkrét esetet kell szembeállítani, akkor ezt egyrészt a mai egyházi közösség kultúrállis-szociológiai helyzetében, másrészt pedig a hagyományos egyházi vezetési struktúra kultúrállis-szociológiai értelmezésében leljük meg. Vegyük először ezeket szemügyre.

Tárgyszerű szociológiai nyelven szólva azt

mondhatjuk: a klérus/laikusok alapséma az Egyházban a döntő pillanatokban újra és újra fent/lent sémaként funkcionál, vagyis olyan viszonylatrendszerként és kommunikációs struktúraként, ahol egyoldalú túlsúly mutatkozik, s ez nem csak az egyes esetekben alakul így ki a nagyobb tárgyi tudás, cselekvési lehetőség és készség okán, de ez a túlsúly akkor is megmarad, ha a fenti minőségek épp fordítva jellemzik a feleket. Ez a fent/lent séma nem szorítkozik csupán a klérus/laikusok viszonyára. Ismétlődik ez a püspökök/klérus, a hierarchia/teológusok s végül a pápa-római kúria/püspökök viszonyában is. Jól ismert e séma pszichológiai racionalizálásának "koreográfiája": Mi Krisztustól nyertük hivatali illetékességünket (ti nem) – minket segít a Szentlélek – több információval, jobb áttekintéssel rendelkezünk – a ti engedelmisségeitek égi jutalomban részesül majd.

Azt már korábban felismertük, hogy a valóban Istentől rendelt hivatali struktúra nem az egyházon belüli, hanem az egyház és Isten között tesz csak szükségessé ilyen fent/lent struktúrát. Most hozzáfűzhetjük: éppen ez a séma az, amely ma – egészében tekintve s sok egyedi esetben is – szociológiailag túlhaladott, azaz nem felel meg már az egyházi közösség helyzetének. Néhány ilyen pontot szeretnék most bemutatni, ezek egy része már közhelynek számít.

Manapság a lelkipásztorok nem analfabéták nyájait vezetik. Az információ hitbeli és egyházi kérdésekben is felduzzadt.

A mai társadalmi élet problémái sokkal komplexebbek. Nem tekinthetjük magától értetődőnek, hogy egyvalakinek vagy néhány hozzá hasonló személynek minden kérdésben elégséges hozzáértése van.

Ehhez társul még az is, hogy az egyházi rend szabályai és egy bizonyos klerikális spiritualitás többé-kevésbé elszigetelik társadalmilag az egyházi tisztségviselőket, ami aztán eleve megnehezíti, hogy igazán megértsék a hívők

helyzetét, nem az információjuk kevés ehhez, inkább a ráhangolódás képessége hiányozhat.

S még valami: a laikusok egyházi felértékelése részben meghozta már gyümölcseit. A hitében meggyőződött s egyházilag elkötelezett világi keresztény már nem olyan ritka jelenség, hogy minden ilyen példányt szentnek lehetne nyilvánítani. Mi lesz az ilyen keresztényből? Jó húsz évvel ezelőtt írtam ezt: "Ha valaha is azt gondolta volna valaki, hogy a hívők vallási megelevenedése s teológiai képzése csupán annyi eredménnyel jár majd, hogy támogatja és erősíti őket passzív egyházi szerepükben, "önmegszentelődésükben", a hierarchiával szembeni teljesen receptív magatartásukban és csupán végrehajtó jellegű szolgálatkészségükben – nos, e várakozás a hit és az egyházhoz tartozás természetét illetően nagy tévedés volt."(8)

Ha a fent mondottak írják körül az egyház helyzetét, akkor a mai követelmény így hangzik: A fent/lent sémát a **résztétel elvének** kell felváltania. Aki valamivel hozzá **tud** járulni az egészhez, lehetőséget kell hogy kapjon ennek megtételére. Nem jogosultak azok a struktúrák, amelyek őt ebben gátolnák.

A hozzájárulás nemcsak végrehajtást jelent, nemcsak felvilágosítást, nemcsak azt, hogy lehetővé tesszük a tiszteletteljes (s következmények nélküli) véleménynyilvánítást. A véleményformáláshoz való hozzájárulásnak valóságosnak kell lennie. S ha a mai érett keresztény felelős módon részt akar venni valamilyen vállalkozásban, akkor nem szabad **őt eleve kizárni a döntési folyamatból sem.**

Mindez természetesen igaz minden síkon, amelyeket a fentiekben a fent/lent példaként felsoroltunk. A résztétel elvének (amely egyben a tárgyi kompetencia elve is) természetes következménye az, amit az egyházi hivatal birtokosai másoknak annyira a lelkére kötnek: a szubszidiaritás elve, amit megfelelő módon meg lehet oldani alsóbb síkon, azt ne ragadja magához egy magasabb sík. Az így megvalósuló nagyobb

áttetszőség mindkét oldalt segíti a hibák elkerülésében.

A világi keresztények kompetenciájának elismerése nem szorítkozhat arra, hogy a hierarchia szakemberek segítségét veszi igénybe egy olyan témakörben, amely a teológia területén kívül esik. E szükséges alapon túl az egyházi életet, mint olyat kell - megfelelő esetben akár még a tanítás továbbfejlesztését (Lehrentwicklung) is - közös felelősséggel, bár megosztott szerepek szerint hordozni.

Mindezek józan társadalomtudományi megfontolások. Hogy van legitimitása - azt már megmutattuk. Még hozzá szeretném tenni, hogy a fentiek teológiai elmélyítésre is alkalmasak. Ezt, a korábbiakra visszautalva, a "Lélek elvének" nevezném. Azt szokták mondani, hogy a hivatalra koncentráló ekkleziológiának túlzottan krisztológiai jellege van. Krisztus életre hívta az apostolok és Péter hivatalát és átadta neki teljhatalmát az egyház földi létezése idejére. E hivatalban ezért egészen közvetlenül Krisztus hivatalának megnyilvánulását és megvalósítását látják. A Krisztus és a hivatal közötti összekötő kapocs azonban természetfeletti-jogi természetű: a teljhatalom átruházásának szuverén aktusa révén az egyházi hivatal lett a letéteményese Krisztus isteni méltóságának. Egy ilyen hivatalnak és viselőinek - legalább verbális - istenítésére a középkor szolgáltatott is példát. Ez a gondolati modell módot ad mind a beszűkítési tendencia érvényesülésére, mind pedig a tiszta elhatárolásra: valaki vagy birtokosa ennek a hivatali teljhatalomnak vagy nem az. Az, amit az így felfogott hivataltól elvárhatunk s az, amit az egyházban aztán valóban megvalósulni látnak, mindig olyan feszült viszonyban, sőt ellentétben áll egymással, hogy e gondolati modell maga bizonyítja be saját elégtelen mivoltát.

A krisztológiai egyház- és hivatalmodellt módosítani kell a pneumatológiai modell segítségével. A Szentlélek működését az egyházban nem úgy fogjuk fel, hogy Ő történeti Istenemberként

elhatározott szuverén történeti aktusokat. A Lélek transzcendens többletként, mint az emberben, az egyházban levő isteni elvként működik. Hatása jogilag nem körülhatárolható: ott fúj, ahol akar – a hivatal birtokosaiban is és azokban a tagokban is, akiknek nincs semmiféle hivataluk (vagy valami egészen másfélével rendelkeznek). A Lélek működése felett nincs hatalmunk, nem rendelkezhetünk vele, habár ez állandó "kísértés" minden külsődleges-jogi hatalomátruházásnál. A Lélek jelenlétét inkább az **Epiklese**, a lehívás: jelenlétének és működésének lehívása biztosíthatja, amiben az egyház bizonyos lehet, hitbeli bizonyossággal.

S az egyház csak akkor juthat el a Lélek teljességére, ha összes karizmáját (az ő kegyelmi ajándékait) igénybe veszi, érvényre juttatja. Ez pedig csak egy módon valósulhat meg: a **közös felelősségében osztozó egyház** révén.

Amikor erre az **aggiornamento**-ra szólítunk fel, akkor ez nem valamiféle alkalmazkodás a korhoz, hanem megnyílás a Lélek előtt. S ezért ebben a zsinati emléktemplomban így akarunk tiszta szívünkől imádkozni: Jöjj el Szentlélek!

Lábjegyzetek

(1) Discorsi messaggi colloqui del Santo Padre Giovanni XXIII, I. kötet (Città del Vaticano 1960) 132: "(Queste due proposte: Sinodo Diocesano per l'Urbe, Concilio Ecumenico...) Esse condurranno felicemente all'auspicato atteso aggiornamento del Codice di Diritto Canonico, che dovrebbe accompagnare e coronare questi due saggi di pratica applicazione dei provvedimenti di ecclesiastica disciplina, che lo Spirito del Signore. Ci verrà suggerendo lungo la via."

(2) Az olasz szöveg így hangzik: "...e di **aggiornare** la disciplina ecclesiastica...", in: Tutte le Encicliche dei Sommi Pontefici (Milano 1959) 1518. A hivatalos latin szöveg így fordítja: "...ut que ecclesiastica disciplina ad nostrorum temporum necessitates rationesque **aptius accomodetur**", in: AAS 51 (1959) 511.

(3) Franz Michel Villiam, Vom jungen Angelo Roncalli (1903-1907) zum Papst Johannes XXIII. (1958-1963). Eine Darlegung vom Werden des Aggiornamentobegriffs 1903-1907 als der Leitidee für

das II. Vatikánische Konzil und die Durchführung seiner Beschlüsse, Innsbruck 1967.

(4) Olasz és latin szöveg in: Enchiridion Vaticanum, 1. kötet: Documenti ufficiali del Concilio vaticani II. 1962-1965 (Bologna¹⁰ 1976),/5/.1.

(5) Uo./39/. A forrásokban néhány sokatmondó eltérésre bukkanunk az olasz eredetit és a hivatalos latint összevetve. A fenti szöveg az olasz megfogalmazás fordítása.

(6) Vö. az alábbi írással: "Das Charismatische in der Kirche", in: Karl Rahner, Das dynamische in der Kirche = Qu. disp. 5, Freiburg 1958.

(7) Vö.p.o. Lumen gentium 12 és 30.

(8) Alois Müller, Das Problem von Befehl und Gehorsam im Leben der Kirche, Einsiedeln 1964, 252.

Rövid hírek

Csilik Jánost, a nagyváradi dóm lelkészét felmentették tiszt-ségéből. Csiliket már 1985 tavaszán többször elhurcolták lakásá-ról a román biztonsági rendőrség hivatalnokai és vallatták. Fe-nyyegetések közepette akarták besúgásra rávenni, a hívekkel szem-beni terhelő vallomásokra kényszeríteni. Mindenekelőtt Ara-Ko-vács Attilával, az 1983 óta Magyarországon élő kisebbségi jogvé-dő ellenzékiivel kellett volna megszakítani minden kapcsolatot. Mikor Csilik visszautasította az államvédelmiel követeléseit, bántalmazták. Miután az eset Nyugaton is ismertté vált, a lelkészt újra vallatták, majd püspöke a Nagyváradtól távol eső Margittára helyezte át.

Az **igazságosság és az emberi jogok védelme** az egyház lelki-pásztori feladatai közé tartozik, mondta **II. János Pál pápa** az idén tavasszal Latin-Amerikában tett lelkipásztori útja alkalmá-ból. Bizonyos személyek az egyháznak ezt a jogát a politikába való beavatkozásnak tartják és legszívesebben megtiltanák, de az egyháznak ragaszkodnia kell küldetéséhez, mondta a csillei helyzetre utalva a pápa.

A világi hívő az egyházban és a világban

Az NSZK püspökeinek állásfoglalása az 1987-es püspöki szinódussal kapcsolatban

Bevezető megjegyzés

A következő állásfoglalás nem ismétli meg mindenben a már a "Lineamentá"-ban is előadott kijelentéseket és nézőpontokat. Sokkal inkább a német szemszögből szorongató problémákat kívánja a "Lineamentá"-ban fölvetett kérdések háttére előtt átfogóbb, teológiailag megalapozott összefüggésbe helyezni három területre tagolva a problémákat.

Hogy kellőképpen figyelembe vegye a II. Vatikáni Zsinat célkitűzését és örökségét, a szóban forgó állásfoglalás az egyházzal alkotott dogmatikai konstitúcióból, a Lumen Gentiumból indul ki, minthogy a zsinat önértelmezése szerint ez a zsinat egyik legfontosabb dokumentuma (vö. az 1985-ös rendkívüli püspöki szinódus üzenetét). A világi hívek teológiájának különféle szempontjai és rétegei – ahogyan azok a zsinati szövegekben megfogalmazódtak – csak a Lumen Gentiumból kiindulva állnak össze valamilyen belső rendbe és kapják meg saját helyértéküket és értelmüket. A legdöntőbb az, hogy a Lumen Gentiumban a világi hívek egyházi és világi hivatása és küldetése elválaszthatatlanul összekapcsolódik magának az egyháznak a hivatásával és küldetésével, és ezért lehetséges a laikusok identitásának olyan meghatározása, amely túlmegegy a "Lineamentá"-ban jelzett kereteken.

A következő állásfoglalás **első része** megkísérli az egyház azonosságából kiindulva teológiailag meghatározni a világi hívek azonosságát.

A **második rész** foglalkozik a világi hívek helyzetével és szerepével az egyház közösségén (communio) belül, továbbá azzal a fogalommal, amelyben a zsinati egyházkép fő törekvése szembe-
tűnő módon kristályosodik ki (vö. Az 1985-ös

Rendkívüli Püspöki Szinódus záródokumentuma II, C, 1.).

A **harmadik rész** a világra irányítja figyelmünket. Az egyház ugyanis, mint *communio* nem zárkózik magába, hanem mint "Krisztusban mintegy szakramentum, vagyis jele és eszköze az Istennel való legbelsőbb egyesülésnek és az egész emberiség egységének is" (LG 1). Az egyház "az egész emberiség számára az egység, a remény és az üdvösség életerős magja" (LG 9).

A *communio*, amelynek alakjában az egyház él, ugyanolyan eredeti és lényeges hordozója a világ misszionálásának. Ennek megfelelően a laikus világi hívőnek a világ számára való küldetése elválaszthatatlanul összefügg az egyház közösségébe (*communio*jába) való meghívásukkal.

1. Az Úrtól – a világért

1.1 A "Lumen Gentium" kiindulópontja

A *Lumen Gentium* bevezető szava: "népek világossága" nem az egyházra utal, hanem Jézus Krisztusra. Öfelőle kell nézni az egyházat, Tőle kapja fennállását, küldetését és jelentőségét. Az emberiségnek szóló üdvközvetítő küldetését Krisztus az egyházban és az egyházon keresztül teljesíti. Az egyház az a tükör, amely Krisztus fényét felfogja és tovább sugározza a világba. Az egyház a világból, a népekből van összehívva, hogy Jézus Krisztusban eggyé legyenek. És éppen ilyen *communio*ként, "az Atya és a Fiú és a Szentlélek egységéből egyesített népként" (LG 4) lesz az egyház misszióvá, az üdvösség jelévé és eszközévé a világ számára (vö. LG 1).

A *communio* és a misszió így tehát alapvető létformái az egyháznak (vö. főként LG 10 és 32). Az egyház megvalósulásának különbözősége és változatossága a zsinat szerint (LG 12), a páli karizmákról szóló tannak megfelelően, teljességet és gazdagságot jelent: a különféle adományok és szolgálatok, amelyeket az egyháznak az egy Lélek ad, egyaránt szolgálgják a belső felépítését (*communio*) és kifelé irányuló küldetését (misszi-

ó). A világi hívek küldetésének és hivatásának az LG szellemében történő megértéséhez nem elég a világi hívekkel foglalkozó 4. fejezetből kiindulni, és nem elég az sem, ha csak egyes kijelentéseket ragadunk ki ebből a fejezetből. A 4. fejezet kijelentései és más zsinati okmányok is (különösen is AA, AG, GS, de a PO és CD is) csak abból a belső teológiai rendből érthetők meg, amelyeket az LG első négy fejezete vázol fel.

Itt pedig éppen arról van szó, hogy az egyházat nem mint magukban álló blokkokból – hierarchikus hivatalviselőkből és laikusokból, világi keresztényekből és szerzetesekből – felépülő szervezetet kell szemlélni, hanem a különbözőségeket a közösre kell visszavezetni, és a közöset szem előtt tartva kell értelmezni.

Krisztus papi, prófétai és királyi hivatala az egész egyházra, annak minden tagjára vonatkozik és a maga módján mindegyiket minden tag betölti és ellátja (vö. LG 10–13 és 34–36). És ahogyan a communió és a misszió, mint az egyház megvalósulásai lényegük szerint összefonódnak és kölcsönösen átmennek egymásba, ugyanígy a Krisztus hivatalaiban való részeseedségből kivétel nélkül mindenkire az a feladat hárul, hogy közreműködjék mind az egyház felépítésében, mind pedig a világnak szóló küldetésében. "Nincs olyan tag, aki ne részesülne az egész test küldetésében" (PO 2).

Mindnyájan ahogy a "Lineamenta" 20. pontja a LG 33. pontjához csatlakozva hangsúlyozza, "mindenki meg van híva az egyház üdvösségközvetítő művében való aktív és felelősségteljes részvételre".

A LG-nak a világi hívekről szóló 4. fejezete (hasonlóan a papi hivatalról szóló 3. fejezetéhez) szoros kapcsolatban van az Isten népéről szóló 2. fejezettel, ahogyan ezt a LG 30. pontjának bevezető részlete is világosan tudtul adja. Ez konkrétan azt jelenti: az Isten ígéjére való közös figyelésben, a hit közös befogadásában, amit a Szentlélek munkál a hívőkben, a hit mel-

letti közös tanúságtételben és a hit továbbadásában, a liturgia közös ünneplésében, a közös diakóniában és a világ hívő formálásában: mindenütt megelőzi a közösen kapott adomány és a közösen vállalt feladat - a még oly jelentős - különbségeket.

Fontos dolog ezt éppen ma újból hangsúlyozni. Mert ha a nyugat-európai országokban bizonyos zsinat utáni fejlemények, amelyek a lelki hivatal és a lelki hatalom sajátosság nivellálásával fenyegettek, szinte szükségszerű reakcióként előidézték a lelki hivatal hangsúlyozását és kiemelését, ez a teljesen jogos és szükséges nyomatékossítás épp az ellentétébe csaphat át, ha miatta háttérbe szorul vagy eltűnik a látómezőből a közös alap. Ennek áldatlan következményei azután a hamis polarizációk, pl. a "hierarchikus egyház" és az "alulról felépülő egyház" vagy a "hivatalos egyház és a laikus egyház" szembeállítás, továbbá az egyháztól idegen konkurenciagondolat és illetékességi gondolat, mely a kölcsönös bizalom elvesztéséhez és a dialógus felmondásához vezet, és végül a nem megfelelő stílus az egymással való kapcsolatokban. Ezért a zsinat szellemében újra tudatosítani kell mindnyájunk közös hivatását és azt mind a tan, mind a gyakorlat síkján újra el kell ismerni. Világossá kell válnia, hogy csak ennek a közös hivatásnak a talaján nőnek ki a minőségileg is eltérő kegyelmi adományok, a különleges feladatok és szolgálatok, köztük a lelki hivatal feladatai és szolgálatai is.

1.2 A világi hívő a "Lumen Gentium" szerint

A világi hívőnek a LG 31. pontjában javasolt fogalmi meghatározása kifejezetten gyakorlati, leíró, ad-hoc-definíció, amelyet nem ontológiai definíciónak szántak (erre utalnak az egykori előkészítési bizottságoknak az I. és III. szakmával kapcsolatos jelentései). "Tipológiai leírás" ez (Acta Synodalis Asyn III, II, 282), de illis, qui sensu vulgato, laici vocantur (azokról, aki-

ket vulgaris értelemben laikusoknak neveznek) (Asyn I, IV, 45), ahogyan erre már a "hic" (itt) szócska is rámutat: "A `világhívő` kifejezésen **itt** az összes Krisztus-hívőt értjük, az egyházi rend és az egyházban elismert szerzetesrendek tagjainak kivételével, vagyis azokat a Krisztus-hívőket, akik a keresztség révén Krisztusba beépültek, Isten népévé lettek, és Krisztus papi, prófétai és királyi hivatalának a maguk módján részesei lettek, hogy a rájuk eső résznek megfelelően gyakorolják az egész keresztény nép küldetését az egyházban és a világban".

Ha itt a Krisztus-hívők közül kiemeljük egyrészt a hivatalviselőket, másrészt a szerzeteseket, (ld a CIC 207 can. 1§ és 2§), akkor mindenekelőtt le kell szögeznünk: a világi hívő azonossága, amelyet az egyházi hivatal és a szerzetesség különleges jegyeinek elhagyásával kapunk meg, az egyház összes tagjának egyenlőségén és közösségén alapul, amelynek alapja viszont a keresztség és a bérmlás.

De ez azt jelenti: a világi hívő azon értelmezésénél, melynek jellemzője a hivatalviselőktől és szerzetesektől való megkülönböztetés, eredetibb és mélyebb a világi hívőnek az a teológiailag átfogóbb és tartalmasabb fogalma, mely szerint a világi hívő a Krisztus által megváltott és a Szentlélektől betöltött "laos Theou"-nak (Isten népének) a tagja.

A zsinati szövegek és az 1983. évi CIC itt egyaránt a "Krisztus-hívők" megjelölést használják (vö. pl. CIC 204 can.). Ezt emeli ki a "Lineamenta" is azáltal, hogy a LG 31. pontjának a laikusokról szóló meghatározását rövidítve, vagyis az itt megadott korlátozások nélkül idézi és tömören így fogalmazza meg: "A laikusok ott az összes Krisztus-hívők, akik a keresztség által Krisztusba beépültek..." (Nr. 4.). Ebben az értelemben minden egyes hivatalviselőt és minden egyes szerzetest is megillet a megtisztelő **laikus** név (már a II. Vatikáni Zsinaton is így nyilatkozott a vitához való hozzászólásában P.M. Richaud Bordeaux-i bíboros és

G.-M. Sensi jeruzsálemi címzetes érsek.). Fontos lenne ezt kiemelni az egyház mai nyelvhasználatában is (abban a tudatban, hogy a "laikus" megjelölés az egyháztörténelem folyamán egyébként is számos mélyreható változáson ment keresztül), ha nem akarjuk, hogy a laikus-létet továbbra is csak negatív ismertetőjegyek (nem hivatalviselő, nem szerzetes) határozzák meg és ha nem akarjuk, hogy a "laikus" szóhoz továbbra is csak negatív asszociációk tapadjanak, (laikus = nem hozzáértő), nem illetékes.

Csak ezen az alapon kapja meg a laikus **szűkebb értelemben vett** fogalma teológiai és egyházjogi értelmét (továbbá köznyelvi jogosultságát és szükségességét is). A szűkebb értelemben vett laikus vagy világi hívő azonosságának sajátosságaként a LG annak "világi jellegét" (indoles saecularis) emeli ki. (Ehhez hasonlóan jár el a LG 26,35 AG 21, AA 2, 4, 7, 17, 29, GS 43; továbbá néhány zsinat utáni dokumentum, így pl. az "Evangelií nuntiandi" 70-73.) E meghatározás helyes megértése végett eleve óvakodni kell attól, hogy nagyon leegyszerűsítsük és ezáltal meghamisítsuk ezt a sajátos különbséget a laikus és a hivatalviselő között.

Ez történik olyankor, ha valahol az a benyomás támad, hogy a laikusok dolga a világ hívő formálása, a felszentelt hivatalviselők dolga pedig az egyház építése. Ugyanis a lelki hivatal szolgálata is az egyháznak, mint egésznek a küldetésére vonatkozik, "ennek olykor köze lehet világi dolgokhoz is" (LG 31), mint ahogy megfordítva, a laikusok a világban és a világi rendben való apostolkodás mellett – ahogyan a "Lineamenta" 23. pontja kifejezetten és joggal mondja – "az egyházban..., a lelki rendben is gyakorolják apostolságukat". "A laikusok is részesednek az egyház üdvközvetítő művében ("Lineamenta" 20. pont, mely csatlakozik a LG 33-hoz) és így "Krisztus testének fölépítésében is" (LG 32). Ezt hangsúlyozza az 1985-ös rendkívüli püspöki szinódus záródokumentuma is "II, A, 4: "Minden laikusnak be kell töltenie hivatá-

sát az egyházban és a mindennapi életben...". Ezért mondja a GS 43 nyomatékosan, hogy a világi feladatok és tevékenységek kiemelése kijelöli ugyan a laikusok "voltaképpen" illetékességi körét, de nem "kizárólagos" értelemben. A laikusok sajátja mégis a "világi jelleg", ugyanis Isten egész népének a világba történő küldetése éppen ott valósul meg, ahol a legkülönbébb életszférákban (gazdaság, politika, tudomány, társadalmi viszonyok, tájékoztatás) az evangélium szellemében és az egyház tanításának megfelelően (vö. CIC 227 can) szakszerűen cselekszenek. Ez a lehetőség főként a laikusoknak adatik meg, akiknek a tevékenységére nem speciális hivatások és szolgálatok jellemzők, melyek egyébként az egyház számára szükségesek. Így pl. hozzátartozik a lelki hivatal sajátos szolgálatához, hogy a hivatalviselőnek bizonyos hivatalos aktusokban szakramentálisan meg kell jelenítenie Krisztusnak a communiót alapító cselekvését és megbízott pásztorként nemcsak "legeltetnie kell Isten egyházát" (Ap Csel 20,28; 1Pét 5,2), hanem meg is kell személyesítenie a "forma gregis"-t (1Pét 5,3), azaz a rábízott közösség "azonossági formáját", amiben a hivatások lényegi különbsége fejeződik ki (vö. LG 10). Éppen ezért a hivatalviselő esetében az a feladat, hogy Krisztus Lelkéből korlátlanul és közvetlenül szolgálja a világ alakítását, csak másodrangú lehet ama feladat mögött, hogy Krisztus testének egységét és tagjainak sajátos feladataikra való felkészítését szolgálja. Mivel egy lelki hivatal viselője tartózkodást tanúsít a világ szolgálatának konkrét kérdéseiben, főként a jobb és célszerűbb politikai és társadalmi megoldásokért folyó (legitim) küzdelmekben, éppen ezért várhatja el tőle a közösség, hogy a kiengesztelődéssé, az egységnek és a megvalósulások pluralizmusában a fundamentális azonosságnak a jele legyen. Ezt a "tartózkodást" azonban nem úgy kell felfogni, mintha ezáltal csorbát szenvedne minden megkeresztelt és megbérmált hívő közös feladata, a világba való küldetés, hanem

csak másfajta súlypontnak kell tekinteni, amely az egyház egészének és egységének szolgálatából fakad.

Ezzel szemben éppen a laikusokat, a világi híveket illeti meg, hogy az egyháznak a vilá-
gért végzett szolgálatát közvetlen módon bemutassák és gyakorolják. Mivel Krisztus üdvözítő cselekvésének célja nem az egyes keresztyény és nem is az egyház, hanem az egész világ, ezért éppen azok a keresztyények, akik "csak" laikusok a nekik adott kegyelem révén szentelik meg és vonják be Krisztus jövődő országának hatókörébe a világ különböző területeit, ahol élnek és hatnak.

Kiderül tehát, hogy a laikus látszólag negatív meghatározása (nem hivatalviselő, nem szerzetes) voltaképpen pozitív kiemelése annak, ami az egyházat egészében kitünteti, és amit az egyház feladatként a világban kapott. A laikus, a világi hívő, szűkebb értelemben véve tehát az a keresztyény, aki a világban példaszerűen élénk állítja az egyház létét és küldetését. A neki adott adomány erejében az egyház küldetésének tanúja és eleven eszköze, "Krisztus ajándékának mértéke szerint" (Ef 4,7), (LG 33). Bizonyos mértékben tehát ő a keresztyény "igazi megvalósulása" a világban.

A következőkben a szűkebb értelemben vett laikusról lesz szó: ezért ebben az állásfoglalásban nem foglalkozunk külön azokkal a kérdésekkel, amelyek laikusoknak szerzetes közösségekhez és világi intézményekhez való tartozásából adódnak. Tehát megállapítjuk: a LG 4. fejezete nem egy olyan keresztyénnyel foglalkozik, amelyet a "Krisztus-hívőből" külön kvalifikáció útján kapunk, hanem egyszerűen magával a keresztyénnyel, amennyiben az nem hivatalviselő és nem szerzetes, és ezért olyan helyzetben van, amely példaszerű és szükségszerű az egyház küldetése szempontjából: arról van szó, az a dolga, hogy a világban jelenvalóvá tegye az egyházat, benne és általa Krisztust és az Ő országát.

2. Az egyház mint communió

2.1. Az egyházi communió felépítésében és életében való közreműködés

A zsinati dokumentumok újból és újból előtérbe helyezik az Isten egész népének közösségét az egyház abban a küldetésben és hivatásban, amelyet az egyház a világban betölt. Ez a közösség nem merül ki abban, hogy a különböző feladatok és hivatások ugyanazt az egy célt szolgálják és ugyanazon az egy alapon nyugszanak. A hivatalviselők és a laikusok, a szerzetesek és a világi keresztények életének és tanúságtételének leglényegesebb vonásai tartalmukban és jellegükben is közösek. Ahol pedig különbségek vannak a sajátos hivatásokban, ott ezek nemcsak teljességet, gazdagságot és termékenységet jelentenek, hanem fölfogni is csak úgy lehet ezeket, mint különböző küldetést minden másikkal együtt és a másikért is, így az egészért. Ez különösen is érvényes a hivatalviselők és a laikusok közötti különbségre. A zsinat kiemeli, hogy egyrészt a "tanítók, a titkok kiosztói és a pásztorok", másrészt a laikusok, nemcsak "az összes hívő közös méltóságában" egyenlők, hanem ez közös "munkájukban áll, mellyel építik a Krisztus testét" (LG 32). Bár a lelki hivatalhoz hozzátartozik a pásztori szolgálatnak és Krisztus szentségi megjelenítésének szentségi különleges feladata is, mégsem feledkezhetünk meg arról, amit a 3. pont nyomatékosan hangsúlyoz: "Az apostolkodás jogával és kötelességével a laikusok Krisztussal, a fővel való egységük erejében rendelkeznek", ugyanis őket "maga az Úr bízta meg az apostolkodással". A zsinat ezen kívül is sok helyen kifejezésre juttatja, hogy Jézus Krisztus, egyházának ura, összes tagjában és tagján keresztül cselekszik, tehát a laikusokon keresztül is, és ezért a laikusoknak feladata, "hogy Krisztus misztikus testének felépítésében közreműködjenek" (CD 16 és LG 30-31, 33, SC 14, AG 14, 21, 36, 41; AA 1, 2, 5, 9,

10,16,25; GS 43).

Ez azonban azt jelenti: a laikusoknak a világban végzett szolgálatát nem szabad úgy érteni, mintha az kisebbitése volna ama közreműködés rangjának, amellyel a laikusok hozzájárulnak az egyház felépítéséhez. Ezt nem indokolja sem a laikus apostolság kiemelése az AA-ban, sem a LG. Az egyház mindkét megvalósulása: a communio megélése és a világnak szóló küldetés lényegénél fogva egymásba fonódik, úgyhogy a LG 33 egészen általánosan így fogalmazhat: "Ezért a laikusok kapjanak is meg minden lehetőséget, hogy erőik szerint és koruk szükségleteinek megfelelően derekasan kivegyék részüket az egyház üdvösségszerző munkájából". Ez a részvétel az egyház egész üdvösségszerző munkájában és ezzel együtt a közreműködés a communio felépítésében nem "pótléka" a hivatalviselők munkájának ez a feladat sokkal inkább eredendően megilleti a megkeresztelteket és megbérmáltakat. Ugyanis a keresztség és a bérmálás, valamint a Szentlélek egyéb adományai révén, "mindnyájukat arra szólítja hivatásuk, hogy élő tagként az egyház növekedésére és folytonos megszentelésére fordítsák egész erejüket" (33: ld. még PO 9). Ennek megfelelően az NSZK püspöki szinódusának "Isten egész népének felelőssége az egyház küldetéséért" című határozatában ez áll (1.4): "A keresztség és a bérmálás erejében mindenki közreműködik a maga módján Krisztus megbízatásának teljesítésében: üzenetének hirdetésében, közösségének fölépítésében, üdvösségének a liturgikus ünneplés által történő megjelenítésében és annak eleven tanúsításában." A világi hívő hivatásával kapcsolatban különös figyelmet érdemelne a bérmálás teológiai átgondolása, amelyet a "Lineamentá"-ban a 18-22. pontban a keresztséghez képest szinte teljesen figyelmen kívül hagytak. A bérmálást pontos teológiai értelmének tekintetében és az arra előkészítő katekumenátussal kapcsolatban kellene szemügyre venni. Ellentétben a LG 11,33-mal, AA 3-mal, valamint a CIC 879 canonjával, melyek csupán mennyiségileg fokozzák a kereszt-

ségről mondottakat, ki kellene dolgozni ennek a szentségnek egységesebb kontúrait.

Mindenesetre a bérálás az alapja a keresztséggel és az eucharisziával együtt a communióban és a misszióban való minden közreműködésnek. Éppen ezáltal működik közre a laikus az egyház építésében és nem valami olyan dolog által, amely esetleg még hozzájön ehhez a karizmatikus és szentségi alaphoz.

Ez az egyház felépítésére szóló meghívottság ugyanakkor alapul szolgálhat egy lehetséges további meghivatáshoz, mely szólhat akár arra, hogy valaki különféle feladatok átvállalása révén közvetlenül közreműködjék a lelki hivatal sajátos üdvszerző megbízatásában, akár arra, hogy a "hierarchia felvegye őket egyes olyan egyházi munkakörökre, amelyek lelki célt szolgálnak." (LG 33, ld. AA 24-t is), /ehhez közelebbit a 2.3. és a 2.4. pontokban/.

Ha ebből az alapvető fejtegetésből kiindulva vesszük szemügyre azt, ami az NSZK egyházában megvalósult, akkor megállapítható, hogy a II. Vatikáni Zsinat óta a laikusok közreműködése leginkább a liturgia ünneplésében valósult meg és jutott érvényre. A participatio actiosa-ról (a tevékeny részvételről) szóló (SC 7,11,26,31; AA 10,24) zsinati tanítás nemcsak a Németországban (az NSZK-ban) már régóta eleven liturgikus mozgalom révén lett elismert, hanem további ösztönzést is adott-kapott. Így egyre inkább elterjedt az a felfogás, hogy a laikus is hozzájárulhat a liturgia ünnepléséhez. Sok egyházközösségben laikusok felelősen közreműködnek az istentisztelet előkészítésében, s magukra vállalnak abban különféle szolgálatokat és funkciókat. A laikusok számára a szentségi katekézis (keresztségre, elsőáldozásra, bérálásra való előkészítés) is fontos tevékenységi terület sok egyházközösségben.

Az egyházi communió felépítése és megvalósítása területén azonban sok hivatalviselőnél és laikusnál még további szemléletbeli változásokra van szükség. Ugyanígy a jövő feladata az is, hogy

a laikusok jobban részt vegyenek az egyház életében.

A következő szakaszokban ilyen feladatokat mutatunk be.

2.2 A család mint otthoni egyház

Az egyház communiója, amely a laikusoknál is és éppen a laikusoknak az élettere is, mindenekelőtt a családon belül realizálódik. Bár a házasság és a család teremtetésteológiai szempontból nézve önálló valóságok, és így előre adva vannak az egyházi valóság számára, mindazáltal a család a hívő számára mégis az az összejt, amelyből az egyház communiója felépül és amelyben megvalósul, továbbá a hit továbbadásának és a világ kereszténységgel való "átítatásának" első színhelye (vö. főként LG 11,35, AA 11, GS 48,52, EN 71, FC egészében, valamint a közös szinódus határozatát: "Keresztény módon élt házasság és család"). Természetesen a családon kívül alig van még egy terület, ahol oly fájdalmasan érezhető lenne a távolság egyrészt világi éleleteszmények és szokások, másrészt a keresztény mércék és célkitűzések között, s ugyancsak a családban érezhetők leginkább a megváltozott demográfiai, gazdasági, szociális és kulturális körülményekből adódó konfliktusok is, mivel itt egészen szűk helyen robbannak ki a legkülönbözőbb ellentétek. Józanul el kell ismerünk korunk feszültségeivel szemben mind az egyes hívő, mind az egész egyház is sokszor tehetetlennek érzi magát. De a családban, sokkal inkább, mint másutt, mégis láthatóvá válik a laikus sajátos karizmája, aki az egyház tanítói és pásztori hivatalának útmutatásait hűségesen követve (FC 70-73 szerint) rendelkezhet azzal a karizmával és a belőle származó bölcsességgel, amellyel a családi élet formálását a hit kihívásaként ismerheti föl és valósíthatja meg. Ezért a családokat - az általános szinódus határozatához hasonlóan - újból bátorítani kell, hogy a hitnek megfelelően közösen éljék sajátos "lelkiségi stílusukat", mely azon alapul, hogy a

család egyház kicsiben, és hogy valósítsák meg, keressék, találják meg és ápolják a lelkiség korszerű formáit ("Keresztény módon élt házasság és család" 2.4.1 és 2).

Mivel pedig a családok méretüket tekintve erősen összezsugorodnak, s így nem ritkán túlságosan meg vannak terhelve, ezért különleges módon bátorítani és segíteni kell azt, hogy családok család-csoportokká, -egyesületekké és -mozgalmakká egyesüljenek, amelyek a szellemi és lelki tapasztalatcsere és egymás hitbeli segítésének színhelyei lehetnek.

2.3 Közreműködés tanácsadás révén

A LG 37. pontja különösképpen kiemeli a laikusok közreműködésének következő módját: az egyház közös életében való részvételt a vélemény nyilvánítás és a tanácsadás révén. Éppen ezen a területen van szükség arra, hogy a mindenkori sajátos felelősség és az egyház minden tagjának egymásra figyelése kiegészítse egymást. Hogy ebben a dialógusban a laikusok is illetékesek, az nem valamiféle "különleges kegy" következménye, és egyáltalán nem hasonulás pusztán profán hatalmi és beleszólási modellekhez. Az ilyen részvétel sokkal inkább alapszik minden egyes hívő saját lelki adományán, valamint minden keresztény közös méltóságán és közös egyházi és világi küldetésén.

Ha LG 32 ezzel kapcsolatban a pásztorok és hívek közösségét egymásért-létét és testvériségét, LG 37 pedig a bizalommal teljes egymásra figyelmet emeli ki (vö. még PO 9-t is), úgy ezek nem csupán "jámbor intelmek", hanem utalások arra a nélkülözhetetlen alapra, amelyen az együttműködés formalizált szabályai és csatornái nyugszanak, azaz utalások azokra a "családias kapcsolatokra" amelyekben a "Lineamenta" (Kérdések 1,6) a zsinat üzenetének egyik fontos pontját foglalja össze.

Hogy mindenki gyümölcsözően és helyes mértékben résztvehessen az egyház egy küldetésében, ahhoz

éppígy szükséges intézményes szabályozás is. A zsinati szövegekben erre vonatkozóan fontos kezdetek találhatók, melyek részben, de nem teljesen bekerültek az új CIC szabályaiba. A zsinati javaslatok között bizonyos feszültség is van, amit semmiképpen sem kell egy világszerte egységes szabályozással egyszerűen kiküszöbölni, sőt e szabályozásnak különféle modelljei is lehetségesek. Itt fel kell hívni a figyelmet a CD 27-ben és AG 30-ban ajánlott **egyházmegyei pasztorális tanácsokra** (vö. CIC 511-514 can, plébániái vonatkozásban 536 can.), továbbá az **egyházmegyei papi tanácsokra** (PO 7), melyek a zsinat utáni törvényhozásban, végérvényesen pedig a CIC-ben konstitutív jelentőségre tettek szert (vö. 495-502 can). Végül meg kell említeni az AA 26-ban javasolt tanácsadó testületeket, amelyeknek a papok, szerzetesek és világiak megfelelő együttműködése útján támogatnunk kell az egyház apostoli tevékenységét az evangélizálás és megszentelés területén, karitatív és szociális téren és másutt a laikusokkal való megfelelő együttműködését, és amelyeket különböző szinteken fel kell állítani. Az utóbbi testületeknek nem ugyanaz a céljuk, mint a pasztorális tanácsoknak, nevezetesen: hogy felelős módon tanácsokat adjanak a hivatalviselőknek pásztori feladatuk ellátására vonatkozólag. Ezek sokkal inkább a laikus apostolság szabad kezdeményezéseinek és önszervezésének kifejeződései és világi kérdésekben való illetékességük folytán a püspökök is igénybe vehetik ezeket, mint tanácsadókat. Az ilyen testületek lehetőségét a továbbiakban is fenn kellene tartani, és ezeknek továbbra is más feladatuk kellene, hogy legyen, mint csupán tanácsot adni a hivatalviselőknek az ő saját feladataikra vonatkozólag. Másrészt fontos, hogy ha helyeseljük is a presbitérium különleges felelősségét az egyházmegye vezetését illetően, ahogyan e felelősség a papi tanácsban kifejezésre is jut, mindazáltal az egyházmegyei pasztorális tanácsokban biztosítva kell, hogy legyen Isten egész népének a közös küldetésben való együtt-

működése. Anélkül, hogy konkrét és mindenütt egyformán érvényes szabályozásra törekednénk, fontos az, hogy összehangolt csatornákon minden szinten lehetséges legyen a kommunikáció hivatalviselők és laikusok között.

2.4 Közreműködés a pasztorális szolgálatban

Mivel minden megkeresztelt és megbérmált hívő, miként a zsinat kiemelte, résztvesz az egyház üdvösségszerző munkájában, mivel a zsinat elismeri és nagyra becsüli a laikusoknak juttatott karizmákat, s mivel a zsinat szerint a laikusok a lelki hivatal apostoli munkájával való közvetlen együttműködésre vannak meghíva és bizonyos egyházi szolgálatokra a lelki hivatal ki is jelölheti őket (vö. LG 33; AA 24), ezért ebből következik, hogy a laikusok sokféle módon résztvehetnek lelkipásztori feladatok ellátásában is (ld. a "Lineamenta" szövegeit és megjegyzéseit a 25. és 26. pont alatt). Az új CIC a rendelkezések egész sorában elismeri ezt a lehetőséget. Az általános szinódus "Pasztorális szolgálatok a közösségben" című határozata is fontos kiegészítéseket tett hozzá ehhez. Célszerű különbséget tenni a laikusoknak pasztorális feladatokban való alapvető és általános közreműködése (1) és különleges közreműködési módok (2 és 3) között.

(1) A LG 33. pontja szerint "nagyszerű feladat vár minden világi hívőre, megvalósuláshoz segíteni Isten tervét, minden kor és minden földrész emberének üdvösségét. Ezért kapjanak is meg minden lehetőséget, hogy erőik szerint és koruk szükségleteinek megfelelően, derekasan kivegyék részüket az egyház üdvösségszerző munkájából." Hogy közvetlen kapcsolat van a laikusok világi feladata közötti és az evangélizálásban való közreműködésre szóló hivatásuk között, azt a LG a Krisztus hármasságában való részese-déssel, elsősorban a Krisztus prófétai hivatalában való részese-déssel alapozza meg (vö. a LG 35 zárórészét továbbá az AA 6-ot és az AA 10-t). **Olyan egyéneknek és közösségeknek a megjelené-**

se, melyek a hitet továbbadják és a közösség életében sokféle módon ébren tartják, korunk különleges kihívásai és kegyelmi adományai közé tartozik. Ami az üldöztetés viszonyai közepette gyakran az egyház fennmaradásának feltétele, és ami a missziós területeken az egyház felépítésének feltétele, az egyre inkább létszükségletté válik egy szekularizált társadalomban, amelyben Isten valósága eddig nem ismert mértékben elhalványult.

A hit továbbadása és eleven közösségekben való megvalósulása ma aligha lehetséges a világi hívek közreműködése nélkül. Ez az egyik megvalósulása annak az eredeti felelősségnek, amellyel minden megkeresztelt és megbérmált hívő mások hitéért és üdvösségéért visel.

Minden megkeresztelt és megbérmált hívőnek ez az alapvető feladata két irányban konkretizálódhat:

(2) Világi hívek kaphatnak sajátos megbízatásokat, hogy a meghatározott és körülhatárolt pasztorális tevékenységek által, melyekhez nem szükséges szentségi fölhatalmazás, közreműködjenek az egyházi hivatal lelkipásztori tevékenységében.

(3) A pasztorációban való közreműködés tartalma lehet egy, az egyházi hivatal által huzamosabb időre létesített, főfoglalkozású szolgálat is.

A közreműködés e két fajtájánál azonban sok egyházmegyénk tapasztalata alapján ügyelni kell négy feltételre:

- A pasztorális közreműködés megfelelő teológiai és lelki felkészülés után történjék, határozott egységben az egyházi hivatallal.
- Nem alakulhat ki a világi hívő munkájáról olyan kép, amely szerint ez csak abban különbözik a hivatalviselő munkájától, hogy hiányzanak belőle a szentségileg ez utóbbi számára fenntartott tevékenységek.
- Hogy némelyek különleges megbízatást kapnak és "professzionálisan" dolgoznak, az nem feledtetheti, hogy a közösség minden tagjának felelősséggel részt kell vállalnia a Krisztus testének felépítésében, a hit továbbadásában

és a világ szolgálatában.

- Az egyházi közösség építésében való közvetlen részvétel nem szoríthatja háttérbe a világi híveknek azt a feladatát, hogy a világ különféle élet- és szakterületein tegyenek tanúságot.

2.5 A közösség formái a világi hívek apostolkodásában

Az egyházi communió felépítésében és életében való részvétel nem merülhet ki csupán abban, amivel világi hívek a család, a plébániaközösség és a püspökség felépítéséhez és életéhez hozzájárulnak, hanem ezen felül joguk van arra is, hogy lelki céllal szabadon egyesüljenek (vö. AA 18kk; CIC can 215k). Az egyesülések formái a változó viszonyoknak és Isten Lelke mindig új ösztönzéseinek megfelelően változnak és fejlődnek.

Szólni kell három jelentős, részben egymástól eltérő, részben azonban egymásra utaló egyesülési alapformáról.

(1) Először is a klasszikus katolikus **egyesületet** kell megemlíteni, mely többnyire a tagok meghatározott élethelyzetéből (pl. kor, állapot, hivatás) vagy bizonyos egyházi és társadalmi követelményből született, és célja pedig - a lelki formálással együtt - valamilyen, Krisztus Lelkétől motivált társadalmi tanúságtétel és cselekvés. A katolikus egyesületi mozgalom a német nyelvű országokban régi és tiszteletreméltó hagyományra tekinthet vissza. Hosszú ideig majdnem ez volt az egyetlen módja annak, hogy világi hívek (hivatalviselők közreműködésével) szabadon egyesüljenek. Jelentőségük miatt az egyesületek a német nyelvterületen különleges elismerést és figyelmet érdemelnek. Mindazáltal bizonyos egyesületeknek szembe kell nézniük azzal a kihívással, hogy reagáljanak az egyház és a világ megváltozott viszonyaira és új módon megfeleljenek azoknak (Lásd ehhez az általános színódus határozatát: "Az Isten egész népének felelőssége az egyház küldetéséért", 11. rész).

(2) Az egyesületeken kívül a legutóbbi időkben megjelent a **lelki mozgalmak** sora, melyeket többnyire sajátos lelkiség jellemez, és amelyek lehetővé teszik a különféle foglalkozásokban, hogy egy ilyen lelkiség alapján a hit és élet kapcsolatának megvalósítását. Jóllehet e lelki közösségek eleinte többnyire a személyes élet és az egyházi közösség megújulásához adnak ösztönzést, itt sem téveszthetjük azonban szem elől ezek társadalmi háttérét és fontosságát: mivel egy szekularizált világban gyakran nagyon nagy a távolság az objektív ígehirdetés és a mindennapi élettapasztalat között, ezért e szakadék áthidalásához konkrét közösségekre és konkrét megvalósítási modellekre van szükség. Ez jelentős hatással lehet a társadalmi viszonyok formálására is.

(3) Végül vannak nálunk is helyhez kötött közösségek, melyek leginkább az un. harmadik világban levő "bázisközösségekhez" hasonlíthatók. Ahol belső és külső okoknál fogva az objektív egyházi struktúra, mondjuk, egy plébániai közösség, annyira távol van az egyes embertől, hogy már nem tudja elérni a konkrét életet itt és most, ott az emberek összefognak, hogy az evangélium indítására az életet megosszák egymással, hogy együtt és egymással emberileg is otthont találjanak az Űrban, s éppen ez teszi az egyházat mindenkor a világ kovászává (vö. A rendkívül Püspöki Szinódus záródokumentumának II, C, 6. pontjával).

Ennek a három alapvető formának nézetünk szerint kapcsolatban kell lennie egymással, és ezeknek kölcsönösen meg kell termékenyíteniük egymást. Csak így lehet elkerülni a bizonyos érdekek követésében megnyilvánuló funkcionalizmust és aktivizmust, a világtól való spirituális elzárkózást és a közösségbe és annak tapasztalataiba való önelégült bezárkózást. A közösség ezen említett formáinak át kell járniuk egymást, hogy lehetségessé váljék egy olyan tanúságtétel a communióról, amely megfelel a Szentléleknek és az "idők jeleinek".

2.6 A nő az egyházban

Legalábbis nyugati ipari társadalmakban erősen visszaesett a nők azonosulása az egyházzal. Igaz, ezt a jelenséget a nők megváltozott társadalmi helyével összefüggésben kell szemlél-nünk, mindazáltal félreismerhetetlen válságtünet az, hogy az NSZK-ban - az idevágó felmérések szerint - az utóbbi évek folyamán a felével csökkent azoknak a nőknek a számaránya, akik az egyházi életben részt vesznek. E háttér előtt kell újra olvasni és feleleveníteni AA 9 kijelen-tését, mely szerint a nőnek különleges jelentősé-ge van az egyház apostoli munkáját illetően. Ugyanakkor természetesen szűk látókörű megköze-lítés lenne, ha a nő problémáját az egyházban arra korlátoznánk, hogy megengedhető-e nők számára lelki hivatal viselése. Az újkori techni-kai civilizáció fenyegető veszélye a különféle élethelyzetek és létállapotok nivellálódása, ami-nek következtében az egyik oldalon csak a pontszerű individuum, a másik oldalon pedig csak az általánosságban megfogalmazott "ember" marad meg, anélkül, hogy a nemek és generációk közötti termékeny feszültség és ezek egymást kiegészítő hatása érvényesülhetne. Ez az elsze-gényedés éppen a nőnél vált ki elégedetlenséget a fennálló viszonyokkal, mivel sajátos hozzájá-rulását nem adhatja hozzá a társadalom és az egyház életéhez. Ezért egyrészt emlékeztetni kell a következő dokumentumokra: LG 32; GS 29, 60; Római Püspöki Szinódus 1971, "Igazságosság a világban", III; "Familiaris Consortio" című a-postoli írás 22-24; az Általános Szinódus "Pasz-torális hivatalok a közösségben" című határoza-tai, III.2; a Német Püspöki Konferencia "A nők egyházi és a társadalmi helyzetének kérdéséről" című állásfoglalása 1981. Ezek a dokumentumok arra szólítanak föl, hogy véget kell vetni a nők tényleges és jogi egyenlőtlenségének a társada-lomban; ezen túlmenően azonban fel kell vetni a kérdést: milyen sajátos formát kap és kell, hogy kapjon ma a világi hívő küldetése és

hivatása **éppen a nőben?**

Mivel e kérdésnek oly nagy jelentősége van az egyház jövője szempontjából, már most is minden lehető módon biztosítani kellene, hogy a nő megkapja a neki kijáró helyet az egyház életében: a nők jelenléte már most is jelentékenyen befolyásolhatná a tanácsadó testületek és pasztorális szolgálatok működését. A lelkipásztori kisegítő nők több évtizedes gyakorlata biztató tapasztalatokat mutat. A nők fokozottabb tevékenysége kívánatos a fiatalok egyházi felnőtt oktatás, valamint a kutatás és a tanítás terén is. Emlékezzünk ebben az összefüggésben az Általános Szinódus fölhívására: "Egyházi állások létesítésekor és betöltésekor meg kell nyitni a nők előtt az utat a vezető pozíciókhoz is" ("Pasztorális Szolgálatok a közösségben" 3.2.3). A nőknek a liturgiában való közreműködése tekintetében meg kell fontolni azoknak a laikus szolgálatoknak a kérdését, melyek nem érintik a nők lelki hivatalhoz való engedésének kérdését és amelyek jelenleg még férfi laikusokra korlátozódnak: CIC can 230 § 1.

2.7 Ökumenikus együttműködés a világi hívek apostolkodásában

A II. Vatikáni Zsinat közösségi egyházfelfogásának dinamizmusához tartozik az összes Krisztus-hívő egységéért érzett szenvedély (vö. főleg LG 15 és UR egészében). AA 27 kifejezetten kiemeli, hogy ez a dinamizmus sajátosan benne rejlik a világi hívek apostolkodásában. Nem beszélhetünk a világi hívőről, valamint az egyház küldetésében és hivatásában való részvételéről anélkül, hogy föl ne vetnénk a kérdést, mivel járul hozzá Jézus ama megbízásának teljesítéséhez, "hogy mindnyájan egy legyenek" (Jn 17,21). Tekintettel az ökumenizmus helyzetére, ez a hozzájárulás nem állhat abból, hogy ökumenikus csoportok és körök átalakulnak "nyomást gyakorló csoportokká", amelyek önhatalmúlag túlteszik magukat a még fennálló határozaton, hogy ki-

kényszerítsék a keresztények külsőséges egységét. A feladat inkább a II. Vatikáni Zsinat ama kívánságának teljesítése kellene, hogy legyen, hogy a "katolikusok a közös örökségből ismerjék el és becsüljék nagyra azokat az igazi keresztény javakat, melyek a tőlük elszakadt testvéreknél találhatók". Igen, illő és üdvös, hogy elismerjék Krisztus gazdagságát és az erények gyakorlását olyanok életében, akik Krisztusról tanúságot tesznek" (UR 4). Ez az elismerés azonban föltételezi a másik ismeretét, az ismerkedést a másik által gyakorolt spiritualitással, valamint a lelki tapasztalatok cseréjét. "Az igazság dialógusát", amely – Istennek hála! – az utóbbi évtizedben az elszakadt egyházakat már egyre jobban közel hozta egymáshoz, mindig a "szeretet dialógusa" vezeti be, ahogyan az a Tomos Agapis-ban áll. Ezen felül minden kereszténynek lehetősége és kötelessége, hogy szóban és tettben már most közösen tanúságot tegyenek az evangéliumról. (Közös Római Katolikus/Evangélikus Lutheránus Bizottság, Utak az ökumenizmushoz Nr. 2.).

Meg kell fogalmazni az ilyen közös ökumenikus eszmecsere és épp a világi hívek közötti közös keresztény együttműködés lehetőségeit (és nehézségeit), így módon ki kell emelni a világi hívő hivatásának ökumenikus dimenzióját.

3. A communió mint misszió

3.1 A világ: az egyház helye – a világi hívek helye

A világi hívőben helyzeténél fogva kiélezett módon foghatóvá és valóságossá válik az egyház viszonya a világhoz. Az egyháznak az életszférákkal, a kultúrával, a fejlődés területeivel és az emberiség tapasztalataival való sokrétű találkozása a világi hívőben valósul meg.

Az egyház és a világ viszonyának van szentelve a zsinat egyik fontos dokumentuma, a "Gaudium

et Spes" kezdetű pasztorális konstitúció. Már az első mondat mutatja a communionnak és misszióknak mint az egyház megvalósulási formáinak viszonyát: "Az az öröm és remény, az a szomorúság és gond, amelyet a mi korunkban az emberek, különösen a szegények és szenvedők éreznek, öröme és reménye, szomorúsága és gondja Krisztus tanítványainak is (GS 1). Mert miként ennek megokolásaként olvashatjuk: az egyház maga is emberekből épül fel, akik Krisztus körül egybegyűltek, akiket a Szentlélek irányít vándorútjukon az Atya országa felé, és az a feladatuk, hogy az üdvösség hírét megvigyék mindenkinek. Itt a magyarázata annak, hogy ez a közösség oly szorosnak és bensőségesnek érzi azt a kapcsolatot, amely őt az emberiséghez és múltjához fűzi" (uo.).

A végső és legmélyebb alap maga Jézus Krisztus, az Isten Fia, aki "emberré lévésében bizonyos mértékig minden emberrel egyesült" (GS 22). Ott élni, ahol az emberek élnek, annyi, mint ott élni, ahol Jézus Krisztus is élt, azaz belépni az emberiség és a világ Őáltala történet helyettesítő elfogadásába. Amennyiben a hívők Jézus Krisztussal egyesülnek, nemcsak egymással lesznek közösségben, hanem jelei lesznek annak a maradandó közösségnek is, amelyre Ő lépett és akar lépni minden emberrel. Így az egyház közössége az emberiség meghívása a Vele való mindent átfogó communionba, és kezdete ennek a communionnak. Ez a teológiai háttere annak, amit a LG oly nyomatékkal hangsúlyoz, nevezetesen, hogy az egyház és vele együtt a világi hívő tanúságtétele a világra van vonatkoztatva: az egyháznak az emberekkel való szolidaritása a világban, a törődés életviszonyaikkal, az egyes szakterületek, a gazdaság, a politika, a társadalmi viszonyok, a szabadidő alakításában való részvétel, továbbá világunk sorsproblémáinak közös hordozása nemcsak "külső" ténykedése az egyháznak és főként a világi hívőnek, hanem mindez az egyház belső lényegéhez is és így a világi hívő egyházi azonosságához is hozzátartozik.

zik.

Habár az "egyházit" és a "világít" világosan el kell különíteni, mindazáltal ezek szétszakíthatatlanul összetartoznak. Éppen ezért a laikusok "indoles saecularis"-a (világi természete) ízig-vérig egyházi minősítés, ez az egyháznak mint olyannak a szolgálata.

3.2 A "világ" többértű jelentése

A "világ" a zsinat elgondolásában is több értű képződmény, és ennek következtében több jelentésű fogalom:

(1) **A világ Isten jónak alkotott teremtménye**, amely megsebesült ugyan és veszélyeztetve van, de remény szerint meg is van váltva. A világ át van adva az embernek, hogy (a Róm 1,18kk értelmében) Isten kinyilatkoztatását és szeretetét megismerje és elismerje benne, hogy a Teremtő és Megváltó akarata szerint erejéhez képest minden más emberrel együtt közösen formálja. A világ beteljesülését várja Isten eljövendő országában, s ezért el kell utasítani a világ értelmének mindenfajta kétségbevonását, valamint az olyan törekvéseket, hogy az ember összhatalmilag döntson a világ értelméről.

Így a világ igenlése és a világtól való távol-ságtartás azon a tényen alapul, hogy a világ Isten teremtménye: azaz a világ nem Isten, nem a legfőbb jó, és ezért nem szabad isteníteni. Ezért a hittől indított világformálás kettős követelménynek kell, hogy eleget tegyen: ki kell bontakoztatnia a teremtés potenciálját az ember javára és a Teremtő megdicsőítésére (Iréneusz mondásának megfelelően, mely szerint "Gloria Dei est vivens homo"), és késszé kell tennie a világot az Ország eljövételére, ami szétfeszíti ennek a világnak kereteit. Ahol hívő világformálásban mindkét mozzanat megvalósul, ott a "világ megújulása valamiképpen már itt és most elővételezve van" (LG 48). A földi valóság ezzel részben "előtérre" válik, amelyben már most

lehetéssé válik a jövődő világ vázlatserő elképzelése, részben pedig olyan "nyersanyagá" amelyet az embernek kell elkészítenie, és bevin-
nie Isten jövődő országába. (GS 38k).

Ez a világi hívőre bízott feladat, hogy Isten országára ráirányítsa és ennek irányában áttet-
szővé tegye a teremtést, Róm 12 szerint a "hétköznapí élet istentiszteletében" kell, hogy megvalósuljon: a munkában és az egymásért való gondoskodásban, a közös élettér szolgálatában, nem utolsó sorban pedig a karitatív és gondos-
kodó tevékenységekben. De tekintettel a mai megnyomorító és emberellenes struktúrákra, ehhez hozzá kell még jönnie az olyan intézményekben, mozgalmakban, pártokban és szakszervezetekben folyó elkötelezett társadalompolitikai cselek-
vésnek, amelyek a saját országban és az egész világon is síkra szállnak a szociális igazságos-
ságért, különösen pedig azoknak az embereknek sietnek segítségükre, akik kívül esnek a hiva-
talos gondoskodási hálón vagy pedig társadalmi-
lag a peremre szorultak (magányosak, öregek, munka és fedél nélküliek, vendégmunkások, me-
nekültek, többgyerekes családok). Itt hatalmas -
nálunk még koránt sem mindenütt figyelembe vett - tere nyílik a világi hívek munkálkodásának.

(2) **A világ a konkrét emberiség,** amely a teremtésben él. Ezért a "világért" áldozta magát fel az Isten Fia. Neki szánta örömhírét és üdvösséget hozó tetteit az egyházon keresztül. Ehhez akar az egyházon keresztül közeledni, és ezt a világot akarja az egyház révén bevezetni abba a szeretetegységbe, amely fennáll közte és az Atya között. Ezért feladata az egyháznak, hogy odaadja magát a világért, és nyitott legyen feléje, hogy minden embert bevonjon a saját communiójába, és így a háromságos Isten communiójába. A világgal kapcsolatos e keresztény magatartáshoz elválaszthatatlanul hozzátar-
tozik az evangéliumról való tanúságtétel és a hit missziós továbbadása is. Mert ahogyan a hitről való tanúságtétel a címzettekhez való szerető odafordulás nélkül üres, úgy a világért való

önfeláldozás is néma lenne a hit kifejezett tanúsítása nélkül (vö. EN 21-24). Természetesen a világ iránti odaadáshoz és nyitottsághoz mindig hozzátartozik a kritikus kérdés is: Milyen az emberiség helyzete? Lehetséges-e, hogy az egyház és a világ között "megtérés nélkül", azaz az értékek és célok, divatok és beállítottságok alapvető átértékelése nélkül létrejöjjön a kommunió? Ebből a problémából a világi hívő számára ismét a világ iránti elkötelezettségnek és a világ kritikájának feszültségteljes kapcsolata következik.

(3) **A világ** - főként a jánosi iratokban - a magát abszolutizáló és ezzel **Isten ellenlábasa-ként föllépő világ**, amellyel szembeszáll Jézus Krisztus és egyháza - mint jel, amelynek ellentmondanak. Ilyen esetben nem az alkalmazkodás, hanem az árral szembeni tanúságtétel a kívánatos. Ilyenkor az egyház azoknak a közössége, akik az üdvösséget nem maguktól vagy a körülmények alakulásától, hanem egyedül Istentől, Jézus Krisztustól várják, s akiknek ezért feladatuk, hogy fellépjenek e világ szokásai gúzsba-kötöttségei ellen.

A zsinat a világnak ezt a harmadik jelentését sem hagyta figyelmen kívül, de mivel az egyház hosszú időn át bizalmatlan volt minden világi kultúrával szemben és azzal az a priori gyanúval élt, hogy a világ alapjában véve a jánosi értelemben vett világgal azonos, ezért a zsinat a világ pozitívabb szemléletére helyezte a hangsúlyt, a világ első és a második jelentésének értelmében. Ez a hangsúlyelhelyezés még ma is mérhetetlenül fontos, amennyiben az egyház ezáltal olyan instanciának vallja magát, amely kész arra és kötelességének is tekinti, hogy a világhoz fordulva, a világot formálva hozzájáruljon az emberiség társadalmi és kulturális fejlődéséhez és közreműködjön az igazságosság, a szabadság, a béke és az egység keresésének folyamatában.

Egyháznak és világnak ez a közössége természetesen nem jelenti a zsinat értelmében sem a

világ "elegyháziasítását", sem az egyház "elvilágiasítását". Sokkal inkább arról van szó, hogy az egyház tevékenysége (konkrétan a világi hívek tevékenysége) a világ egy "darabját" bevonja Jézus egyesítő mozgalmába és ráirányítja az Isten országára. Az egyháznak és a világnak nincsen befejezve ez az "eszkatologikus integrációja" (nem integralizmusa). Az emberiség szociális és kulturális fejlődésében újra és újra előadódik számtalan oly tényező, amelyek alkalmasak arra, hogy Krisztusnak és egyházának egységet munkáló mozgalma felvegye és a közelgő Isten-országa megvilágításába helyezze ezeket. Ha ebből a mozgalmából újból visszavonulnánk valamilyen új gettóba, az véleményünk szerint fatális lenne.

De egy ilyen integráció határait ma mégis világosabban látjuk, mint a zsinat idején. Az utóbbi években egyre világosabbá vált az újkori, evolutív, a technika és a tudományos racionalizmus uralma alatt álló világ problematikus volta és a világ szakadatlan alakításának ambivalenciája. Társadalmunk egyre jobban elidegenedik a keresztény alapértékektől és alapmagatartásoktól, és jelen van egyfajta új vallásosság, amely nem ösztökél a hitre, hanem inkább a valóságtól való mítikus menekülési mozgalmakban ölt testet. Ezért fölöttébb fontos, hogy a keresztények mindenfajta alkalmazkodással szemben merjenek elmentmondó tanúságtételre vállalkozni életstílusukkal és életmódjukkal. Erre képessé teszi őket a lelkiismeret, amelyen keresztül a Lélek vezeti a megbérmáltakat.

Ma gyakran nem alkalmazkodás útján, hanem kritikus megkülönböztetés által kell megmutatni a világnak azt a "másfajta" realitást, amelyet Krisztus szeretetének ajánlata képvisel. A keresztény egzisztencia és a keresztény tanúságtétel így a kereszt alakját ölti föl. Az Isten e világhoz való közelségének jelei gyakorlatilag olyan jelek lesznek, amelyeknek "ellene mondanak". Ma sokkal inkább, mint húsz évvel ezelőtt, az egyház és benne a világi hívő a

"párbeszéd és a vértanúság" közti feszültség állapotában él.

3.3 Következtetések a világi hívek lelkiiségére

Ebből a helyzethől néhány fontos és sürgető spirituális feladat is adódik: (1) Habár sajátos helyén az egyes kereszténynek kell hittel kibírnia és elszenvednie a dialógus és a vértanúság fent említett feszültségét mindazáltal szükség van olyan közös, egyházi megnyilvánulási formákra is, amelyekben a hívek a dialógus és a vértanúság mindig konkrét egységét megélik és a világ számára tapasztalhatóvá teszik.

Éppen a szekularizált társadalom kapcsán vetődik föl a keresztények számára az értékek és meggyőződések közös kinyilvánításának kérdése, a közös viselkedési normák és nyelvi formák kérdése, amelyek eltérnek a társadalom többi tagjától, összhangban azzal, ahogy az Úr mondta: "Köztetek ne így legyen" (Mt 20,26) ne úgy, ahogyan a világban szokásos. Az ilyen közös megnyilvánulási módok vonatkozhatnak pl. a vásárnap megünneplésének közös stílusára, a házasság és a családi élet megélésének stílusára, az áruk és dologi javak kínálat-dömpingjére való reagálásra, lemondás a fogyasztásról, az idő és a szabadság kezelésére stb.

Hogy találjunk ilyen közös formákat és azokat megéljük, ahhoz intenzív dialógusra és közösségre van szükség magán az egyházon belül is. Itt főként a már említett (2.5) laikus társulások 3 formájára kell utalni, melyeknek a közös tanúságtétel ilyen formáit kellene keresniük és életükben példaszerűen megvalósítaniuk.

(2) A "szellemek megkülönböztetésének" egyéni és vagy közös gyakorlása elengedhetetlen feltétele egy olyan spiritualitásnak, amely a dialógus és a vértanúság, a világhoz való odafordulás és a világgal szembenálló tanúságtétel konkrét esetekben oly nehezen meghatározható feszültségében keresi útját a kereszt jegyében. A Szentlélek tapasztalására támaszkodva az egyház kezdettől

fogva a "szabályok" sokaságát alkotta meg, melyek segíthetnek abban, hogy bonyolult egyéni és társadalmi helyzetekben, nehezen átlátható kihívások közepette felfedezzük Isten akaratát és a Lélek ösztönzését. Legalábbis az NSZK-ban az utóbbi évek hitoktatásában alig esett szó a "szellemek megkülönböztetésének" kérdéséről.

Ezért e "megkülönböztetés" tanítása és gyakorlata a jövőben fontos helyet kellene, hogy kapjon az egyház igehirdetésében és életében éppen amiatt, hogy a világi hívő küldetése egy egyre bonyolultabb és a hit szempontjából ambivalens világba szól. Ez fontos feladata a lelkiismeret művelésének.

Ezzel együtt ki kell fejleszteni azt az érzékenységet is, hogy a hívő felfedezze Isten jelenlétét a világ konkrét valóságában. Minden misztikának az a célja: hogy megtalálja Istent minden dologban. Ez pedig nemcsak a teremtés eleve adott szférájára vonatkozik, hanem a történelemre is. Miképpen maga Jézus is, nemcsak a teremtett dolgokban (pl. Mt 6,26kk) látta meg Isten működését, hanem korának eseményeiben is fölismerte Isten hívását (pl. Lk 13,1kk), ugyanígy ma is sürgető spirituális feladata a világi hívőnek, hogy érzékeny legyen aziránt, hogyan utal minden világtörténet Istenre és működésére. Magának a világnak ez a bűnös és halálra szánt formája is kinyithatja a hívő szemét Istenre, aki Fiában mindent magáévá tett, hogy mindent megváltson. Nem utolsó sorban jelen van Isten azokban az emberekben, akik különleges módon tapasztalják a világ bűnös és halálra szánt formáját (vö. Mt 25). Csak hogy eléggé nyitva kell tartanunk lelki szemünket és fülünket, hogy ne elégedjünk meg a világ eseményeinek felszínével.

Ez a lelki figyelem és mélyreható látás feltételezi az összeszedettséget és a csendet, az imádságot és a mindennapokon való hívő elgondolkodást (révison de vie). Ez feltétlenül súlypontja kell, hogy legyen a világi hívek mai spiritualitásának, amelyet egyre inkább föl kell fedezni és

meg kell valósítani.

(3) Ez az elmélyült lelkiiség új módon ugyan, de megkívánja a hozzáértő lelkivezetést vagy a "lelki kísérést". Ezt a feladatot, amely, ha nem is kizárólag, de gyakorlatilag többnyire mégis a hivatalviselőre hárul, egy egyre bonyolultabb világban új módon kellene ellátni az egyház missziója végett. Az erre való felkészítésnek fontos helyet kellene kapnia a papoknak és laikusoknak pasztorális szolgálatra való kiképzésében.

3.4 Az egység és a legitim pluralitás

Annak a feszültségnek – amely a keresztények tanúságtételét és megbízatását a mai világban átjárja – van még egy másik szintén teológiailag megalapozott dimenziója. Nincsen a világnak és az életnek olyan területe, amely kívül esne Isten Jézus Krisztusban megnyilvánuló szeretetének igényén és ajánlatán. Mindennek, ami csak van, köze van ahhoz, akiben minden teremtetett és megváltatott. De a teremtetett valóságnak és a történelemnek az ismeretét nem deduktív módon, nem egyedül az üdvösség üzenetéből és annak hívó reflexiójából nyerjük. Először tapasztalatokat kell szereznünk erről a világról, a világgal való közvetlen érintkezés útján ki kell tapogatnunk struktúráját és azokat a problémákat, amelyek föl vannak adva neki, és meg kell tanulnunk összefüggéseit. Ez a közvetlen szakmai és tapasztalati illetékesség és a hitbeli illetékesség egymással nem pótolható és egymásra nem visszavezethető, habár a végső alapja mindkettőnek az az ige, amely maga Isten, és amelyben Isten mindent alkotott.

A II. Vatikáni Zsinat tudatosítja ezt azáltal, hogy a földi szakterületek relatív autonómiájáról beszél (vö. különösen is GS 36).

Ebből két fontos dolog következik:

– Egyrészt lehetséges, hogy keresztények, akik az evangéliumra támaszkodva ugyanazzal a lelkiismeretességgel foglalkoznak egy szakkérdéssel,

legitim módon különféle gyakorlati következtetésekre jussanak, anélkül, hogy akár az egyik, akár a másik azzal az igénnyel léphetne föl, hogy az övé a hitnek megfelelő megoldás.

- Másrészt a dolog természete szerint az ilyen kérdésekkel kapcsolatban, amelyeknek a hit alapján nem lehet egyértelmű megoldásuk, az egyház tanítóhivatala sem terjeszthet elő kötelező érvényű útmutatásokat. Következésképpen az egyház égisze alatt laikusok vagy laikus egyesületek különféle "opciókat" és cselekvési modelleket képviselhetnek és valósíthatnak meg. Hogy a világban való keresztény cselekvésnek ilyen pluralizmusa lehet pl. a politikában (a béke biztosítása, a fejlesztési politika vagy a párt-politika terén stb.) nem lehet ürügy arra, hogy keresztényként egyáltalán ne foglaljunk állást és "kihúzzuk magunkat" a felelősség alól.

Fontos feladat, hogy a vélemények és gyakorlatok legitim pluralitását megengedjük és elviseljük, de természetesen ebben a pluralitásban is törekedni kell a tanúságtétel közösségére és éppen a lelki hivatal feladata, hogy kidolgozza a hit közös bázisát és az ennek megfelelő elveket. Egyes világi hívek, csoportok és közösségek hitből táplálkozó, példaszerű cselekvésének prófétai jelentősége lehet, de ezt is meg kell különböztetnünk az általánosan mindenkre kötelező útmutatásoktól. Itt figyelembe kell venni azt a különbséget, amely fennáll az **egyház nevében való (beszéd és) cselekvés** között, valamint az **egyházként való cselekvés (és beszéd)** között. Az ezáltal keletkezett feszültségek elviselése jó próbája annak, hogy az egyház communióként létezni, azaz különbözőségben és a különbözőség ellenére egységnek tekintí-e magát és egységként él-e.

Zárónegjegyzések

(1) Befejezésül az NSZK Püspöki Konferenciája megállapítja: A "Lineamenta" fontos nézőpontokat gyűjtött össze a szinódus számára. Jelen állásfoglalás, ha részleteiben nem is követi annak

felépítését, tárgyi ösztönzéseit, elfogadta és kiegészítette. Ugyanakkor világos, hogy jelen "Instrumentum laboris" gondolatmenetében és felépítésében nem követi közvetlenül a Lineamenta gondolatmenetét. (vö. Lin 2.)

(2) A püspöki szinódus jellegének csorbítása nélkül különös gondot kellene fordítani világi híveknek, férfiaknak és nőknek tanácsadói minőségben történő kiválasztására és közreműködésük módjára, hogy a tárgyalás megfeleljen a téma széles spektrumának. Ha már a szinódusra való fölkészüléskor "értékes segítséget várunk a világi hívek megkérdezésétől" (vö. Lin 3), akkor ez éppúgy érvényes magának a szinódusnak a lefolytatására is.

Rövid hírek

Egy nyugati **katolikus sajtóhírügynökség** arról tájékoztatta a **Vatikánt**, hogy az **MSZMP Központi Bizottsága** 1986 nyarán, Lékai bíboros halála után, a katolikus egyházzal szembeni keményebb fellépésre adott ki belső párthatározatokat. A hírügynökség "belső pártkörökből" származó értesülésekre hivatkozik. Ezek szerint az 1986/87-es tanév kezdetén több pap nem kapta meg az iskolai hitoktatáshoz szükséges engedélyt. Ezen túlmenően középiskolai igazgatókat szólítottak fel, hogy éberren figyeljék a tanulók vallási tevékenységét, báziscsoportokban részt vevő tanulók ellen pedig szükség esetén járjanak el. A nem ellenőrizhető báziscsoportok működését a csoportokat vezető papok áthelyezésével kell megnehezíteni, ill. lehetetlenné tenni. A Vatikánba érkezett jelentés egy konkrét példáról is beszámol: a soproni dominikánus templom egy lelkészét, **Varga Jánost**, áthelyezték báziscsoportos tevékenysége miatt. Helyére **Mészáros Lászlót**, a győri Papnevelő Intézet volt gazdasági gondnokát tették, akinek az elmúlt 15 évben semmi kapcsolata nem volt a pasztorációval. Az előreprogramozott konfliktus az új lelkész és a csoport között végül is szakításhoz vezetett, és a fiatalokból álló csoportot mint szektásakat kitiltották a templomból. Megfigyelők az állam keményebb fellépését az egyházzal szemben a Vatikán címére intézett figyelmeztetésként értékelik: ha Róma nem ítélné el Bulányi Györgyöt, a magyar kormány szigorít egyházpolitikáján.

HERMANN STENGER az innsbrucki (Ausztria) egyetem pasztorálteológia-professzora. Alább közölt írása előadásként hangzott el a "Németnyelvű Pasztorálteológusok Konferenciáján" Bécsben, 1985. szeptemberében.

Pluralitástolerancia – a lelkipásztorkodás egy pszichológiai szempontja

A következő megfontolások Szondi Lipót sorsanalízis-koncepciójára és annak Huth által való továbbfejlesztésére támaszkodnak. Szondi kifejlesztett egy én-elméletet (1), amelyet Huth az ideológikus személyiség karakterstruktúrájának pszichológiai értelmezéséhez használt fel (2). Mivel minden ideológikus karakter egyúttal intoleráns karakter is, Szondi és Huth vázlatai alkalmasak a pluralitástolerancia és a pluralitásintolerancia jelenségeinek pszichológiai megvilágítására.

1. Az én mint "pontifex oppositorium"

Pluralitástolerancián ebben az összefüggésben valakinek azt a képességét értjük, hogy az egyházban levő sokrétűséget ne csak el tudja viselni szorongás nélkül, hanem a Lélek működését is érzékelni tudja benne. Ez a képesség megkülönböztetendő mind az éngyengeségben szenvedő egyén véleménynélküliségétől, mind a személy ideológiai megmerevedésétől. A szuverén pluralitástoleranciára való képesség feltételezi, hogy az ember én-je és annak funkciói segítségével át tudja hidalni a belső és külső ellentéteket (3). Szondi ezt az erőssé és rugalmassá vált ént-hídépítő én-nek, pontifex oppositoriumnak

(4) nevezi. Ennek az "én-hídnak" a dinamikus statikája abban áll, hogy a Szondi és Huth által feltételezett négy alapvető én-funkció egységes "énstruktúrává" kapcsolódik össze. A négy funkció állandóan változó összhangja által nyeri el az egyes ember identitása individuális alakját. (Szondi ebben az összefüggésben egy "én-körpályáról"(5) beszél.) Politikailag nézve csak azok az emberek tudnak demokratikus beállítottsággal egy demokratikusan megszervezett társadalomban élni, akiknek elég teherbíró pontifex-énjük van(6). Egyházi szempontból nézve azok ilyenek, akik képesek a valódi, vagyis nemcsak ideológikus módon vallott, hanem a gyakorlatban is megélt "koinoniára": és ezáltal az összes karizmák, a prófétai-kritikai karizmák elismerésére is, amelyeket az Isten adott az egész egyház és az egyes közösségek építéséhez. Ha ez a pontifex-én csak hiányosan fejlődött ki, akkor a pluralitástolerancia és ezzel együtt a pasztoralis illetékesség is csökkent értékű, vagy teljesen hiányzik. Meggyőzően mutatta be Huth, hogy ez a hiányosság a hit képességének zavarát is előidézi(7). A hit képessége itt a teológiai értelemben vett hit antropológiai alapját jelenti. Továbbá a közösségi élet mélyreható károsodását hozza magával, az államban, a nagyegyházban és az egyházi közösségek mikrovilágában egyaránt. A projekcióra való képesség bennefoglaltatik a részvételi vagy feloldó részsedés utáni vágyban is.

2. Az "én-funkciók" kettőssége

Szondi és Huth négy "én-funkciót" különböztet meg: az én képes **projekcióra**, **inflációra**, **introjekcióra** és **negációra**. Ezen funkciók pozitív adottságok, amelyek szükségesek a személy teljes identitásának felépítéséhez és ahhoz, hogy meg tudjon birkózni létfeladataival. Mégis a négy funkció közül mindegyik magához ragadhatja az én egész erejét és így ideológiaképződés okává

válhat. Az én-funkcióknak tehát vagy az azonos-ságot előmozdító vagy ideológizáló és ezáltal az azonosságot gyengítő hatása van. Ezeket a lehetséges kettős hatásokat egyenként vázoljuk a négy funkció esetében.

2.1 A projekció képessége

A "projekció" fogalmát a legtöbb pszichológiai rendszerben negatív pszichikai tényként értékelik. Szondi azonban projekción mindenekelőtt azt a semleges képességet érti, amellyel **az öntudatlan szükségleteket ki tudjuk vetíteni a külvilágra**. A projekció képessége benne foglaltatik a részvételre való törekvésben is. (Lersch/8/)

Ez az én-funkció **elősegíti az identitást**, amennyiben az odaadásra-, az intimitásra való képesség egyik komponense: és ezáltal kapcsolat, valamint közösségteremtő hatása van. Része van minden transzcendálási folyamatban, amelyek természetes vallási létmegtapasztalásokhoz vezethetnek. Az ember hitre és bizalomra való képességében is szerepet játszik.

Ha azonban ez a képesség az én-funkciók között abszolút egyeduralkodóvá tart igényt, akkor **ideológizálólag** hat. Felelevenednek a gyermekkori félelmek, amelyek az anya vagy más mértékadó személyek szeretetének elvesztésével kapcsolatosak, és jelenlegi tekintélyekre vetítődnek ki, legyen az Isten vagy a pápa, az egyház vagy állam, vagy egy bizonyos csoport, amelyhez az ember konfliktusmentesen tartozni szeretne. Az a félelem válik úrrá az ilyen személyen, hogy kitaszítottá, népszerűtlenné, "persona non grata"-vá válik. A saját felelősségét egy kollektívára ruházza át. Az egyes ember "társadalmi automatává" lesz (Mitscherlich). Ebben az esetben nem lehet szó sem nagykorú polgárról, sem nagykorú keresztényről. Az ilyen ember lemond a szubjektummá válásról. Akinél a projekció egyeduralkodóvá válik, - ami mértéktelen részvételi kényszerként jelenik meg - annál a sokféleség elbizonytalanodás: sőt fenyegetettség forrásává, és

ezért elviselhetetlenné lesz. Ennek következménye a pluralitás elhárítása: az ilyen személy harmonizálás által vagy tagadja vagy agresszív stratégiával megpróbálja legyőzni.

2.2 Az infláció képessége

A félreérthető infláció-fogalom, semleges kifejezéssel az embernek azt a képességét jelenti, hogy önmagát az összes lelki folyamatával együtt tudatosan átéli. Öntudatunknak és önértékünk tudatának a kialakulása **feltételezi önmagunk kitágításának képességét**. Önmagunk tapasztalásának igénye nem elégíthető ki az inflatív én-funkció nélkül, bármi legyen is a módja önmagunk tapasztalásának vagy tudatunk kiszélesítésének.

Az inflatív funkció akkor segíti elő az identitást, ha közreműködik autentikus belső tapasztalások létrejöttében és így módon az élet értelmességének élményét, életörömet és hitet idéz elő. Emlékeztetünk itt Fromm-nak a "létezés módzatairól" tett kijelentéseire (9). Ilyen emberekben belső gazdagság van, amelynek ellentéte a belső üresség érzete. Tudnak lelkesedni, tapasztalataik alapján el tudják kötelezni magukat egy ügy mellett. Az infláció képessége feltétele a keresztény hit-tapasztalásnak, a keresztény hívás- és kiválasztottságtudatnak is.

Az infláció képessége, - ha elszigetelődik és túlburjánzik - **ideológizálól**ag hat, akárcsak az elfajult projekció. A felfuvalkodottság jelenségei alakulnak ki, amelyeket, ha vallási jelenségekről van szó, nem könnyű megkülönböztetni a valódi vallási-hitbeli tapasztalatoktól és állapottoktól(10). Közelről nézve mégis kiderül róluk, hogy nárcisztikus énközpontúság eredményei. A valódi hittel összeegyeztethetetlenek, mivel az illető személy maga szeretne mindenható lenni. A saját mindenhatóságával kapcsolatos igényei törnek felszínre és az állítólagos tapasztalatai a valóságban annak kifejezői, hogy az illetőt öntudatlan folyamatok kerítették hatalmukba, me-

lyeket már nem tud kapcsolatba hozni mások gondolataival és élményeivel(11). Ha inflatív tendenciák közösségekben válnak dominánssá, akkor nem a páli, hanem az a pszichológiai értelemben vett nárcisztikus igény kerül a középpontba, hogy valaki mindenkinek mindene akar lenni. Így módon keletkeznek faji, politikai, vallási, vagy álvallási monokultúrák. Az ilyen uralmi formák jellemzője ösztöndinamikai szempontból az ember saját hatalmi igényének átruházása külső szervezeti formákra (államra, egyházra, népre, fajra, osztályra, nemzetre és egyebekre). Az ember ebben az esetben, azáltal, hogy egy csoporthoz tartozik, amely a "minden", maga is "mindennek" érzi magát(12).

Ahelyett, hogy szubjektummá válnék, egy közöségtől kölcsönöz azonosságot az ilyen ember. A sokféleség nem fér össze az elszigetelt, uralkodóvá vált infláció felfuvalkodottságával. Egyfajta rejtett gőg ahhoz vezet, hogy az ilyen ember nem hajlandó más felfogásúakkal vagy más módon hívőkkel tapasztalatcserére. Vallási arroganciáról beszélhetünk, amelynek én-páncélja eleve elhárít minden másfajta lelkeséget és gondolkodást. Hogy milyen agresszív intoleranciához vezethet egy inflatív "monokultúra", azt a nemzeti szocializmus mutatta meg. A pluralitásnak minden formáját elnyomták és megpróbálták kiirtani.

2.3 Introjekcióra való képesség

Míg a projekciónál a kivetítésről van szó, addig itt épp az ellenkezőjéről: Valaminek a saját énünkbe való beépítéséről, egyszóval **bekebelezésről**. Rokonértelmű kifejezések az internalizáció és az identifikáció. Az identifikáció szó már bekerült az általános szóhasználatba és közismert tapasztalatokkal hozzák kapcsolatba. Például minden további nélkül érthető, ha azt mondjuk, hogy valaki azonosul egy párttal, az egyházzal vagy egyéb szervezettel. Hogy ez az én-funkció az **azonosságot előmozdít-**

ja, azt mindenekelőtt E.H. Erikson mutatta ki az én kialakulásával foglalkozó elméletében(13). Szerinte az ember azonossága lépésenként épül fel azonosulások által. Próbaképpen átvesz az ember értékeket, normákat, beállítódottságokat és viselkedésnormákat. Ezek részben beépülnek az énszintézisbe, részben az ember a tagadás-funkció révén újra feladja őket. Introjekció és azonosulás megy végbe, valahányszor arról van szó, hogy bele kell éreznünk, gondolnunk magunkat egy ember helyzetébe, egy szituációba vagy egy cselekvési módba. Ezért az introjekció képessége nélkül nem lehetséges **megfelelő kapcsolat a valósággal**. Egy keresztény személyes hitvallásánál ez a funkció jut szerephez, mert a hitvallást megelőzi a ráhagyatkozás bizonyos élet- és hitbeli tapasztalatokra. Az egyházhoz- és közösséghez tartozás tudata szintén az introjekción és az identifikáción alapul.

Milyen képet mutat az **ideológia**, ha az introjekció és azonosságfunkció aránytalanul elhatalmasodnak? A **teljes introjekció** szeretne mindent **birtokolni**, uralni, manipulálni, ellenőrzés alatt tartani, egy rendszerbe belekényszeríteni. A végletes introjekció telhetetlen. Ilyenkor a "bírárs létmódja" dominál, előtérbe lép az önfejűség és a birtoklási vágy. Huth így fejezi ki ezt: a tömeg életében ezért a tudatnak ezen a szintjén kezdődik a kapitalista osztály- és államformálódás, mind materiális értelemben (államkapitalizmus), mind szellemi értelemben (vallási vagy világnézeti monopoligény /15/).

A totális introjekció által kaptatív módon hamis identitás épül fel (a birtokolni akarás közbelépésével). A **totális identifikáció** jelensége más képet mutat. Itt nem megragadás történik, hanem ehelyett az ilyen egyén **kiszolgáltatja magát** pl. egy csoportnak, szektának vagy egy személynek. Szélsőséges azonosulás történik a sztár- vagy bálványkultuszban, amely belső ürességből és orientációhiányból adódik. Újra idézem Huthot: "Hogy valaki a Szentatyáért, egy forradalmárért vagy a legújabb indiai guruért rajong, az

másodrendű ahhoz képest, hogy egyáltalában van valami, amit dicsőít vagy amivel azonosul(16)."

Kollektív szemszögből nézve az identifikációt túlzottan igénylő egyéneknek jobb a diktatúra, mint a demokrácia, jobb a szigorúan működő és biztonságot adó hierarchia, mint a kollegialitás, melynél mindig fáradságos vitákban alakul ki az egyetértés. A vak engedelmességre való hajlandóság ezeknél az embereknél mindig nagyobb, mint a személyes állásfoglalásra való készség és az a törekvés, hogy egy önálló döntést magukra vállaljanak. A hit számukra a "felettes-én" ügye és nem az "én-é", mely eldöntötte, hogy Isten hívását fogja követni. A túlzott introjekció szemszögből a pluralitás hatalomvesztés, ezért harcolni kell ellene. A totális introjekció a konkurencia következtében világnézeti irigységet és ennek következtében konkurrenciaharcot idéz elő; amely másodlagos racionalizációval olykor az egységért és az igazságért való harcnak adja ki magát. A túl erős identifikáció szemszögből a pluralitás identitáskrizist idéz elő. Ezért a totális identifikáció vagy ahhoz vezet, hogy az egyén nagy mértékben visszavonul saját rendszerének csigaházába (regresszió) vagy harciasan szembeszáll mindennel, ami a saját identitását kérdésessé teheti.

2.4 A tagadás képessége

A tagadás én-funkciója a tagadás, a kitérés, a lemondás, az önkorlátozás képessége, az a képesség, hogy elvárásoknak nem teszünk eleget. Hogy a tagadás képessége **előmozdítja az azonosságot**, azt már az az egyszerű tény is bizonyítja, hogy gyermekkorban a nemet mondani tudás fontos szerepet játszik az önállóság kifejlődésében. Tagadás nélkül nincs énefejlődés. A mindennapokban csak a tagadás normális mértéke teszi lehetővé egyáltalán az emberi együttélést. Ha pl. én figyelembe veszem egy másik ember szükségleteit, egyúttal részben le is mondok saját szükségleteim kielégítéséről. Ha én egy szak-

képzettséghez kötött foglalkozás mellett döntök, nem tudok ugyanakkor egy másikat is gyakorolni. Így tehát van rengeteg **kreatív tagadási folyamat** a mindennapi életben, amelyek az élet javára válnak. Az is elgondolkodtató, hogy bár egyházi körökben szívesen beszélnek lemondásról, de csak ritkán említik a karizmák között a konstruktív tagadási formákat, ahogy azok az elkötelezett kritikában, megfontolt tiltakozásban, felelősségtől teljes epikiában benne foglaltatnak. Ha a tagadás képessége oly módon dominál, hogy az összes többi funkciót hatályon kívül helyezi, **negatívista ideológiák** keletkeznek. Sok ember van manapság, aki megmerevedik a tagadásban. Ez a jelenség megfigyelhető egyházi hivatalok hordozói körében is. Az életbölcsség helyére – E.H. Erikson ezt az állapotot nevezi integritásnak – életundor és kétségbeesés lép(17). Az egyház körében van egyfajta teológizálás, amelynek jellemzője a tagadás. Ennek megnyilvánulása a dogmatikus intolerancia minden más gondolkodásmóddal szemben, amely nem ugyanolyan szűklátókörű, mint a sajátja(18). Negatívizmus mutatkozik meg bizonyos lelkeségekben is és nem ritkán meghatározza a hit és erkölcs szóbeli és írásbeli hirdetésének hangnemét. Az az egyházi légkör, amely által keletkezik, el-lentmond az Úr haláláról és föltámadásáról szóló alapvető kérigmának(19).

Teljes tagadás esetén a sokféleség csak újabb tagadáshoz vezethet. A pluralitás további destruktív kritikát eredményez és hideg agresszivitást vagy önelégült elkülönülést szül. A pluralitást elutasítják, mivel mindent elutasítanak. Röviden azt mondhatjuk: a sokféleség az ilyeneket megkeseredettekké teszi.

3. Gyakorlati-telológiai következmények

Szondi nem elégedett meg az individuális lélek kutatásával, hanem politológiai következtetéseket is levont én-elméletéből. Eszményképe a

szabad, demokratikus államforma, amely megkísérli áthidalni a társadalom minden ellentmondását(20). Huth ezt az utópiát a következő realista megjegyzéssel kommentálja: "Minden demokratikus társadalom számára nagy veszélyt jelent az a tény, hogy a világon mindenütt kisebbségben vannak azok az egyének, akiknek az énjük integrált. Pedig csak ők képviselik azt az emberséget, amely nélkül demokrácia tartósan nem létezhet" (21).

A gyakorlati teológia szemszögéből itt a következő analógia kínálkozik: a H.J. Pottmeyer által kimutatott krisztomonisztikus ekkleziológiából (a Németnyelvű Pasztorálteológusok Kongresszusának egy másik - általunk nem közölt előadásában - szerk.), pszichológiailag nézve a dolgot csak akkor léphetünk ki, ha az egyházi intézmények vezetői az egyházi vezetés és lelkigondozás minden síkján minél több olyan embert bíznak meg egyházi és pasztorációs feladatokkal, akiknek megfelelően fejlett pontifex-énjük van; mert csak ebben az esetben felel meg a hatáskörrel együttjáró illetékesség a képesség kompetenciájának(22). Ha ez a fontos szempont az egyházi személyzet kiválasztásánál nem érvényesül vagy éppenséggel ideológikus karaktereket részesítenek előnyben, akkor az egyházban túlsúlyba kerül az inkompetencia kompetenciája vagy fordítva, a kompetencia inkompetenciája. Ezt a komplex problémakört "Az identitás és a pasztorális kompetencia. Adalékok a karizmák tanához."(23) - című tanulmányomban vizsgáltam. Ezzel foglalkozom "Az egyházi hivatásra való alkalmasságról" indított vizsgálatomban is, amelyet 1986-ban szándékozom befejezni. Ha az egyházi hivatalokban és szolgálatokban ideológikus személyiségek jutnak túlsúlyba, annak következménye az egyháznak és közösségeinek megbénulása vagy másképpen: a Lélek erejéből történő eleven egyházkeletkezésnek (ekkesiogenesis) a megakadályozása lenne. Aki továbbgondolja ezeket a gondolatokat, annak választania kell a rezignáció és a bizalom között. Én egyenlőre a

remény és a bizalom mellett döntök.

Megjegyzések

Jegyzetek

- (1) L. SZONDI, Ich-Analyse. Die Grundlagen zur Vereinigung der Tiefenpsychologie, Bern-Stuttgart 1956. - Ferner: W. HUTH, Wahl und Schicksal. Voraussetzungen, Grundprinzipien und Kritik der Schicksalsanalyse von Leopold SZONDI, Bern-Stuttgart-Wien 1978, vor allem das Kapitel "G. Die schicksalsanalytische Ich- Lehre", 213-245.
- (2) W. HUTH, Glaube, Ideologie und Wahn. Das Ich zwischen Realität und Illusion, München 1984. - Wertvolle Hinweise auf die Pluralitätsproblematik enthält die Monographie von J. RUDIN, Fanatismus. Eine psychologische Analyse, Olten-freiburg i.Br. 1965. Aus Gründen der Einheitlichkeit des Ansatzes wurde diese Arbeit von mir nicht berücksichtigt.
- (3) W. HUTH, Glaube 165.
- (4) L. SZONDI, Ich-Analyse, 152.
- (5) L. SZONDI, Schicksalsanalytische Therapie, Bern-Stuttgart 1963, 391.
- (6) L. SZONDI, Ich-Analyse, 152.
- (7) W. HUTH, Glaube, 166-171.
- (8) Ph. LERSCH, Aufbau der Person, München ⁷ 1956, Abschnitt "Transitive Gefühlsregungen, 215-245.
- (9) E. FROMM, Haben oder Sein. Die seelischen Grundlagen einer neuen Gesellschaft, Stuttgart 1977.
- (10) Id. az igazi- és álmisszítika megkülönböztetésének nehézségét vagy az individuális bűnhődés problematikáját a lelki életről szóló tanításban.
- (11) W. HUTH, Glaube, 167.
- (12) W. HUTH, Glaube, 168.
- (13) E.H. ERIKSON gyakran említi pl. a "Das Problem der Ich-Identität" c. munkájában, in: Identität und Lebenszyklus. Drei Aufsätze, Frankfurt a.M. 1971, besonders 136-152 (Genetischer Ansatz: Identifikation und Identität).
- (14) Id. Anmerkung 9!
- (15) W. HUTH, Glaube, 169; vgl. L. SZONDI, Ich-Analyse, 247.
- (16) W. HUTH, Glaube, 81.
- (17) E.H. ERIKSON, Identität und Lebenszyklus, 118-120.
- (18) W. HUTH, Glaube, 170.
- (19) J. BREUSS, Ostern verkünden. Entwurf einer Fundamentalke-rygmantik, München 1977.

- (20) L. SZONDI, Ich-Analyse, 255.
 (31) W. HUTH, Glaube, 169.
 (22) W. HUTH, Die Bedeutung gläubiger und ideologischer Haltungen für die Wahl des Priesterberufes, in: Theologie der Gegenwart 23 (1980) Heft 3, 66-72.
 (23) In: Lebendige Seelsorge 35 (1984). 293-300.

Rövid hírek

A szovjet hatóságok szabadlábra helyezték a vallási megújulás több jeles képviselőjét, köztük **Alexander Ogorodnyikov**-ot. Az egykori egyetemi hallgató még a 70-es években megkeresztelkedett és belépett az orosz ortodox egyházba. Társaival szemináriumokat szervezett, ahol Bibliát olvastak és egyéb vallásos olvasmányokat vitattak meg. A moszkvai szemináriumok példájára Leningrádban, Szmolenszkben és más városokban is alakultak hasonló csoportok. Ogorodnyikovot első ízben 1979-ben tartóztatták le és egyévi, büntetőtáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélték. "Szovjetellenes agitáció és propaganda" címén azonban szabadulása előtt újra bíróság elé állították és hat év büntetőtáborra, majd ezt követően öt év belső száműzésre ítélték. 1986 tavaszán, második büntetésének letöltése előtt azonban további háromévi büntetőtáborra ítélték vallásos irodalom birtoklása miatt. Ogorodnyikov, aki időközben a vallásos megújulás jelképévé vált a Szovjetúnióban, a táborban töltött idő alatt elszenvedett kínzások következtében rossz egészségi állapotban nyerte vissza szabadságát.

Másként vélekednek ma az **olaszok a magzatelhajtásról**, mint 10 évvel ezelőtt. 1975-ben még a lakosság 56 %-a tartotta megengedhetőnek gazdasági megfontolásokból az abortuszt. Ez az arány a "Doxa" közvéleménykutató intézet szerint 1986 végére 31,4 %-ra csökkent. Az olaszok 60 %-a szerint az emberi élet a fogamzással kezdődik; mindössze 7 % azok aránya, akik szerint a születés jelenti az élet kezdetét. A magzatelhajtások rátáját tekintve Olaszország a világlista második helyén áll, csak Dánia előzi meg.

V Á Z L A T O K

Boldogok az istenkeresők

A keresztény vallás az emberi életet interpretálja mélyebb dimenziójában és kimondja azt az **alapigazságot**, hogy az ember mintegy "Istenből szakadt ki", Isten teremtménye. Mivel tehát az ember Istenhez tartozik, ezért egész lényegénél fogva rászorul Istenre, szüksége van Istenre mint a madárnak a levegőre, a halnak a vízre, minden élőlénynek a mindennapi táplálékra.

Manapság sokan élnek Isten nélkül, és ennek az istennélküli életnek ezer oka lehet. Előbb-utóbb azonban mindenki megtapasztalja, hogy Isten nélkül **boldogtalan** lesz, ellentmondásba kerül önmagával, sőt meg hasonlik önmagával; életének nem lesz mélyebb értelme és tartalma; élete sivár, lapos és unalmas lesz; teljesen fölöslegesnek érzi magát ezen a földön; állandóan űzi, hajtja valami; önmaga csinálta **bálványoknak** lesz hódolója és rabszolgája: pénznek, karriernek, teljesítménynek, hatalomnak, élvezetnek, másoktól való elismerésnek, azaz állandóan kényszerítve érzi magát arra, hogy önmaga és egyben mások előtt bebizonyítsa, hogy joga van élni és létének van értelme.

Lelke mélyén azonban szüntelen érzi, hogy egy belső, gyógyíthatatlan betegség kínozza, hogy szíve mint egy "feneketlen sebből" megszakítás nélkül vérzik, és a világ egy iszonyatos szakadéknak tűnik fel számára, amely minden pillanatban elnyelheti; embertársaiban vetélytársakat, sőt ellenséget lát, akiktől félni kell: vagy aláveti nekik önmagát vagy uralkodik másokon. Mindkét esetben elismerést vár el másoktól, pontosabban kell elvárnia másoktól, mivel másképp nem tud élni.

A vallás tudatossá teszi az ember számára azt, hogy végsősorban **miért és miből** él: Istentől. Egyben érthetővé és **megtapasztalhatóvá** lesz az embernek, hogy Isten mint abszolút személy (a maga háromságában és közösségében) maga a végtelen jóság és határtalan irgalom, aki mindegyikünket minden feltétel nélkül igenel, elismer, elfogad és szeret, védettséget, oltalmat, támaszt ad és megengedi, sőt akarja, hogy **igazi, mély emberiséssel** éljük életünket.

A vallás állhatatosan vallja és hangsúlyozza az emberi élet legfontosabb igazságát: **egyedül az Istennel való személyes hívő-bizalmas kapcsolat tehet bennünket boldoggá.** Isten azonban **bennem, bensőmben él;** létét, közelségét, jóságát, irgalmát a lelkemben tapasztalhatom meg. Hogyan történik ez a belső megtapasztalás?

Ha **esténként** visszagondolok az elmúlt napra, akkor rájövök arra, hogy **számtalan adományban** volt részem: szabad volt élnem, egy újabb napot élhettem meg sok apró élménnyel és örömmel: gyermekeim, unokáim mosolya, kacagása, élettársam gondoskodó szeretete, meghitt otthonom, kertem, a napsugár, a tavasz, a mindennapi kenyér, a munkahelyem, a siker élménye, az ismert utca, amelyben lakom, falunk, városunk kedves, szép képe, embertársaim, kollégáim, barátaim emberisége, beszélgetés másokkal, az a tény, hogy viszonylag, egészséges vagyok, érezni és gondolkodni, örülni tudok, hogy béke van... mindez nem magától értetődő, hanem ajándék, kegyelem: **Isten egészen emberi módon megmutatja, hogy szeret,** személyem, sorsom, fontos, értékes számára.

- **Házasságomban, családomban** naponta megtapasztalom, hogy élettársam és gyermekeim szeretnek, megértenek, megosztják örömeimet, bánatomat. Szeretetük minden megnyilvánulása **Isten szeretetét tükrözi** egészen emberi formában és sejteti, hogy Isten még sokkal mélyebben megért, szeret, elismer, mint azt a véges emberek képesek.

- Egy **őszinte barátságban** megtapasztalom part-

nerem megértését, bizalmát és segítőkészségét és így hihetek Isten önzetlen, irántam való barátságában, amely szintén emberi, azonban még mélyebb, hűségesebb, őszintébb minden emberek közti barátságnál.

- **Emberi kapcsolataim keretében** megtapasztalom, hogy egy kollégám, ismerősöm minden önző és haszonleső szándék nélkül érdeklődik irántam, figyelmesen meghallgat, együtt érez velem, segíteni akar, áldozatot hoz értem és ezért fogalmat alkothatok magamnak **Isten emberies együttérzéséről**, segítőkészségéről.

- Ha **szenvedés, betegség** köt az ágyamhoz és megtapasztalom teljes emberi tehetetlenségemet és nyomorúságomat, akkor szabad sírnom, szabad fájdalmamat kikiáltanom; ha sikerül "felnézнем az Égre" és hívő bizalommal gyógyulásért esedezni, megtapasztalom, hogy Isten erőt, türelmet ad és - meggyógyít.

- Ha **súlyos testi vagy lelki betegségből** meggyógyultam, akkor érezhetem és megtapasztalhatom, hogy Isten új élettel ajándékozott meg, "**új-jászülettem**", újra élek, "**feltámadtam**", így megsejtem, mit jelent a feltámadás igazsága már most.

- Ha a **lelkiismeretem vádol** és éjjel-nappal nem hagy nyugodni, mert valami súlyos bűn nehezedik nagy kőként a lelkemre (házasságtörés, harag, bosszú, megtorlás, stb.), akkor szabad remélnem, hogy **Isten megbocsátó szeretettel mindenkor vár rám**; megtapasztalhatom, hogy Isten **megszabadít** a bűntől és így **újra kezdek élni**, fellélegezni és örülni; megtapasztalhatom a megváltás, a belső szabadság igazságát.

- **Szomorúságban, magányban és elhagyatottságban** megtapasztalom, hogy emberek nem képesek megvigasztalni; ha ilyenkor Istenhez fohászok, érezhetem, hogy Ő egészen közel van hozzám, velem van, nem hagy el és megvigasztal, megerősít, felbátorít, felelemel.

- **Az emberektől való félelem** szüntelenül elkísér, mint valami fekete árnyék, és nem enged saját elgondolásom szerint élni; nem engedi, hogy ér-

zelmeimet, igazi belső valómat kifejezésre juttas-
sam, hogy hű legyek önmagamhoz, lelkiismeret-
temhez; ha sikerül ezt az emberfélelmet egy
Istenben való mélyebb bizalommal legyőznöm,
akkor megtapasztalom, hogy belsőleg szabad le-
szek, nyugodt, biztossággal élhetem Istentől el-
gondolt, egyéni, saját életemet, függetlenül min-
den emberi tekintettől és hazug elismeréstől;
Isten mellett van és elhalmoz kimondhatatlan
lelki örömmel.

- Ha nap mint nap megtapasztalom **embertársaim
gyarlóságát**: irigykedést, áskálódást, álszentes-
kedést, fontoskodást, gyanakvást, bizalmatlansá-
got, rosszakaratot, elismerést-várást, számítást,
önzést, haragot, bosszúvágyat és ezer mást,
akkor mindezt megértem: egy Isten nélküli, Is-
tentől távol élő világban ez nem is lehet más-
képp; ennek pontosan így kell lennie; azonban
azt is **be kell vallanom magamnak**, hogy én
magam is ezekhez az emberekhez tartozom és
bennem is ott él, a lelkem mélyén ott szunnyad
mindazon emberi gyarlóság, amit másoknál kons-
tatálok, magamnál pedig sokszor észre se ve-
szek. Jézus Krisztus példája szerint azon kívül
mély **szánalmat és irgalmat** kelthetek a szívem-
ben minden ember gyarlóságával és bűnével
szemben és szabad hinnem azt, hogy **Isten te-
remtményei** vagyunk és maradunk valamennyien;
szabad hinnem, hogy Isten mindannyiunknak
megbocsát, mert szeret, minden gyarlóságunk,
bűnünk ellenére végtelenül szeret. Ha Ő megboc-
sát mindegyikünknek, akkor én is megbocsátha-
tok a Miatyánk szavai szerint: "Bocsásd meg a
mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az
ellenünk vétkezőknek".

- Ha **valaki, aki közel állt hozzám, akit nagyon
szerettem, meghal**, akkor érzem, hogy bensőmben
minden tiltakozik az ellen, hogy a halál, az
elmúlás legyen az élet utolsó szava. Éppen
ellenkezőleg: az élet megújulása mindentavas-
szal, a bennünk élő kiirthatatlan vágy örök
boldogság, igazságosság, beteljesülés és közösség
után, a szeretet halhatatlansága, örök volta, a

halál küszöbét és a "túlvilág valóságát" megtapasztalt betegek vallomása, mind azt mondja, hogy az élet örök, a lélek halhatatlan, mert Isten él.

Ha naponta megkísérlem tudatosítani magamban az Istennel való kapcsolatot, felfedezem, hogy **életem minden történéséből, élményéből Isten tekint rám és ez a tudat boldoggá tesz.**

Rövid hírek

A nemzetközi katolikus **PAX CHRISTI** mozgalom egy csoportja levélben fordult **Ratzinger** bíboroshoz, hogy kifejezze aggodalmát **Bulányi György** teológiai nézeteinek esetleges elítélése miatt. Arra kéri a Hittani Kongregáció prefektusát, hogy tekintsen el az elítélés minden formájától, mert egy ilyen lépés "mindenképpen politikai elítélésként" értelmezendő. Ezenkívül kifejezik meggyőződésüket, hogy a magyar szerzetes ellen felhozott teológiai vádak nem állják meg helyüket. Végül arra kéri Ratzinger bíborost, hogy elítélés helyett testvéri segítséget nyújtson a vitatott szerzetes papnak.

Hasonló tartalmú levélakcióra került sor **Ausztriában** is. A genfi **Dies Akademecus Hungaricus** pedig táviratban fordult ugyanezzel a kéréssel a Hittani Kongregáció prefektusához.

Franz König bíboros, Bécs volt érseke, a "**Nő és egyház**" címmel tartott érdekesítő előadást a bécsi egyetemen az elhunyt pasztorálteológus, **Ferdinand Klostermann**, 80. születésnapja alkalmából. A lelkipásztornak szüksége van a nőre, mint partnerre, hangsúlyozta König bíboros. Szükséges volna, hogy fokozottabb mértékben bevonják a nőket az egyházközségek és teológiai fakultások vezetésébe, zsinati és püspöki szinódusi ülésekbe. A volt bécsi érsek szerint ki kell bővíteni az "egyházi hivatal" fogalmát és "sokrétű egyházi hivatalokról" kell beszélni, amelyek közé bizonyos női szolgálatok, munkakörök is tartozhatnak. Ezáltal csökkenthető lenne a feszültség a jelenlegi értelemben vett "hivatal" (pap, püspök) és a nők vitájában.

ÉLIÁS JÓZSEF

Éliás József (szül. 1914.) nyugdíjas református lelkész. Teológiai és egy éves kápláni működése után a protestáns egyházak hivatalos és híres embermentő "Jó Pásztor" Bizottságának lett a vezetője. Jelenleg Debrecenben él, ahol nyugdíjazásáig a Református Egyetemi Templom gyülekezetének volt a lelkipásztora.

Az ÜZENET és a pásztor

- Református hozzászólás az ún. Lécai-vitához

I. Az **Egyházforum** első számának megjelenése óta (mely a kardinálistól közölt idézeteket Dr. Lécai László érsek-prímássága 10 éves fordulójának alkalmával) a prímás elhunyt. Az a felhívás, hogy ki-ki közölje a bíboros munkásságáról véleményét, a "de mortuis nihil nisi bene" mondás általánosan dívó magyar fordítása szerint ("halottról jót vagy semmit"), aktualitását veszítette - volna.

Azért "volna", mert a latin mondás értelme más. Ha ugyanis a "jót"-szó volna helyes, a latin szövegben a "bonum"-nak kellene állnia. Egyébként is: megállna a történetírás folyamata, ha valakiről csak jót lehetne írni, mondani (vagy semmit), mert meghalt. Én a "bene"-hez tartom magam: halottról semmit vagy helyeset (valóság-nak megfelelőt). Ezért aztán - mikor eljutott hozzám a Szerkesztő személyes kérése e hozzászólásra - a testvéri magyar katolikus egyház legfőbb vezetője munkásságáról támadt vitában a

református részvételnek - csak azért, mert a primás elhúnyt, - nem láttam akadályát.

Excursus

Hangsúlyozva, hogy nem "hivatalos" egyházkormányzati részvétel ez, de nem is csupán magánvélemény, hanem kísérlet arra, hogy a Kálvin-i szemléletet lehessen alkalmazni ilyen konkrét személyre, életműre, - mégpedig a minden keresztény felekezet összességét képező egyetemes (katolikus) egyház javára.

11. A fentínél nagyobb egyéni gátlást jelentett számomra, hogy - határokon belül és túl ismert vagyok antiepiszkopálista nézetemről (az 1976. június 1-én Vlissingenben tartott De Ruyter Ünnepségen hollandul felolvasott előadásom szövegét a holland sajtó teljes egészében hozta, minden jelentősebb nyugati sajtóorgánium vagy más média részletesen ismertette, 1986-ban pedig már "ünnepelték" Kálvin-i közösségek világszerte: tanulmányi körök alakultak a szöveg hasznos elemzésére.) Nem különös - vetettem fel református és katolikus barátaim előtt -, hogy a leginkább episzkopálista egyház vezetője munkásságának értékelésében veszek részt? Éppen az egyik katolikus barát oldozott fel, mondván: "Te kifejezetten a Kálvin-i talajon elharapózott episzkopalizmus ellen tiltakoztál és tiltakozol, mert Kálvin újszövetségi egyház-látása alapján a református püspökség, esperesség nem más, mint contradictio in adjecto. Vagyis te nem általában az episzkopalizmus ellen harcolsz." Igazat kellett adnom a barátnak, - méginkább az egyik református emlékeztetőnek, aki fejemre olvasta nem éppen régen történt megnyilatkozásom befejező részét: az ökumenizmus tartalmát, dinamikáját betöltő szeretet a másikat úgy fogadja el, ahogy van; ez az "elfogadás" az empatikus szolidaritásban nyilvánul meg; a másik egyház életében olyan részvételben, ami semmiben sem hasonlít a más dolgába avatkozás illetéktelen

kotnyelességéhez; - végleg lezárult az az öncélúan felekezetközpontú versengés szellemiségének eonja: az, hogy ami a másik felekezetnek rossz, az enyémnek jó és - fordítva. "Ha szenved egy tag, vele szenvednek mindnyájan" szellemiségének eonjában élünk, vagyis az ökumenikus korszakban...

Örömmel meggyőzötve testvéreimtől beláttam: nem mondhatom, hogy valaki vagy valamely esemény csupán felekezeti belügy, mert valami-képpen az egész krisztianizmus ügye. Lécai bíboros életmű-értékelésében azért kell és helyes részt vennem, mert ebben minden pozitívum vagy negatívum az én egyházamra is kiható pozitívum vagy negatívum. (Kellő adalékot nyújt ennek bizonyítására az utolsó 60 év bíborosainak és református elnök-"püspökeinek" **valamennyiünket** érintő helyes vagy helytelen, többnyire helytelen magatartása.)

III. Túlesve a belső akadályokon és most már az érdemi válaszhoz közeledve, már "csak" a külső nehézségekkel kellett szembesülnöm:
a./ a mi hazai szituációnk - amely nem példátlan szituáció (sajnos) keserves történelmünk folyamán - különleges és bonyolult feladatok elé állítja azt az egyházi embert, aki vezet. Szeretetlen méltánytalanság úgy alkotni egy-egy vezetőről és döntéseiről véleményt, hogy nem ismerem, mert nem is ismerhetem azokat a momentumokat, amiknek szorítására vagy ihletésére döntött. Az ún. Lécai-vitához nem szólhatok hozzá csupán az én nagyon szeretett és felettébbbecsült katolikus barátaim éles kritikájára építve (pl. a hittankönyv-ügyben), de a bíboros 1980. októberi Vigilia-nyilatkozatától elbűvölve sem, pedig meggyőződéseim szerint ez az "eredményleltár" minden tekintetben valós. Végül is az ún. Lécai-vitában sem lehet más kánonom, mind a KÁNON. Ez nemcsak attól kímél meg, hogy sután belemenjek a kellően nem ismert részletekbe, hanem attól is, hogy belevevsek a nagyon is kiemelt állami nekrológ-magasztalások, illetve a mindenben el-

marasztaló, gyanúsító vádolások hangzavarába. Olyan "pontot" kellett keresnem ennek a katolikus egyházi vezetőnek a "megméréséhez", amely t é n y, amelyben hitelesen maga "vall" és nem mások állítják róla: ez pedig a kötelező katonai szolgálat ügyében tett nyilatkozatok együttese.

IV. Számomra életmeghatározó Urunknak az a közlése, hogy "Én vagyok az út és a valóság és az élet, senki sem mehet az ATYÁ-hoz, ha nem Általam (jön)." A János 14,6 centrumában az elsorolás közepére került "hé alétheia" és az "Egő eimi" kapcsolata azt jelenti, hogy minden ebből a kapcsolatból árad ki: mind az Út-megtalálás, mind az ÉLET-megnyerés. Jézusban Isten **örökkévaló** és ugyanakkor mindig **idő**i, mindig **érvényes** és ugyanakkor mindig **konkrét** Ü Z E N E T E öltött testet. Az Ü Z E N E T a testetöltés előtt is örökkévaló és egyben idői, érvényes és konkrét volt. Az intertestamentális 400 évben azonban Izráel nagy gondolkodói megpróbálták az Ü Z E N E T E K E T absztrahálni: így születtek meg azok az elviségek, amelyek a passio-történetben kulmináltak, vagyis - Pál szóhasználatával élve (Róma 10,2) - a "dzélon" (a "buzgóság") elnyomta az "epignózis"-t: a látszat mögé látó VALÓSÁG-felismerést, a ráismerést a VALÓSÁG-ra. Sajnos, a biblikusok (exegéták, bibliai teológusok) még nem eléggé fedezték fel és nem eléggé tárták fel az újszövetségi VALÓSÁG-fogalom tartalmát, pedig ez egyben az isteni (örök és idői, érvényes és konkrét) ÜZENET-nek a tartalma. János (18,37 f.g. 38a) **nem** azt írja, hogy Jézus Pilátusnak az ún. igazságot - ezt a jogian csavarható fogalmat - ajánlja fel, hanem a VALÓSÁG-ot. Pilátus (a szinkretista görög-római értelmiségi, aki már ezen is túllépve és a görög filozófusok valóság-elméleteiből kiábrándulva) szkeptikusan kérdi: "Mi a VALÓSÁG?", aztán pár perc múlva (soha meg sem sejtve) közli a világgal ennek a VALÓSÁG-nak a (homorú, negatív) biztos jelét: "Én egyáltalán nem találok Benne bűnokat." (János 18,38g) Ha az "alétheia" tartalmát keressük, jó sok "nem"-et kell mondanunk: nem igazság, amelyen vitatkozni lehet, mert mindenki más oldalról nézve, más érdekelttség szerint kívánja "megvilágítani"; nem a látszat vagy a láthatóság mechanikus ellentéte; nem az "égi igazság" - szemben a földivel; nem az a fogalom, amellyel a földi konkrétságot ki lehetne játszani az égivel vagy fordítva. Talán akkor lépünk közelebb hozzá, ha megtaláljuk benne a létezés - az időitéri és a téridöntúli létezés **összességét**,

mégpedig úgy, hogy e létezési formák legkisebb részletét is együttlátjuk az egésszel: nincs benne mellőzhető mozzanat, s nem tűr meg olyan "elviséget", amely akárcsak egy jottányit is mellőzhetőnek vél a mozzanat-tömeg összességéből. Ezért olyan racionális és superracionális isteni jelenség a VALÓSÁG-ot tartalmazó ÜZENET, amely a mi teljes értésünket igénybe veszi, és a VALÓSÁG minden elemét, mozzanatát egyetlen fókuszba gyűjti a Szentlélek által, s a földi lét eléggé meg nem hálálható többletét nyújtja: az egyetlen ÚT-tal és a semmivel, senkivel sem pótolható ÉLET-tel ajándékoz meg.

V. Sokféle pásztorolás (pásztoráció) létezik, hiszen minden emberre irányuló – vallási vagy szekuláris – mozgalom célja és eszköze a gondoskodás. Nagy kérdés, hogy miben különbözik a keresztény pásztorolás a többitől, milyen lényegi sajátosság teszi a pásztorlást kereszténnyé? Kérdésünkre a feleletet már tulajdonképpen megkaptuk: a keresztény pásztor az adott embertársnak olyan ÜZENETET továbbít, amelynek a tartalma a **mentő** VALÓSÁG (ilyen értelemben is Jézus, Aki az út és a valóság és az élet). Példával élve: az egyetemes papságot megélt orvos a betege személyével, szituációjával, betegségével és gyógyításával kapcsolatos minden valóság minél teljesebb ismeretében és a Krisztus Lelke által kapott isteni többlet által pásztorolja embertársát (gyógyítja a testi baját és az ÚT-ra segíti egész valóját, hogy ne csak élésben, hanem Életben is részesüljön). Persze ez és ilyen az irányulása az "egészséges" embertárshoz is. Nemcsak az orvosé, a cipészé, az atomtudósé, a péké, a mérnöké és a fogtechnikusé ilyen az általános papságból következő pásztorság, hanem azé is, aki egyben élethivatásként gyakorolja a pásztorságot; méginkább azé, aki keresztény hit-társai és hivatásos szolgatársai vezetésére vállalkozik. Azaz: a primásé is; övé kiemeltebben persze, mert kiemelt pásztor; a legsúlyosabb felelősséggel, amelyet nem lehet elhordozni, ha a "kübernészség" kegyelmi ajándékát nem kapta meg. E káriszma állandó vagy átmeneti hiányában az egyházi vezető a falsumot megtestesítő

látvánnyá válik: saját személye és egyháza s az egyetemes kereszténység kárára. Valami ilyen vagy ilyenhez hasonló ment végbe, amikor Lékai kardinális a kötelező katonai szolgálat ügyében szentbeszédében és különböző médiák által foglalt állást. Nem ÜZENET-közvetítőnek bizonyult, nem a VALÓSÁG téridői és transzdimenziós prezentálója lett.

VI. A VALÓSÁG téridői és téridöntői ismerete teheti csak lehetővé, hogy a pásztor az "itt és most" ÜZENETET tolmácsolja. Lékai László a téridői ismeretet felcserélte elvek és (igen kétséges) történelmi reminiscentiák hangoztatásával. Nem azért, mintha egy-egy elv önmagában, csak azért, mert elv, lenne rossz, hanem mert egy elképzelt helyzetben és nem a mi mostani valóságunkra érvényes. Lékai László elve **általában** méltó a tiszteletre, mert igaza volt abban, hogy a haza védelme minden magyar honpolgár kötelessége, s mert nem zárható ki, hogy a magyar haza ellensége fegyveres erőszakhoz folyamodik, minden magyar honpolgár kötelessége – a preventió érdekében –, hogy erre az eshetőségre szakszerűen és időben felkészüljön. Ennek a Lékai-féle elviségnek a hangoztatása viszont azt a benyomást keltheti, hogy a bíborosnak sejtelmese volt arról, milyen heveny teológiai vita nyomán tétetett fel a kérdőjel mind a katolikus, mind a protestáns (mérvadó) teológusok által az ún. védelmi háborúk létjogosultságát illetően. Karl Barth professzor emlékeztetett arra, hogy Európa történelmében eddig minden agresszor védelmi kényszerűségnek tüntette fel a saját fegyveres támadását. A történelmi emlékeztetés pedig kész szerencsétlenségnek bizonyult, hiszen a magyar múltban védelmi háborút, **mint egész nép és hadserege**, csak a tatár és a török ellen folytattunk, részlegesen már nem az egész nép, hanem csak egy részének serege próbálta megvédeni hazánkat II. Rákóczi Ferenc szabadságharcában és 1848/49-ben: mindkét esetben azoktól a Habsburgelnomóktól, akikkel a hazai katolikus

magasklérus aktív szövetségben volt, vagyis azok ellen vetette be erkölcsi és anyagi súlyát, akik szabad magyar hazáért harcoltak. A Habsburg-klerikális hatalmi övezetben élő akkori katonafiatalokat a Habsburg kényszere és nem a haza védelmének a kötelessége hívta hadba szabadságvágyó magyarok ellen. Egyébként is: a magyarságnak alig adatott hazát védő alkalom Szent Istvántól kezdve Nagy Lajos és Mátyás királyon át egészen az I. és II. világháborúig, amikor a magyar vérnek a Habsburg-vazallus, később a nácibérenc vezetőség cselessége folytán osztrák, illetve náci-német érdekekért kellett folynia idegen országokban. Mégpedig olyanok ellen, akik nem támadtak meg minket; ellenünk csak már akkor léptek fel, amikor a mi támadásunkat verték vissza (lásd Nemeskürty István: Requiem a II. magyar hadseregért és Nagybacsoni Nagy András: Végzetes esztendőök c. könyvét!).

VII. A kardinális eddigieknél is súlyosabb falsuma volt, hogy a téridői valóság olyan momentumait mellőzte, amelyekről e kerek világon az útkaparótól a csúcsmatematikussig mindenki tud. Ugyanis nem sokkal a II. világháború után két katonai tömb jött létre, először a NÁTÓ, ezt követően a Varsói Szerződésben tömörült hatalmak. E két tömböt világnézeti, világgazdasági és főleg világpolitikai szövetség érdekei tömörítik: olyan integrálódás, amely a nemzeti szuverenitás részleges feláldozásával jár; nemzeti kereten túllépő elkötelezettség, katonai vonatkozásban közös főparancsnoksággal. A tömbök politikusai és ideológusai egymásnak "jól megmagyarázzák", hogy e tömbökbe-tartozás közös védelmet, így az egyes résztvevő országok saját védelmét is garantálja, viszont a NÁTÓ-hoz és a Varsói Szerződéshez tartozó rendszerek népei valami egészen mást és fölöttéb aggályosakat tapasztalnak. Különben is a népeknek nem áll módjában ellenőrizni, értékelni az akciók tartalmát, célját, irányítását és irányítóit.

Ezek a népek a NÁTÓ egyes akcióiban a saját haderejük idegen parancsnokoktól irányított olyan felhasználását észlelik, amelyben egyáltalán nem fedezhető fel az ő védelmük szükségessége és ténye. Ami a Varsói Szerződés tagjait illeti, azonos az usus: Dubcek idejében Csehszlovákia kormánya és népe senkit sem támadott meg, ellenben a Szerződés államainak hadseregei - Románia kivételével - megtámadták Csehszlovákiát (sajnos, mi is), tehát nem "a haza védelme" mozgatta meg hadseregünket, hanem egy bizonyos reform-mozgalom felszámolása az ún. Brezsnyevdoktrína alapján. A szocialista magyar hadseregnek ez a beláthatatlan kárt okozó precedense még az illúzióját is eloszlatta annak, hogy katonaságunk egyetlen "szent kötelessége" volna a haza védelme: éppen úgy nem az, mint ahogy az I. világháborúban - osztrák érdekekért - mi támadtuk meg "a kutya Szerbiát" és a II-ban a nácinémet érdekekért a Szovjetuniót, majd Jugoszláviát. Ebben a történelmi valóság-helyzetben anakronisztikus, sőt félrevezető volt, hogy Lékai a "haza védelmének kötelességét" emlegette. A "haza védelmének" a valóságáról csak a semleges és az egyes el nem kötelezett államok vezetői szólhatnak valósan. Ezek közül is csak azok, akiknek az állami alkotmánya kategórikusan megtiltja a hazai hadsereg országhatáron túli bevetését. A tömbök tagjainak honvédei azonban ki vannak téve annak, hogy idegen országban kell harcolniok, nem tudhatni kinek vagy kiknek az érdekeit szolgálva ki. Lékai érsek-prímás egy elképzelt világba és egy elképzelt Magyarországba álmolta bele magát. Vészes "álmodás" ez. Jeremiás idézi hamispróféta kortársait, akik álmot látnak (Jeremiás 24,25). Nem mondhatok enyhébbet Lékai szemléletéről sem, mert a XX. század negyedik negyedének Magyarországaról úgy beszél, mintha - mondjuk - az 1848-49. közötti Magyarország volna az. Éppen mert nem a VALÓSÁG-gal volt eltelve, fumigálta a mi mostani valóság-helyzetünket, tehát: nem lehetett ÜZENET-közvetítő pásztor.

rágalmazások szóban és írásban, okirat- és kézírathamisítások, zaklatások, stb...) Mindezt "az Egyház érdekében, a hívek javára"; ki is tüntette ezért a kormány, hogy "a nép ópiumát" ilyen kis lépésekben terjeszti. Ezenkívül Lékai mindent megtett azért is, hogy az ÁEH által erőszakolt békepapi mozgalom keretében minél több pap szívja el a békepapi békepipát, vagyis kötelezze el magát a rezsim mellett a kommunista napi politika szintjén.

Mindezért cserébe néhány erősen túlbecsült értékű engedményt kapott az Egyház: bővülő könyvkiadási lehetőségeket, - de nem tömegmozgósító hatású könyvekre; lelkipyakorlatos házat, - de így a fokozott állami ellenőrzés lehetőségével, s persze gyakran zsinat előtti szellemiséggel; egyházi szociális otthont, - de csak "milliomosok" számára; új ápolónő-apácarendet, - voltaképpen az állam egy rosszul ellátott feladatának átvállalására; laikus levelező-tagozatot a Hittudományi Akadémián, - de numerus clausus-szal a bázisközösségi tagok számára, stb...

E kis lépések közös jellemzője az, hogy 1944ig az Egyház rendelkezésére állt lehetőségekről van szó, de az ötvenes években ezeket szinte teljesen megsemmisítették. A nagy ajándék tehát az állam részéről az, hogy a korábban elrabolt jogok igen kis hányadát kegyesen visszaadja, míg a közösségekre gyakorolt nyomással, vagyis szalonképesebb eszközökkel akarja végeredményben nincstelenné, földönfutóvá tenni az Egyházat. S ez utóbbi "végső megoldás" végrehajtószerve lett Lékai bíboros alatt a primátus és a püspökségek.

Talán azért volt Lékai képtelen átlátni az állam hátsó szándékait, mert nem elsősorban a fentebb említett kis lépések motiválták tetteit, hanem a félelem. Félt, hogy az engedetlen, makacs ellenállás kiválthatja az állam részéről az 50-es évek egyházpolitikájának reneszánszát. Valószínűleg ezért nem volt képes belátni, hogy a hatalom birtokosa csak hamiskártyás lehet, mindig nála az aduász, nem veszíthet, s a

játéknak sosem lehet két nyertese.

Így került szembe a bíboros az általa képviselt Egyházzal. Ugyanazokat a kisközösségeket nevezte az Egyház legfőbb ellenségeinek, akiket a pápa az Egyház reménységeinek nevezett. Azal vádolt meg bennünket, hogy tevékenységünkkel hasadást hozunk létre az Egyházban, holott épp ő volt az, aki a kommunista hatalom szinte legitimista kiszolgálásával a hasadások létrejöttének elsődleges eszköze lett. Magatartásával a kisközösségeken kívül olyan társadalmi rétegeket is elidegenített a hierarchiától, akik nyíltan vagy titokban ellenzéki magatartást tanúsítanak a rezsimmel szemben, s akik passzív rezisztenciájuk erkölcsi támogatását korábban az Egyháztól várták. Ugyanakkor Lékai tudatosan megpróbálta az egyes bázisközösségi típusok között már amúgy is fönnálló nézetkülönbségeket hasadékká mélyíteni.

Mindent összevetve megállapíthatjuk, a látványos látszateredmények ellenére az Egyház tekintélye Lékai bíboros alatt elérte mélypontját. Az áldozók, de még inkább a gyónók száma minimálisra csappant, de lassan a templomok is kiürültek. Úgy tűnt, hogy a megnyesett fa végképp kiszárad: mégis kizöldellt. Igaza lett a primásnak, csak egészen más módon, mint ahogyan ő elképzelte. Vagyis nem az ő tevékenységének következtében, hanem épp annak ellenére rügyezett ki az Egyház.

"Ahol elhatalmasodik a bűn, ott túlárad a kegyelem" – tanítja a Szentlélek Szent Pál szavaival (Róm. 5,20). Úgy tűnik, ez az állítás akkor is igaz, ha nem szándékos vétkek által szennyeződik környezetünk, hanem csak a tudatlanság okozta tévedések és a jószándékból fakadó kártékony megnyilvánulások fejtik ki romboló hatásukat. Lékai bíboros erkölcsileg pusztító erejű kompromisszumaira Isten válasza csakis egy lelki megújulás lehetett. A népegyház hierarchiába vetett bizalma megrendült, nem kapott többé előre gyártott biztonságot; így felsőbb fórumhoz kellett fellebbeznie, hit által Istenbe kapaszkod-

dott. Ezért estek Magyarországon épp erre az időszakra a legutóbbi ébredési mozgalmak, s kialakultak a királyi papság sajátos, laza szervezeti keretei. Megszaporodtak a közösségek a már korábban is meglévő csoportokon belül is (regnumosok, "bulányista" bokrok), s új színeiben is kezdett tündökölni a Szentlélek sokoldalúsága (fokoláré, karizmatikusok).

A Lécai-korszak karizmatikus szempontból

A rendkívül sokoldalú karizmatikus mozgalom általános vonásai közé tartozik többek közt az erős emocionális jelleg, spontaneitás a szervezési kérdésekben, hitbeli radikalizmus és expanzív extrovertáltság. Érthető tehát, hogy bár a megújulási mozgalmak közül hazánkban a legkésőbb startolók közé tartozott, létszám és aktivitás tekintetében rövid időn belül behozta lemaradását, sőt talán túl is szárnyalta a többieket. A XX. századi korproblémák közül nem egy, - például a szekularizáció és a racionalizmus - kifejezetten kedvez a mozgalom terjedésének, hiszen az információözöntől megbénított és az elszemélytelenedett technikauralomtól megcsömörlött, személyes kiutat kereső ember reakcióként szívesen keres és talál olyan transzcendentális választ, valós megoldást léteire, mely a hiába sóvárgott biztonság helyett az egyszerű, Istenbe vetett bizalomra épít. A kereső számára pragmatikus, tapasztalati kiutat jelent ez, mely kihat a személyes és szociális problémák minden területére. A kívülállóknak tamaskodó vagy gúnyolódó magatartása nem zavarja többé azt, aki tanúja volt Isten cselekvő jelenlétének, mely által az emberi magatartás éppen olyan hihetetlen pálfordulásokra képes hit és erkölcs tekintetében, mint ahogy egy pillanat alatt megszabadulhat kötelékei rabságából a kábítószeres vagy meggyógyulhat az áttételes rákos is, akiről már az orvosi konzilium is nyíltan lemondott.

Mit jelentett egy karizmatikus katolikus szá-

mára Lékai bíboros évtizede? Bizony olyasmi ez, mintha azt kérdeznénk, mit jelent egy trópusi bennszülött számára az északi-sarki jégtorlasz. A karizmatikusokat ugyanis egyáltalán nem érdekli az egyházpolitika. Vannak csoportok, akik a tanításban jobban ügyelnek a Róma-hűségre, mások kevésbé. De Lékai bíboros nevét karizmatikus találkozáson emlegetni ritkán hallottam. Vannak karizmatikus csoportok, akik egyúttal pacifisták is, de többségük nem az. Így aztán a mozgalom egészének egyenlőre kevesebb konfrontálódási alkalma adódik az állammal – s így a hierarchiával szemben. Nem kizárt azonban, hogy a karizmatikusok közül a nyitott és toleráns magatartás folytán egyre többen lesznek, akik megtagadják a fegyveres szolgálatot is. Ez a hitélet felpezsdülésével – a jelek és csodák szaporodásával –, s a missziós tevékenység megelevenedésével együtt agressziót válthat ki az állam és a hierarchia részéről. Ennek a folyamatnak itt-ott már jelei mutatkoznak. (Például egy aktív karizmatikust, aki külföldi állampolgár, de hosszú ideje Magyarországon élt, egy nyugati kirándulásáról hazatérően nem engedték be többé az országba.) A mozgalom tagjai lelki beállítottságuknál fogva másként reagálnak az efféle zaklatásokra, mint testvéreik. Nehézség esetén mindjárt a hálaadással kezdik, hiszen jól tudják, hogy "az istenszeretőknek minden javukra válik" (Róm. 1,28). Az ilyen dicsőítésre eddig is sok alkalom adódott, hiszen karizmatikus lelkigyakorlatokat is tiltottak már be, karizmatikus papokat is helyeztek már át számtalan esetben. Utóbbi módszerrel később kénytelenek voltak fölhagyni, mert kiderült, hogy az állam jár így rosszabbul. Más közösségi mozgalmakhoz képest ugyanis a karizmatikusoknál a "Szentlélek-uralom" magasabb szintű pluralizmusra nevel, vagyis ha elhelyezik a papot, nem bomlik föl a közösség, hanem azonnal képes az önállósulásra, a pap körül viszont másutt kialakul néhány hét alatt az új közösség. A szentlelkes közösségek nem tesznek nagy hang-

súlyt a szervezésre, ezt a Lélek spontaneitására bízzák. Az "alulszervezettség" hátrányaként időnként csökkenhet az evangélizálás üteme, ezzel szemben viszont az ÁEH-t teljesen megbénítják a mozgalom kiszámíthatatlanságai. Az összejövetelek helyei és időpontjai néha az utolsó pillanatban megváltoznak a "fölgöngyölíthetőség" kárára. Az imák erős emocionális jellege további bonyodalmakhoz vezethet: több ízben előfordult már, hogy a kiküldött "besúgó" "megtört", és nyilvánosan, sírva vallotta meg egyéb bűnei mellett, hogy miért jött, kik küldték. Más esetekben a "beépítendő téglákat" maga a Szentlélek nevezte meg kijelentésben vagy próféciában, s az illető ezután beismerte jelenléte célját. A Szentlélek időnként felettébb humoros helyzetekben mutatta meg, hogy amit a világ fiai véletlen szerencséinek neveznek, az lényegében nem más, mint Isten terve övével. Egy alkalommal több csoport közös lelkigyakorlatra igyekezett valahová. A gyülekezőhelyről egy paptestvér autóval, egy másik csoport gyalogosan akarta megközelíteni a rendezvény színhelyét. Egy rendőrautó megpróbálta követni őket, rövid habozás után nem a gyalogos csoport, hanem a papi autó nyomában maradva. A pap ellenben, mivel nem ismerte jól azt a környéket, eltévedt. Egész délután kétségbeesetten kereste a helyes utat, keresztül-kasul hajtott az erdőn. A rendőrök persze mindenütt a nyomában, valószínűleg majd megpukkadva a tehetetlen dühtől kudarcuk miatt.

Természetesen a karizmatikus közösségek is nyilván vannak tartva az ÁEH-nál, de ez a csoportokat éppúgy hidegen hagyja, mint Lécai bíboros félelmei vagy egyházpolitikai sakkhúzásai. Mindezt világi dolognak tekintik, melyhez a krisztusi embernek nem lehet köze. Egy paptestvérünk szavaival: "Azt a feladatot kaptuk, hogy az evangéliumot terjesszük, s nem pedig azt, hogy "megtérítsük fölötteseinket." Mivel a szervezettség hiánya az egyes közösségek egységes teológiájának kialakulását is gátolja, a karizmatikusok között is előfordulnak időnként "elhaj-

lások" a hivatalos, kúriai tanítástól. Ennek ellenére az egységes kereszténységtől rettegő állam nem sokat nyer ezzel, mert a mozgalom – fentebb már részletezett jellegzetességei miatt – nem alakulhatnak ki erős szektaképződési tendenciák. Ellenkezőleg! Az elevenen működő Szentlélek a maga nyitottságával és toleranciájával az ökumenizmus új és ígéretes perspektíváit mutatja a különböző felekezetek karizmatikus csoportjai között. Érdekes, hogy mindezek ellenére a "hitvédő" Lékai bíboros nem tartott túlságosan a karizmatikusoktól. A szirmait bontogató mozgalom jelentőségét ugyanis még nem ismerte fel az állam sem. Hogyan is ismerhette volna fel az a primás, akinek Esztergomban körülbelül tíz beszédét hallottam, s abból – ha jól emlékszem – csak egyetlenegy szólt Jézusról?

A meggyesett fa jövője

Egészen más lett volna a helyzet, ha a másik legjelentősebb hatású és legradikálisabb közösségi csoporttal, a "bulányista" bokrokkal teljes egységre tudtak volna jutni a karizmatikusok. Létezett ugyan a már említett szintetikus irányzat, de sajnos a többség mindkét oldalon képtelen volt az elvi közeledésre, az állam és Lékaiék örömére. A bokrok számára ugyanis a pünkösti lelkiség ezen formája csupán önszuggeszció, érzelmi túlburjánzás; meg a karizmatikusok számára, – akik főként protestáns testvérek missziója nyomán születtek újjá – a bokrok anti-fundamentalista megváltásfelfogása, bibliai inspirációról vallott nézete éppúgy botránykő, mint ahogy evangélium-esszenciaként a "szelídség-szegénység-kicsiség" eszményt is részben megkérdőjelezi.

A jelek azonban arra mutatnak, hogy a jövőben a két csoport közti ellentétek csökkenésével számolhatunk. Nemcsak a Jézus központú ökumené reménységébe vetett kölcsönös hit ígéretes ezen a téren, hanem az a tény, hogy a

közös ellenség támadása mindig elősegíti az egységtörekvéseket.

A hierarchia és az állam válasza az ébredési mozgalomra az utóbbi időkben az egyértelmű frontális támadás volt, melynek főcélja a Vatikán félrevezetése, úgy tűnik eredménnyel járt. Róma, - ha végleg elfordul a magyarországi bázisközösségektől - maga idézi elő, provokálja ki a szektásodási veszély növekedését. Más oldalról nézve viszont a kísértésekben a karizmatikus mozgalom megedződhet, terjedése fölgyorsulhat Krisztus dicsőségére, s így mégiscsak az Egyház javára.

Lékai bíboros egy ilyen kiéleződött helyzetben ráháruló feladatkörnek már aligha tudott volna eleget tenni. Kíváncsian várjuk, hogy utóda - számos támadó és provokatív kijelentés után - milyen magatartást tanúsít majd az "Egyház reménységeivel" szemben?

WILDMANN JÁNOS

A magyar egyház Lékai bíboros után

A Lékai bíboros tízéves működéséről kezdeményezett vitánkban valamennyi közölt idézetnek (Lékai), hozzászólásnak (Győri, Kocsi, Kiszely, Éliás, Tarnóczy), illetve interjúnak (Miklós) van legalább egy közös jellemvonása: a jelenlegi katolikus egyház helyzetét összefüggésbe hozzák az állam és egyház múltbeli és jelenlegi kapcsolatával.

1. Az egyik oldalon a múltban elkövetett hibák belátásáról és a jelenlegi "jó viszonyról" beszélnek, amely mintegy az egyházi megújulásnak is feltétele. Más szavakkal ez azt jelenti: aki kétségbe vonja a jelenlegi állami és egyházi

vezetés együttműködésének helyességét, az magát az egyházi megújulást veszélyezteti.

2. A másik oldalon azonban a kialakult "új minőségű kapcsolatok" kritikussai a hivatalos katolikus egyház enerváltságát, a meglévő és felmerülő problémákat épp a politikai hasznosságra épülő együttműködésre, vagyis az egyháznak az államtól való függésére vezetik vissza. Egyházi megújulásról csak akkor lehet szó szerintük, ha megszűnik a magyar egyház állami felügyelete.

3. A magyar katolikus egyház tagjainak döntő többsége azonban nem tartozik sem az elégedettek, sem a hangos kritikuskok táborába. Szerintük valahogy úgy vagyunk – egy elhúnyt keletnémet püspök hasonlatával élve –, mint Dániel az oroszlanbarlangban: éppúgy helytelen túlzott barátságból simogatni az oroszlan bajuszát, mint vakmerőségből a farkába harapni. Ezek véleménye szerint a megújulás a lelkekben történik, a megtérésben, a csendes munkában, aminek semmi köze a hivatalos egyház és az állam kapcsolatához. Ezt a magatartást tette magáévá a báziscsoportok többsége, de tulajdonképpen azok is, akiket kevésbé érdekelnek az evangéliumi értékek, csupán vallásgyakorlásuk intézményes kereteit szeretnék biztosítva látni. Az állam és az egyház viszonyának ismétlődő felmerülése a közölt szövegekben nem véletlen jelenség, hanem – az elhúnyt magyar katolikus egyházfő működésének elemzése kapcsán – mintegy szükségszerűség, hiszen maga a bíboros tulajdonított különös jelentőséget neki.

I. Lékai bíboros egyházképéről

Az elhúnyt primás nyilatkozatainak, interjúinak elemzése azt mutatja, hogy a kislépések politikája, amellyel az egyház megújítására törekedett, általában az állami vezetéssel folytatott tárgyalásokra szorítkozott. Nyílt kérdések számára elsősorban annyiban léteztek, amennyiben ezeket az állam és az egyház kapcsolatára

lehetett szűkíteni. Az egyházi vezetés feladata, hogy a problémákat az állammal történő tárgyalások útján megoldja. Kifejezetten belső egyházi nehézségek Lékai bíboros számára vagy alig léteztek (amelyekről pedig lépten-nyomon hangoztatták, hogy egyházi belügy, mint például egyes báziscsoportokkal kapcsolatos kérdések, a legkevésbé voltak az) vagy elbogatelizálta azokat (pl. a papi utánpótlás kérdését). Nyilatkozatainak, interjúinak témáit tekintve az állam és az egyház viszonya és az egyház helyzete állnak az első helyen.

1. Az állam és az egyház viszonya

Az elhunyt bíboros szerint az egyház az állam szövetsége a nemzeti egység politikájában, feladata pedig, hogy együttműködjön az állammal a nép földi boldogulásának érdekében. Ez az együttműködés egyaránt vonatkozik a bel- és a külpolitika területére, konkrétan pedig a párt irányvonalának támogatását jelenti mindkét esetben. Az egyház fokozott társadalmi felelősségét tekintve Lékai bíboros látszólag a II. Vatikáni Zsinat talaján állt, gyakorlatilag azonban távolról sem tette magáévá annak tartalmát és szellemét. A Zsinat által követelt társadalmi felelősség ugyanis nem egy politikai irányvonal kritikátlan kiszolgálását jelenti, hanem a társadalmi igazságosság, a (hatalom által is) hátrányos helyzetbe szorított személyek és rétegek érdekeinek képviseletét. Mintegy cserébe azért, hogy a hivatalos egyház többletlegitimációt kölcsönöz az állami vezetésnek, ez utóbbi egyfajta vallásszabadságot biztosít az egyház számára.

E vallásszabadság tartalma azonban meglehetősen bonyolult. Nemcsak arról van szó, hogy szűkre szabottabb, mint a demokratikus országokban, hanem arról is, hogy ez a vallásszabadság "kívülről irányított": az állam szabja meg, hogy mire érvényes és mire nem vonatkozik. Így például a vallásszabadság mindenekelőtt az állami propaganda eszköze (templomépítések, lelkigyakorlatos ház, konferenciák stb.);

csak egy "spiritualizáló" megújulás megtűrését jelenti az egyházban ("jó báziscsoportok"), de már nem vonatkozik pl. azon mozgalmak tolerálására, amelyek a Zsinat szellemében a hit társadalmi dimenzióit is érintik (pl. független békemozgalmak). Kivételt képeznek természetesen azok a körök, amelyek ezeket a társadalmi dimenziókat az állam érdekei szerint fogalmazzák meg. Ezek még hivatalos támogatásban is részesülnek (pl. békemozgalmak; papok, mint országgyűlési képviselők). Mindezek ellenére azonban a "manipulált vallásszabadság" is egyfajta vallásszabadság, ami Magyarországon bizonyos eredményeket hozott az egyházi intézményeknek.

Ez volt Lékai bíboros célja is: a "kis lépések politikája" által elfogadható "modus vivendi"-t biztosítani az egyház számára. A feladat, amelyet kapott és magára vállalt, nem politikai konfrontáció keresése volt, hanem az egész magyar katolikus egyház optimális vezetése és képviselése az adott helyzetben. Hogy Lékai bíboros ennek a feladatnak részben megfelelt, ahhoz aligha fér kétség. Bizonyos azonban, hogy másrészt el is utasította ezt a feladatot, amennyiben például elhatárolta magát a még hátrányosabb helyzetben lévő egyházi köröktől (pl. adott időben az összes báziscsoportoktól).

Nyitva kell itt hagynunk azt a kérdést, hogy mennyiben volt ez az egyházvezetési vonal kényszerűség (a múlt terhes öröksége, az állam ügyes egyházpolitikája, de a Vatikán keleti politikája következtében is), és mennyiben az elhunyt bíboros meggyőződésből fakadó személyes döntése. Lékai érsek jószándékát nem vonhatjuk kétségbe. Helyes ítéletet róla csak a szíveket és veséket vizsgáló Úr mondhat. A kritika tehát nem személyére, hanem a feladat szűkllája és a kényszerűség karübdisze között egyensúlyát vesztett, a hatalom kívánságaihoz mértéktelenül alkalmazkodó egyházi vezetésre vonatkozik.

2. A magyar egyház helyzetének megítélése

Az állam és az egyház viszonyával körülbelül azonos súlyt kap Lékai bíboros nyilatkozataiban a magyar egyház helyzetének megítélése. Az elhunyt primás által megvont mérleg mindig pozitív volt. Ez elsősorban pénzügyi és anyagi teljesítményekre (pl. gyűjtés, könyvkiadás, templomépítés) és új intézmények létesítésére (pl. lelkipálosok háza, öregotthon) támaszkodott. Az **Egyházforum** első számában közölt Lékai-idézetek ezt bővebben igazolják. Feltűnő azonban, hogy nyilatkozataiban elenyészően kis helyet foglalnak el azok a kérdések, amelyek a hit belső lelki tartalmával és a pasztoráció hatékonyságával kapcsolatosak (pl. korszerű hit-tankönyvek, a fiatalok növekvő elvállaltalanosodása), holott a megújulás szempontjából ezeknek van döntő jelentőségük.

Az eleven egyház, a lüktető vallásosság jelei Lékai bíboros számára a "materiális" szempontok után az olyan, feltűnést keltő dolgok voltak, mint például a hierarchia teljessé válása, a primást fogadó ujjongó tömeg, a nemzetközi kapcsolatok (pl. vendégprofesszorok Rómából, egyházi és világi személyek látogatásai). A fennálló és keletkező problémákkal kapcsolatos magatartása pedig – mint említettük – az volt, hogy ezeket vagy az állam és egyház közötti tárgyalásokra redukálta vagy elbagatelizálta. Összegezve az egyházi helyzet megítélésével kapcsolatos álláspontját, itt is hasonló eredményre jutunk, mint az állam és az egyház viszonyával kapcsolatban: látszatra a Zsinat talaján áll, gyakorlatilag azonban javarészt nem tudott szabadulni a Zsinat előtti statikus és jogi egyházképtől.

3. Püspökök, báziscsoportok, világiak

Nem célunk itt Lékai bíboros egyházképét részletesen elemezni, csupán néhány fontosabb tényezőre utalunk még.

- Mindenekelőtt meg kell említenünk önmagáról,

mint püspökről, illetve a püspöki vezetésről alkotott felfogását. A Zsinat értelmében közvetlen kapcsolatra akart lépni az egyszerű hívőkkel, azok segítője és tanácsadója kívánt lenni. Zsinat előtti teológiai szemlélete azonban itt is érvényre jutott, és klerikális egyházszemléletet paternalisztikus autoritér vezetési stílust (gondoljunk csak a hittankönyvek ügyére – **Egyház-fórum/1**), az egyházi struktúrák aránytalan előtérbe helyezését eredményezte.

- Különös figyelmet érdemelnének a báziscsoportokkal kapcsolatos nyilatkozatai és intézkedései, mert ezek tárják fel legvilágosabban egyházképének ellentmondásosságát: állandóan visszatérő mozzanat a pápai, világegyházi dokumentumokra való hivatkozás, amelyeket azután egy speciálisan a magyar viszonyokra történő értelmezés követ. Míg a világegyházi dokumentumok egyháztani és dogmatikai kérdésekre teszik a hangsúlyt, addig Lékai bíboros értelmezése egyházpolitikai színezetet kap: a báziscsoportok nem veszélyeztethetik az egyház (értsd: egyházi vezetés) és állam együttműködését, nem sérthetik az állami érdekeket (pl. katonai szolgálat) és mind az egyházi vezetés, mind az állam számára ellenőrizhetőeknek kell maradniuk.

- Utolsó helyen említsük még meg a világiak és papok helyzetének értelmezését. Lékai bíboros egyrészt tudatában volt annak, hogy a II. Vatikáni Zsinat mintegy felnötté avatta a világi hívőket. "Ubi laicus, ibi Ecclesia = ahol a világi hívő jelen van, – rajta keresztül már ott van az egyház", mondta az elhunyt prímás (Katolikus szó 1984. február 5-12.). Másrészt azonban különösen az egyházon belül még mindig kiskorúaknak tekintette a világiakat. Elsődleges feladatuk, hogy munkájukkal, hétköznapi feladataik példás teljesítésével helytálljanak a világban, vegyék ki részüket a társadalom építésében, élükön a papsággal, a püspökökkel. Már az is szembeötlő, hogy Lékai bíboros a civilek világi feladatainak teljesítésekor a papságnak és a püspököknek szánt vezető szerepet. Még

zavaróbb azonban, hogy az egyébként helyes feladatmeghatározás nyilvánvalóan "alibi": arra szolgál, hogy a világiakat lehetőleg kizárják az egyházi feladatokból, illetve jelentősen korlátoz-
hassák beleszólásukat.

Az egyházon belül még szembetűnőbb a papságnak és a püspököknek a világiakkal szembeni kiemelt pozíciója. Nyelvileg ez pl. lépten-nyomon jelentkezik abban, hogy a bíboros az "egyház" alatt általában – legalábbis a klérus és a világiak viszonyában – a felszentelt papságot, sőt nem egyszer az egyházi vezetést (!) érti, és a világiakat mintegy szembe állítja ezzel. (Érseki jelmondatát pl. a magyar egyház jelmondatának nevezte, vagy például gyakori nála az "egyház a hívekkel együtt" kifejezés). A zsinati teológia egyik sarkalatos pontja: az Isten népe (papok és világiak) alapvető méltóságának és egyenjogúságának gondolata nem jut érvényre nála. A világiak egyházi szolgálatba állítása nem a teológiai szemlélet következménye, hanem a paphiány következtében előadódó parancsoló szükségyszerűség a hatalmi és lelkipásztori struktúrák biztosítására.

Ebből a szemszögből veszt értékéből az a jelentős "kis lépés" is, hogy a tárgyalások folyamán a magyar államvezetés hozzájárult a világiak egyházi szolgálatba állításához. Nem arról van ugyanis szó, hogy Isten népét Magyarországon is "nagykorúvá nyilvánították", hanem ennek esetleg az ellenkezőjéről: annak érdekében, hogy az ellenőrzés alatt álló egyházi struktúrák fennmaradását továbbra is biztosítsák, az államvezetés inkább megengedi a papok helyettesítését leinformálható világiakkal, sem-hogy tehetetlenül nézze, hogy a paphiány következtében hogyan omlanak össze ezek a struktúrák és válnak ennek következtében az állam számára ellenőrizhetetlenné a belső egyházi folyamatok, amelyek esetleg valóban az Isten népe öntudatosodásához vezethetnének. Az egyházi demokratizmusnak ez az erősödése bizonyára nem lenne az állam érdeke.

Lékai bíboros ellentmondásos egyházképe következtében az a személy volt, akit az állami vezetés szívesen látott a magyar katolikus egyház élén. Az államhatalomhoz alkalmazkodó egyház irányvonalának feltétlen híveként és a klerikális-struktúrális-szervezeti egyház képviselőjeként elkerülte a politikai konfrontációt és megőrizte, sőt bizonyos területeken bővítette az egyház szervezeti felépítményét. Ez utóbbi még nem az egyház tavaszát jelenti, de hordozhatja egy esetleges megújulás szervezeti feltételeit. Tehát a bíboros életműve – akárcsak egyházképe – maga is ellentmondásos; a kívülről irányított lehetőségek rendszerét teremtette meg.

II. A problémák két csomagja és az erőviszonyok

Eddig mindössze hallgatólag érintettük, hogy a magyar egyházban nem minden csoportosulás jogosult foglalkozni valamennyi aktuális kérdéssel. Ebből a szempontból a problémák két csomagjáról lehet beszélni. Az egyikbe azok a kérdések tartoznak, amelyek közvetlen egyházpolitikai jellegűek, a másikba pedig azok, amelyek – bár nem függetlenek az egyházpolitikától (mert nem is lehetnek), mégis egyházi belügynek tekinthetők, és az egyház erejéhez, hitéhez mérten kísérletet is tehet megoldásukra.

Az egyházpolitikai címkével ellátott csomagban azok a problémák vannak, amelyekbe az állami vezetés közvetlenül beleszól vagy legalábbis az ajtónálló, illetve a kidobólegény szerepét magára öltve meghatározza, hogy kik nyerhetnek bebocsátást e kérdések megtárgyalására. Ide tartozik például a püspök kinevezésének, magasabb egyházi funkciók betöltésének ügye, az egyházi részről történő társadalmi-politikai megnyilvánulások, az egyházi sajtó szabadsága stb. A második csomag kérdéseibe látzólag mindenkinek – az alsó papságnak és hívőknek – egyaránt van beleszólásuk, mert az

egyház belső életét érintő dolgokról van szó. Ilyen például a papság számának a csökkenése, a lelkipásztorkodás korszerűsítése, a hitoktatás és eszközeinek ügye, ima- és énekkörök létrehozása, a család vallási életének jelentősége stb. De mint említettük, valójában ez a második kör sem teljesen független az elsőttől. Egyrészt azért, mert az egyház esetében "egy titokzatos testről" van szó, minden tag szerepe függ a többi tag működésétől, és nem lehet bizonyos kérdéseket csak az egyik, másikat csak a másik szinten megoldani. Másrészt azonban egyes személyek vagy csoportok bizonyos kérdésekből való kizárása negatívan hat ki ez utóbbiak tevékenységére az engedélyezett területen is. Az a látszólagos közömbösség pedig, amit az egyházpolitikai kérdésekből kizártak tanúsítanak az egyházpolitika ügyével szemben, minden valószínűség szerint azzal az érdekes jelenséggel azonos, amit a szociológia a "kívülállók apátiájának" nevez!

Az elmúlt években bekövetkezett a magyar egyházat érintő események azt bizonyítják, hogy elsősorban a következő csoportok működnek aktívan közre az egyház életének alakításában: 1. a magyar kormány, 2. a Vatikán, 3. a püspökök, 4. a báziscsoportok. Tudjuk, hogy ez a felosztás nem teljes és pontos, hiszen más csoportok és intézmények hatása sem elhanyagolható (gondoljunk csak a szerzetesrendekre). Az egyszerűség kedvéért azonban megmaradunk az előbbi négyes felosztásnál.

1. A magyar kormány

Itt az államvezetés szerepének még vázlatos elemzésétől is eltekintünk, mert az első fejezetben Lékai bíboros egyházképe kapcsán említettük főbb jellemzőit (egy az Egyházfórum második számában közölt cikk – Zulehner/Wildmann, A Bulányi-ügy; Ortodoxia vagy egyházpolitika? – bizonyos ízelítőt adott a kormány ezirányú aktivitásából). Az egyházpolitikai kérdéseket illetően

abban lehetne összegeznünk az állam szerepét, hogy az egyház fölötti irányító szerepre törekszik. Ennek egyik legfőbb eszköze a püspöki kinevezések szigorú kézbentartása. A püspökjelölteknek elsősorban két tulajdonságuk kell legyen (mint ezt Lékai egyházképe kapcsán láttuk): feltétlen lojalitás az államvezetés iránt és ellentmondásos egyházkép, amely zsinati elemeket is, de főleg statikus, konzervatív szemléletet foglal magában. Ha a püspök maga fojtja el az Isten népétől alulról jövő kezdeményezéseket, azt hogy fölfedezze saját hivatását, és megmerevíti a struktúrákat (akár civilek bevonásával is), akkor a másik csomag, a belső egyházi élet is átláthatóvá, ellenőrizhetővé és kiszámíthatóvá válik az állam számára. Legalábbis ebben bízik a pártvezetés.

2. A Vatikán

A Vatikán az egyházpolitikai problémák csomagját tekintve a magyar államvezetés elsőszámú partnere. A partneri viszony kialakulásában döntő jelentőségű volt a magyar kormánnyal 1964-ben kötött megállapodás. Ennek jelentőségéről az elmúlt években többet írtak, különböző szempontból méltatták, illetve vitatták. Annyi bizonyos, hogy a Vatikán az akkor még nyilvánvalóan üldözött magyar egyház segítségére akart sietni, és kizárólag ennek érdekében tett bizonyos jelentős engedményeket is a magyar kommunista pártnak. Ugyancsak vitán felül áll, hogy a Szentszéket pasztorális megfontolások vezették a tárgyalások folyamán. Valószínű azonban, hogy nem mérte fel, milyen súlyos következményekkel járhat az is, ha szintén az államvezetésnek engedve a pasztorális kérdések megoldása előtt a személyi kérdéseknek adnak elsőséget, hiszen – mint Győri Ákos írja – az állam helyzeti előnyben van a jelöltek kiválasztását illetően.

A Szentszék különböző szintjein egészen természetesen különböző szempontok jutnak érvényre, amelyek azonban egy többé-kevésbé egységes

"vatikáni állásponttá" forrnak össze.

- 11. János Pál pápa egyik fő célja például, hogy működőképes püspöki kart állítson a különböző országok egyházának élére, mert egy egységes és erős hierarchia jobban képes a lelkipásztori problémák megoldására.

- Casoroli bíborosnak - a Vatikán keleti ügyeiben illetékes államtitkárának - fő célja a kommunista kormányokkal való jó kapcsolatok kialakítása, illetve megőrzése.

- Említsük meg még Ratzinger bíborost, a Hittani Kongregáció prefektusát, akinek feladata a hit tisztasága és a tanítóhivatal tekintélye fölötti őrökös.

Mindezek a különböző szempontok csak ágak egy fa törzsén, amely azonban egységes törzs: **az egyházi struktúra a tanítóhivatallal és a püspöki tekintéllyel.** A Vatikán bizonyos esetekben saját irányvonalát, rendelkezéseit is hajlandó áthágni, csak hogy megmentse a struktúra épségét (pl. békepapok politikai szerepe). Az a tény, hogy az egyház szervezeti felépítettségéről szóló tan a dogmatika (egyháztan) egyik jogos és szükségszerű alappillére is egyben, nem változtat azon a másik tényen, hogy ez az egységes egyházi álláspont kedves a kormány egyházpolitikájának, mert a mereven struktúrális szemlélet csak megkönnyíti az állam kontrolját.

Mint a Szentszéknél szükségszerűen érvényre jutó különböző szempontok kapcsán már említettük, a Vatikán célja végül is nem a "keleti politika" vagy egyházpolitika, hanem hogy ezen keresztül segítse a második kosárban található belső egyházi kérdések megoldását, vagyis előmozdítsa a mind hatékonyabb evangélizációt. Számtalan példáját láthattuk, olvashattuk annak, hogy a pápa ezen égető kérdések megoldására biztatta mind a magyar püspököket, papokat, mind a világi hívőket.

3. A magyar katolikus Püspöki Kar

A magyar egyházi vezetés esetében legnehezebb meghatározni, hogy tulajdonképpen hogyan viszonyul a problémák két csomagjához. Talán egyszerűnek tűnik még az egyházpolitikai kérdésekhez való viszonya. Ennek oka elsősorban abban keresendő, hogy az állami vezetés nagy körültekintéssel választja ki jelöltjeit, és szinte elképzelhetetlen, hogy a jelenlegi egyházpolitika egy kritikus átcsússzon ezen a többlépcsős állami szűrőrendszeren. Az első fejezetben már szóltunk arról, hogy milyen együttműködést vár a magyar kormány minden püspöktől és az egész Püspöki Kartól. A kormányétól eltérő magatartás sem időben (pl. a már régóta esedékes erdélyi magyar kérdésben korábban nyilatkozni, mint ezt az állam megengedi), sem tartamilag (pl. a béke ügyében) nem lehetséges. A Püspöki Kar az állami vezetésnek ki van szolgáltatva, tőle függ. Az állami szerveknek számtalan lehetőségük van hatalmi fölényüket éreztetni és a Püspöki Kart mint az "állam meghosszabbított kezét" saját érdekei szerint felhasználni. Így aztán a kettő között "partneri viszonyról" beszélni csak jelentős megszorításokkal lehet. Az állam partnere elsősorban nem a Püspöki Kar, hanem a Vatikán, a Püspöki Karnak csak a másodhegedűs szerepe jut.

Bonyolultabb megfogalmazni a magyar katolikus egyházi vezetésnek a belső egyházi problémákhoz való viszonyát, mert egy egységes lelkipásztori koncepció keretei nem nagyon rajzolódnak ki. Ez nem vád, inkább egyszerű megállapítás. Úgy tűnik, hogy a Püspöki Karon belül különböző csoportosulások különböző jogos célokat követnek. Egyes püspökök egy mélyebb spiritualitás kialakítását tekintik fő feladatuknak és szeretnék megkímélni a hívőket a zűrös egyházpolitikai hétköznapiaktól. Mások inkább a hivatali egyház tekintélyének a helyreállításától, a struktúrák megszilárdításától, a hagyományos népegyházról várják a megújulást, ezért szorgal-

mazzák egy szigorúan körülhatárolt (konzervatív) pasztorális és karitatív intézményrendszer kiépítését. Ez utóbbiak fő képviselője volt maga Lékai bíboros is. Egy harmadik csoport szívesen látná, ha végre megindulna a hívők nagykorúsításának folyamata, az egyház a társadalomban is öntudatára ébredne és fokozottabb lehetőséget kapna bizonyos társadalmi feladatok megoldásában, amilyen például a fiatalok helyzete, a kábítószeresek problémája. Bizonyára tovább lehetne folytatni ezt a csoportosítást, de ez nem célunk. Azt sem állítjuk, hogy az ilyen csoportosulások létezése a Püspöki Karon belül valami rendellenes jelenség volna, vagy hogy bizonyos intézkedések csak ennek vagy annak a "szárnyának" a koncepciójába illenének bele. Hiszen például a világiak egyházi szolgálatba állításának új lehetőségét bizonyára valamennyi püspök örömmel fogadta - csak más-más megfontolásból.

Ami a Püspöki Karon belül aggasztó, az nem a jogos pluralizmus és a különféle karizmák, hanem az esetenként itt-ott kifelé is megnyilvánuló frakciózás (pl. a hittankönyvek ügye) vagy egyik-másik püspök tétlensége, illetve alkalmatlansága az egyházi vezetésre.

4. A báziscsoportok

a.) Ami a báziscsoportoknak az egyházpolitikai kérdések kosarához való viszonyát illeti, úgy tűnik, hogy semmilyen aktív szerepet nem játszhatnak. Nemcsak az állam ügyel éberén arra, hogy a bázis ne lehessen partnere, hanem az egyházi vezetésnek sem lenne ínyére az egyházon belüli demokratizálódás. Azt hisszük azonban, hogy maguknak a báziscsoportoknak a többsége is elutasítana egy olyan koncepciót, amely beleszólási jogot követelne az egyházpolitikai jellegű problémák megvitatásába. Bizonyos értelemben itt is a "kívülállók apátiája"-ként említett jelenséggel van dolgunk. Az apatikus magatartás mellett felhozott érvek három fő cso-

portra oszthatók: spirituális, egyháztani és gyakorlati jellegű érvekre.

- A spirituális érvelés körülbelül így hangzik: a keresztény ember és közösség célja a belső lelki megújulás és semmi köze a társadalmi - (egyház)-politikai valósághoz, tehát ezekkel nem is foglalkozhatunk. Vannak, akik még tovább mennek és egyenesen rossznak, sátáninak bélyezik a társadalmi-politikai valósággal való foglalkozást.

- Egyháztani alapon áll az egyházpolitikai kérdésektől való tartózkodást ajánlók másik csoportja. Ennek az érvek a lényegét abban lehetne összefoglalni, hogy az egyház alapstruktúrája a krisztusi alapítás értelmében hierarchikus, ezért 1) el kell fogadni a feladatnak azt a felosztását, amit az egyházi vezetés jóváhagyott, jelen esetben tehát, hogy az egyházpolitika kérdései nem tartoznak a népre; továbbá 2) a hierarchia még nyilvánvaló ballépések esetén sem kritizálható, hiszen a kritikával csak saját ólunkba piszkítanánk bele.

- Az érvek harmadik csoportjában a gyakorlati megfontolások dominálnak: a jelenlegi helyzetben nem engedhetjük meg magunknak, hogy egyházpolitikai, társadalmi kérdésekbe szóljunk bele vagy szolidaritást vállaljunk azokkal, akik ezt mégis megteszik, mert ezzel az eddig sok szenvedés árán kiharcolt relatív szabadságunkat és elért eredményeinket tennénk kockára.

A jelen tanulmány keretei nem engedik meg, hogy ezeket a véleményeket bármilyen szempontból is elemezzük. Bizonyára valamennyi tartalmaz lényeges és helyes megállapításokat. Az is tagadhatatlan azonban, hogy nem felelnek meg egészükben a II. Vatikáni Zsinat új szemléletének. Ezzel kapcsolatban ezért a magyarországi báziscsoportok jelentős részénél a zsinati gondolkodás egy bizonyos deficitjéről beszélhetünk. Ez a kijelentés nem értékelő ítélet, nem programatikus felszólítás, de még csak azt a látszatot sem akarja kelteni, mintha egzakt módon meg tudnánk fogalmazni, mi "zsinati" és mi nem (hiszen

számtalan irányzat, kör, iskola tartja magát - több- kevesebb joggal - zsinatinak). Csupán egy bizonyos egyensúlyvesztésre, egyenlőtlen fejlődésre (társadalmi-politikai valóság kikapcsolására) utalunk, amelynek következményeivel is számolnunk kell. Ezek közé tartozik pl. az a veszély, hogy a báziscsoportok "elitmozgalommá" válnak és egyes társadalmi rétegekből nagyjából - egészéből elszakadnak (pl. a munkásrétegektől). A "zsinati-deficit" kialakulásának számtalan oka van; hogy csak címszavakban említsünk néhányat: a magyar egyház múltjával összefüggő terhes örökség (az 1945 előtti hatalom helyzete), a Vatikán keleti politikája és az állami egyházpolitika, amelyek a hit elspiritualizálásának irányába hatnak, illetve a bázist csak a problémák másik kosarához, a belső egyházi kérdésekhez akarják - felügyelet alatt - hozzáengedni.

b.) Ha a magyar katolikus egyház még életképes és meg tud újulni - legalábbis egyes részeiben -, akkor ezt az isteni gondviselés után a báziscsoportoknak köszönheti. Nincs a belső egyházi életnek olyan területe, amelyen ne lenne érzékelhető a báziscsoportok áldásos tevékenysége. A gyerekek hitoktatásától kezdve a fiatalok és felnőttek katekéziséén, a jegyesoktatáson keresztül, lelkigyakorlatok szervezésén és lebonyolításán, a papi hivatások ébresztésén át a teológiai levelező tanfolyamig, a világiak aktív egyházi szolgálatba állításáig mindenütt működnek és hatnak a báziscsoportok. Ezek nemcsak a jövő egyháza számára nyújtanak modellt - mint ahogy a közelmúltban egy kongresszuson ez kérdés formájában elhangzott -, hanem már ma is az egyház modellje. Egyház ugyanis ott jön létre, ahol az igehirdetés, a liturgia és a diakónia hármassága megvalósul. Ez pedig a báziscsoportok gyakorlatának a lényege. Természetesen vannak hiányosságok a báziscsoportoknál, de mindez nem feledtetheti velünk, hogy eleven, hitből élő, személyes egyházat hoznak létre, amely a nem hívők közül is sokakat megérint és megtérésre ösztönöz.

A báziscsoportoknak a hierarchiával és az állammal való kapcsolata soha nem volt problémamentes és ma sem az. Egyes irányzatok jobban, mások kevésbé tudták elfogadtatni magukat, vagy egyenesen ellentétbe kerültek az egyházi és állami vezetéssel (nem foglalkozunk most ennek részleteivel és a báziscsoportos irányzatokkal, mert erről következő számunkban egy részletesebb tanulmány közlését tervezzük). A csoportok elfogadásának objektív okai voltak (pl. VI. Pál pápa "Evangelii nuntiandi" kezdetű apostoli buzdítása 1975-ből, amelyben a bázisközösségeket az "egyház reménységeinek" nevezte; a magyarországi báziscsoportok számának és jelentőségének növekedése stb.). A "jó" báziscsoportok elfogadásának ára is volt, mindenekelőtt a "zsinati-deficit" vállalása, bizonyos ellenőrizhetőség az egyházi és állami vezetés számára. Újabban nem feltétlen közvetlenül, hanem a struktúrákon keresztül. (Ezért érezhető a "jó" báziscsoportoknál, bár különböző mértékben, egy bizonyos klerikalizmus.) A báziscsoportos irányzatok legkiválóbb vezetői azonban tudják, hogy "önmérésük" időleges, hiszen az igazi megújulás lassan-lassan mindenhová behatol, mindent átalakít, az egyház bázisát éppúgy, mint az egyházi vezetést. Ez a változás bizonyára az egyházpolitikai csomaghoz való viszonyukat is érinteni fogja. Ennek ellenére személyes döntések gátolhatják, de segíthetik is ezt az érési folyamatot.

III. Mi várható Paskai érsek vezetése alatt

Paskai püspöknek esztergomi érsekké történő kinevezését különböző oldalról különbözőképpen ítélik meg. Egyesek új kezdetet, az egyház kivirágzását várják tőle, mások - bizonyos kijelentéseire hivatkozva - semmi reményt nem fűznek hozzá. A két véglet között pedig a vélekedések, elvárások egész skálája húzódik meg. Természetesen mindenkinek joga van megfogal-

mazni elvárásait, elképzeléseit az új magyar egyházfő jövőbeli tevékenységével kapcsolatban, és csak remélhetjük, hogy gazdag, gyümölcsöző párbeszéd alakul ki a különböző szintek és csoportok között. Úgy gondoljuk azonban, hogy semmiképpen sem hagyhatunk figyelmen kívül néhány fontos objektív szempontot, ha a magyar egyház jövőjéről beszélünk.

1.) Zsákutcába vezet, ha túl nagy jelentőséget tulajdonítunk egy-egy egyházi személyiségnek, mintha az egyház jövője teljes egészében egyik vagy másik hivatalviselőn múlna. Egyesek cselekedetei és döntései – akármilyen fontosak legyenek is – nem egyedüli meghatározói a holnap egyházának, bár egyes emberek siettethetik vagy hátráltathatják bizonyos folyamatok fejlődését. A megújulás azonban a szívekben, a bázison, a népben történik.

2.) Paskai püspök az a személy, akinek esztergomi érsekké való kinevezésében a Vatikán és a magyar államvezetés – a bázis kizárásával – meg tudott egyezni. Ez pedig legalább a következőket jelenti:

a.) Az új primás elfogadja a Vatikán keleti politikáját és az e politikával teremtett "mozgásteret".

b.) Paskai érseknek nincs más választása, mint folytatni a Lékai bíboros által követett "kis lépések politikáját", a "politikai hasznosság" elvén nyugvó együttműködést a magyar állammal.

c.) A Vatikán bízik abban, hogy az új esztergomi érsek nem akad fenn az állami egyházpolitika hálóján, hanem hatékony intézkedéseket tehet a belső egyházi élet megújítása érdekében (beiktatási beszédének egyes részei erre engednek következtetni).

d.) Az állam meg van győződve arról, hogy Paskai érsek egyházképe, bár tartalmaz zsinati elemeket, alapjában véve mégis konzervatív beállítottságú (erre is találunk példát beiktatási beszédében). Az előző alkalmassá teszi őt arra, hogy jól reprezentáljon, a második, hogy az állam partnere legyen. Hogy a kormány hozzájá-

rult Paskai érsek kinevezéséhez, az a következőt jelenti: úgy véli, ki tudja számítani döntéseit, és rajta keresztül továbbra is ellenőrizni tudja a belső egyházi folyamatokat, illetve meg tudja akadályozni, hogy a hívők tömegei felfedezzék isteni meghívottságukat és ezzel egy jelentősebb demokratizálódási folyamat induljon meg az egyházban.

3.) Nagyjából, egészéből tehát meg fog maradni az egyházat érintő kérdések felosztása az egyházpolitikai és a belső egyházi kosárra, és meg fog maradni a különböző csoportoknak a két csomaghoz való viszonya is.

Mi várható mégis Paskai érsektől? Az, hogy képes lesz, ha nem is alapvető változtatásokra, de hangsúlyeltolásokra. Mind az egyházpolitikait, mind belső egyházi kérdéseket illetően. Nem kell ahhoz feladnia az "örökséget", az állammal való "jó viszonyra" épülő "kis lépések politikáját" hogy határozottan képviselje az egyházi álláspontot, illetve érdekeket. Hogy csak a katonai szolgálat megtagadása jogának kérdését említsük: bizonyára sürgető feladata helyreigazítani az múlt évi püspökkari nyilatkozatot és segítő jobbot nyújtani a szolgálatmegtagadóknak - hiszen a Zsinat alapján egy püspök nem is tehet mást. A magyar kormány a következő évek folyamán várhatóan úgyis hajlani fog a kérdés rendezésére, miután az ENSZ emberi jogi bizottsága - osztrák javaslatra - felvette az emberi jogok közé a fegyveres szolgálatmegtagadáshoz való jogot. A szocialista országok küldöttségei nem szavaztak a javaslat ellen, hanem tartózkodtak!

Egy hatásosabb vonalvezetésű, "zsinatibb" egyházképű magyar primás a belső egyházi kérdésekben elősegítheti sürgető reformok megfogalmazását és megvalósítását, és ezzel a lelkipásztorkodás és a magyar egyház belső megújulását. Az új primás megteheti, hogy fokozottabban támaszkodik a népre, különösen a báziscsoportokra, és lépéseket tesz az ellentétek elsimításá-

ra egyházi és állami vezető szervek, illetve a bázis bizonyos rétegei között. Ezzel hozzájárulhatna konstruktív demokratizálódási folyamatok kialakulásához, amely elengedhetetlen feltétele annak, hogy Isten népe felfedezze saját meghívottságát, vagyis képes legyen a tulajdonképpeni megújulásra.

Ha az új primás képes lesz ilyen és hasonló hangsúlyeltolódásokra, akkor egyszer majd el lehet mondani róla, hogy az adott feltételek között jól szolgálta az egyház megújulásának ügyét.

Rövid hírek

Jean-Marie Donegani és Guy Lescanne francia szociológusok egy felmérést végeztek a francia katolikusok körében. A kutatás eredményét a **"La Croix"** katolikus napilap közölte. A lakosság 79 %-a tartja magát katolikusnak, de csak 10 %-uk rendszeres vasárnapi templombajáró. A két szociológus a francia katolikusok hét típusát különbözteti meg: 1.) a **"fogyasztók"**, akik mintegy beleszülettek vallásukba és az egyházi kínálatból természetesen fogyasztanak; 2.) a **"kivándorlók"**, akik elégedetlenek a katolikus egyházzal és tanításával, ezért hátat fordítanak az intézményes egyháznak; 3.) az **"aktívak"** az igazságosságért és egyenlőségért folytatott küzdelmet tekintik fő céljuknak és az egyház társadalmi felelősségét emelik ki; 4.) a **"hívőknek"** csak az Istenben való hit adja meg az élet értelmét, a társadalmi kérdések elvesztették jelentőségüket; 5.) a **"testvériesek"** táborát elsősorban azok a fiatalok alkotják, akik egy kisebb közösségben kívánják megélni hitüket; 6.) a **"közömbösök"** búcsút intettek egyházuknak és vallásuknak is, ők a szabad független "önmegvalósítást" tekintik céljuknak; 7.) végül az utolsó csoportot az un. **"kultúrkeresztények"** alkotják, mondja Donegani és Lescanne. Ezek, bár katolikusnak vallják magukat, függetlenedtek hitük vallási-morális előírásaitól. A kereszténység és a vallás általában csak egy kultúrális jelenség számukra, amely legfeljebb megszépíti a hétköznapokat.

FRANTISEK TOMASEK, Prága bíboros érseke

A Prágában szerkesztett **"Béke és Szocializmus"** c. folyóirat 1985/9. számában egy demagóg, egyházellenes cikket közölt. **Tomasek** bíboros erre az alább közölt nyílt levéllel válaszolt, amit azonban a folyóirat már nem hozott nyilvánosságra.

"Minden embernek ugyanazokat a jogokat!"

Tisztelt Szerkesztőség!

Az Önök újságjának 9. számában megjelent egy cikk Vasil Bejda-tól: "Merre kormányoz a Vatikán?" címmel. Néhány részletéről nem tudok hallgatni, mint a csehszlovák katolikus Egyház legfelsőbb képviselője. Figyelmen kívül hagyom a Szentatya személyének értékelését. Személyiségének nagyságát és a világ erkölcsi és szociális rendjére való nagy hatását annyira elismeri az egész civilizált világ, hogy a szerző értékelése ezen mit sem változtathat. Átsiklom afelett is, hogyan értékelte a szerző a Kúriában történt változtatásokat és ennek politikai jelentőségét, mert Bejda úrral ellentétben nem érzem magam illetékesnek ebben az ügyben. Nem akarok a "vallás politikai jellegével" sem foglalkozni, mint a szerző írja, holott a szerző teljesen hamis nézőpontból indul ki, amikor azt írja, hogy az Egyháznak nincs joga nyilvános kérdésekben állást foglalnia. Ellenkezőleg, ez a kötelessége!

Nem akarok foglalkozni a válással, a terhességmegszakítással és a születésszabályozással kapcsolatos "középkori" nézetekkel. Valószínű elkerülték Bejda figyelmét a legutóbbi képpel és

hanggal dokumentált orvosi vizsgálatok, amelyek azt mutatják, hogy a megnemszületett gyermek is ember, és már a nagyon korai fejlődési szakaszában védekezik az orvosi beavatkozás ellen, mely a halálát okozza és hogy kitér az eszköz elől. Ez azt jelenti, hogy a kortárs orvostudomány fényében és álláspontja szerint is az Egyház felfogása helyes.

A leghatározottabban tiltakozom azonban a cikk azon passzusa ellen, melyben megállapítja, hogy az "imperialista erők azon fáradoznak, hogy a csehszlovák katolikus egyházból az antiszocialista opposíció potenciális központját hozzák létre". Egyházunk célja nálunk nem a politikai opposíció, hanem normális evangelizációs és pasztorális munka!

Nem a mi hibánk, hogy amikor nemrég Szent Metód 1100. évfordulóját ünnepeltük Velehradban, mely tisztán vallásos esemény kellett volna, hogy legyen, néhány politikai megnyilvánulás történt és éppen az állami közigazgatás részéről, mely már előre minden eszközzel politikai ügyet akart csinálni ebből az évfordulóból. Cirill és Metód missziós tevékenységének ez az oldala véleményünk szerint máshogy kezelendő; sajnálatos, hogy ez nálunk nem így történt.

Nem csak ez a tény bizonyítja Bejda amaz állításának valótlanágát, hogy a "csehszlovák állam nem avatkozik bele az Egyház dolgaiba, és ennek belső elveit és normáit szigorúan respektálja". Köztudomású, hogy állami szervek beleszólnak egyházi ügyeinkbe, még hozzá a legkisebb részletekbe menően állami felügyeletet gyakorolnak az Egyház felett kormány-, minisztériális, megyei, járási és nemzeti bizottsági szinten. Ez az állami felügyelet nálunk olyan abszurd méreteket öltött, hogy ez már megsértése a személyes vallási életnek. Ellenőrzést gyakorolnak vallásos emberek, főleg fiatalok felett, csak azért, mert szabadon találkoznak egymással, hogy imádkozzanak, vallásos énekeket énekeljenek és a Szentírást olvassák. Némelykor el is ítélik őket, mert vétenek a 178. paragrafus

ellen /Az Egyház és vallásos társaságok feletti felügyelet meghiúsítása/.

1960-ban kelt alkotmányuk szerint pedig jogunk van ezekhez a dolgokhoz, ahogy a 32. pont kimondja: "A vallásszabadság garantált. Mindenki tetszése szerint vallhat bármilyen vallást, vagy hitvallás nélkül vallásos gyakorlatot végezhet, amennyiben nem áll ellentétben a törvénnyel". Ha ezen a cikkelyben a "kultuszszabadság" szavatolását kell érteni, akkor ez a szabadság csak a kultikus helyiségekben végzett közös vallásos tevékenységekre, azaz templomokra és kápolnákra korlátozódik. Mivel alkotmányunk 32. pontja szavatolja a vallásszabadságot, megengedhetetlen ezt a szabadságot csak a kultuszszabadságra korlátozni.

Az 1954. július 17-én kelt kormányhatározat eltörölte a vallás szerinti nyilvántartást. Tény azonban, hogy az állami szervek nagyon is éberén és gondosan vezetik ezt a nyilvántartást, mégpedig gyermekkortól. A kérdőívek, melyeket a munkára jelentkezők töltenek ki a munkahelyeken, nem tartalmazzák ugyan azt a rubrikát, melyben az illető vallása iránt érdeklődnek, de szokás szerint nyilatkoznia kell, "milyen módon oldotta meg a vallás problémáját". Gyakran nagyon éberén ellenőrzik, hogy jár-e az egyes állampolgár istentiszteletre. Ezeket a kérdéseket rendszeresen jelentik a pártszerveknek a párt bizalmi emberei és felügyelői.

Sok állampolgár panaszkodik, hogy feljelentették misén való részvételért, és ezért el kellett hagynia a munkahelyét, nem engedték továbbtanulni vagy elutasították a főiskoláról.

A hívők helyzete a sajtó vonatkozásában is tipikus. Az alkotmány 20. pontja kimondja: "Minden polgár azonos jogokkal és kötelességekkel rendelkezik". Ez többek között azt is jelenti, hogy nemcsak az ateistáknak, hanem a hívőknek is joguk van a sajtóhoz. De mi van a valóságban? A könyvesboltokban van elég ateista irodalom, de jelenleg egyetlen vallásos könyv sem. Miért? A "központi egyházi kiadó" nyilvánvalóan

koriátozás alatt áll, a vallásos könyvek nyomtatásához engedély kell. Ha valamit engedélyeznek, olyan kicsi példányszámban adják ki, hogy pillanatok alatt elfogy.

Hívőinknek az sem közömbös, hogy évek óta 10 egyházmegyének nincs püspöke. A Szentatya kész lenne minden egyházmegye betöltésére, tehát máshol keresendő a gátló ok! Híveink, akik a lakosság nagy többségét teszik ki, nem lehetnek elégedettek jogos vallási igényeik kielégítése szempontjából, holott áldozatkészen és felelősségteljesen végzik állampolgárként feladatukat népünk körében.

Az is fontos, hogy híveink egységben a többi földrész hívőivel, papjaival, püspökeivel és az Egyház fejével, II. János Pál Szentatyával, sokat tesznek a kölcsönös megértésért, a békéért az egész világon azáltal, hogy következetesen dolgoznak az igazság érvényesüléséért és az emberek alapvető jogaiért.

Ebben a szellemben dolgozik Rómában az "Igazság és béke pápai bizottsága". Igen, csak akkor szűnik meg a fegyverkezési hajsz, ha a világ minden államában tiszteletben tartják az emberek jogait és az igazságot, mert akkor nincs többé ok önvédelemre és nem lesz többé támadóterv. Manapság sokan beszélnek békéről és leszerelésről, ez azonban csak akkor lesz hiteles és eredményes, ha minden államban nemcsak hirdetik a leszerelést és békét, hanem érvényesítik is az igazságosságot, és az alapvető emberi jogok konzekvens betartását minden polgárra azonos módon kiterjesztik.

Prága, 1985. november 2.

Baráti üdvözléssel
Frantisek Tomasek bíboros
Prága érseke

A szerző a nyugat-német **Publik Forum** c. folyóirat szerkesztője. A csehszlovákiai katolikus egyházzal kapcsolatos beszámolóorozatát, amelyből a következő három cikket is vettük, lapjának 1986/3. számában közölte.

200.000 katolikus a velehradi zárándoklaton

"Emberi jogokat és vallásszabadságot követelünk"

Velehrad Csehország délkeleti részén van. A nagy későbarokk piszkos-sárga templom és kolostorépület magányosan áll a szürke téli reggelen. Az egyik épületrészben az apácák elfekvő betegeket ápolnak. A városháza vezető utak szilvafákkal, fészületekkel és Szüzanya szobrokkal vannak szegélyezve - igazi vallásos-katolikus hagyományokról valló vidék. A csehszlovákiai katolikusok legismertebb kegyhelye Velehrad.

A szláv apostolnak, Szent Methódnak - akit II. János Pál Szent Bencével és Szent Kyrill-lel együtt Európa védőszentjének nevezett -, földi maradványai nyugszanak itt. Vezetőnk, aki Szent Methód 1100 éves jubileumának egyik fő szervezője volt, az ünnepben a csehszlovák egyház életterejének bizonyítékát látja. "Számunkra kezdettől fogva világos volt, hogy az egész évet a hit nagy nyilvános ünnepévé kell alakítani" - mondja az az ember, aki több, mint egy évtizedet töltött börtönben keresztény hitvallása miatt. "Három ünnepet terveztünk; áprilisban a papi hivatások napját, júniusban a katolikus hívek ünnepét, és december elején kívánták az országot a cseh és morva püspök atyák ünnepélyesen a Szüzanyának ajánlani." A lelkiatyák találkozója 200 vendéget vártak, de 1200 pap érkezett. Lelkesen üdvözölték Frantisek Tomasek

bíborost, aki szigorú ellenzője az állami érdekeket kiszolgáló "Pacem in terris" papi csoportnak.

A Vatikán és a csehszlovák kormány között 1973. február végén kötött kompromisszumos megállapodás alapján a besztercebányai püspöki széket betöltő apostoli kormányzónak, Josef Fera-nec püspöknek a zarándoktemplom elhagyása köz-ben többen azt kiáltották: "Aljas! Képmutató!" mivel ő prédikációjában a párbeszéd szükségességét emlegette. Hasonló támadások érték az ol-mützi püspököt és apostoli adminisztrátort, Josef Vrana-t, aki 1971-től a "Pacem in terris" cseh országos szövetségének elnöke volt, majd püs-pökké szentelése előtt kilépett a szervezetből, de mint frissen szentelt püspök újra csatlakozott hozzá.

"Az állam látva az áprilisi Szent Metód ünnepet, a résztvevők hatalmas számát, az ott elhangzott tárgyalásokat és azok következményeit, nyugtalanná vált. Hasonlóan az NDK-ban tartott Luther ünnepségekhez, nálunk is egy ál-lami Metód-bizottságot alapítottak, hogy az ün-nep kapcsán a katolikus egyházi személyiségek várható nyilatkozatait az állam érdekeinek meg-felelő irányba tereljék."

Június 8. előestéjén több mint 20.000 fiatal gyűlt össze a velehradi zarándoktemplom előtt. Jónéhány titokban dolgozó pap is közöttük volt, ők tájékoztatták a fiatalokat, hogy a valóságban mi is történt Csehszlovákiában 1918 óta az állam és az egyház viszonyában. Természetesen a bel-ügyminisztérium emberei is megjelentek, de nem avatkoztak be közvetlenül az ünnepség eseményeibe, s ideiglenesen fegyverszünetet kötöttek az összegyűlt hívőkkel. A fiatalok egyházi énekeket adtak elő és az állami törvényekkel dacolva, nyilvános, imádságos virrasztást tartottak. Más-napra a zarándokok száma mintegy 200.000-re nőtt. A Szentatyától, II. János Pál pápától a hatóságok megtagadták a beutazást, de a képvi-seletében megjelent Casaroli bíboros együtt ün-nepelt Frantisek Tomasek kardinálissal. Amikor a helyi megyei egyházügyi titkár el akarta mon-

dani az előre megírt beszédét, a hívek határozott, hangos tiltakozása megakadályozta ebben. Ezután Klusak, a kommunista művelődésügyi miniszter lépett a mikrofonhoz, azonban ő sem tudta úgynevezett békebeszédét végigmondani. A hangos tiltakozások és közbekiáltozások a hívőkkel folytatott nyílt vitára kényszerítették a minisztert. Gyülekezési szabadságot, egyenlő emberi jogokat, vallásszabadságot követelt a felháborodott tömeg. Klusak miniszter otromba érvekkel és vigasztalásokkal válaszolt. Egyik érve úgy hangzott, hogy "itt valódi vallásszabadság van, különben egyáltalán nem lennénk itt", de ezt senki sem vette komolyan.

"A kommunista állam számára a velehradi események kínos vereséget hoztak, a keresztények hasonló erős tiltakozását még nem tapasztalta a kormányzat. Számunkra, az egyház számára a velehradi nap fordulópontot jelent. Az egész világ láthatta az egyház erejét és az aktív katolikusok nagy tömegét."

Plébános egy pusztuló plébánián

"Volt már sokkal rosszabb is"

Aussignak hívták ezt a Csehszlovákia északi határvidékén fekvő várost, amikor még túlnyomó többségében németek lakták. A ma mintegy száz-ezer lakosú várost a csehek Ustinak hívják.

B... plébánosnak összesen 20 híve van. Bocsnátkérően teszi hozzá a lelkész: "mi ugyan nagyon kevesen vagyunk, de vannak rajtunk kívül itt mások is katolikusok, összesen hat plébánia van."

A plébános a kormányzathoz hű **Pacem in terris** pápi közösséghez tartozik – minden különösebb lelkesedés nélkül – csak ellenszenvet érez

irántuk. A súlyosan beteg ember már jóval elmúlt hatvan éves. Környezetéből kiemelkedik a kívülről meglehetősen leromlott állapotban levő, háromszintes, klasszicista plébániaépület, a plébános azonban csak két szobát használ. 1952-ben szentelték pappá, a sztálini uralom legsötétebb esztendejében.

A nehézkesen járó ember a második emeleti hátsó kijáratot használja, a ház főbejáratához vezető, elegáns és meredek lépcsőkön már nem tud feljönni. "Korábban minden sokkal rosszabb volt", - válaszol a lelkész, amikor az állam és az egyház viszonyáról kérdezem. De mindenesetre vasárnaponként sokkal többen jöttek templomba. Az egyházüldözés ellenére az ötvenes évek végén még előfordult, hogy 75 elsőáldozó gyermek járt az előkészítőre, de ez sajnos már régen volt. Manapság általában 15, de legfeljebb 30 idősebb, felnőtt jön el a vasárnapi szentmisére. A néhány itt dolgozó lengyelt is beleszámítva, a hívek száma legfeljebb 3 tucatra emelkedik, akik szinte elvesznek a több, mint 300 főt befogadó, neobarokk templom padjai között.

Az állami elnyomás legközvetlenebb megsemmisítője a kerületi egyházügyi titkár. Ezt a feladatot itt egy volt vasúti mozdónyszerelő látja el, aki egy kilenchnapos marxista-leninista ideológiai tanfolyamot végzett. Ez az ember ott ül szinte minden vasárnapi istentiszteleten - persze nem hitbuzgalmi céllal. A szentmise végén joga van a befolyt perselypénzt megszámolni. Feladatai közé tartozik ellenőrizni, hogy a pap nem tart-e a saját lakásában hitoktatást vagy nem találkozik-e fiatalokkal. Az állami törvények szerint az Eucharisztia ünneplése kizárólag a templom falai között engedélyezett. Eredménytelenül kérte B. atya, hogy legalább munkanapokon a plébánián celebrálhassa a miséket. Az egyházügyi titkár nem járult hozzá, így a téli reggeleken a jéghideg templomban mindig egyedül marad. Hittant kizárólag az állami iskolában taníthat, ide azonban a szülők félnek beíratni gyermekeiket, mert az iskola igazgatója köteles

jelenteni a szülők munkaadóinak a gyermek hitoktatását.

B. atya évek óta nem tart hittanórákat. Munkája misézésből és temetésekből áll. A városi tanács osztja el a papok között a temetéseket, így a legtöbb esetben a lelkész nem is ismerte azt, akit temet. "Hét keresztelés volt 1985-ben és egy esküvő" - mondja a plébános "és 3 rendes katolikus temetés". A többi halottat a krematóriumban hamvasztatták el.

Öt évvel ezelőtt B. atya kijavította a templom tönkrement tetőzetét, amihez a morvaországi hívek mintegy 30 munkással 3 héten keresztül ingyen adtak segítséget. Így sikerült a templomot tisztességesen rendbe hozni. Az építkezés azonban az atya összes megtakarított pénzét felemésztette. Csehszlovákiában egy katolikus pap megközelítőleg annyit keres, mint egy rossz szul fizetett szakmunkás.

A látogatás befejeztével B. atya megmutatja a templomot. Amikor felkapcsolja a világítást, a karácsonyi fenyőfák sokszínű lámpácskái felragyognak. A tucatnyi nagy fenyőfa, lamettával és színes elektromos gyertyákkal feldíszítve teljesen kitölti a templomszentély hátsó részét. Nagyon hangulatos a jászol a pálmákkal, fenyőkkel és a sok báránnyal, pásztorral. Az összes figura kézzel van festve és a nagy hagyományokkal rendelkező cseh jászoldíszítő művészetnek megfelelően kemény papírból készült. "Karácsonykor azonban a templom legalább egyszer tele volt" mondja az atya. "Az én karácsonyi templomdíszítem és a jászolom jól ismert" és hozzáteszi: "a karácsony-éjszakai szentmisét azonban már délután 4 órakor meg kellett tartanom, mert a korábbi években fiatal suhancok bömbölő táskarádióikkal megzavarták az éjjéli misét".

A karácsony és az újév közötti napokat az atyának azzal kellett töltenie, hogy kínosan pontos statisztikákat készített: az elmúlt évben melyik napon hány hívő jött istentiszteletre, hány szentmisét tartott, hány keresztelező volt és mennyi volt az egyházi temetések száma. Az ál-

lam mindent pontosan tudni akar, ez a célja ennek az abszurd irányításnak, ám az egyház állandó ellenőrzése miatt a plébániaközösség élete évről-évre nyomasztóbbá válik.

Búcsúzásakor még azt kérdeztem B. atyától, hogy tudja ezt egyáltalán elviselni. A válasza: "volt ez már sokkal rosszabb is. Mik voltak a kilátásaim, amikor még teológus hallgató voltam? Egy élet a sztalinista uralom körülményei között. Azóta azonban sok minden szabadabbá vált. Az egyház túlélte Sztálint és ezeket a mostani sztálin utáni időket is túl fogja élni. Itt Ustiban nekem a legnagyobb fájdalmat az egyház megosztottsága okozza. A hat plébánia közül két plébános atya nem ismeri el a II. vatikáni zsinat tanításait, ők a hívőknek háttal állva, a régi tridenti szabályoknak megfelelően latinul miséznek. Ők ketten nem is kívánnak velünk kapcsolatot tartani. Ezt a megosztottságot az állam is provokálja. Én támogatom Karel Otcenasek püspök atyát, akit 1950 áprilisában harmincéves korában titokban Hradec Kralovéban, az egykori Königgrätzben szenteltek fel, de mind a mai napig nem kormányozhatja az egyházmegyéjét. Az államtól csak arra kapott engedélyt, hogy itt az usti nagytemplomban plébános lehessen". Az atya végül ezt mondja: "túl fogjuk élni". De ez nagyon magányos és keserű túlélés. Hosszú hetek óta már senki nem látogatja az idős papot túlfűtött, régi szentképekkel és madonnákkal teleaggatott falú szobájában. Az emberek attól félnek, hogy figyelik őket és a mindig, mindenütt jelenlévő állam szemében az rossz fényt vet rájuk, ha megtudják róluk, hogy egy plébániára járnak.

*

Egy keresztény nő az illegalitásból

"A mi egyházunk két fronton dolgozik"

"A mi egyházunk két fronton dolgozik" - mondja a beszélgető partnerem, egy nő, akivel egy nyugat-csehszlovákiai nagyvárosban találkoztam. "Az első vonal a hivatalos, az állam által felügyelt és ellenőrzött egyház. Ez a plébániákon az állam hozzájárulásával dolgozó papokból, továbbá a templomi szentmisékből, rokkantak otthonaiból és a néhány megtűrt apácaközösségből áll. Ennek árnyékában dolgozik a kommunista kormányzat által rendkívül szűkre szabott határokon kívül az egyház második vonala. Ebben az illegális egyházban működnek laikus csoportok és titokban felszentelt papok, akikről a hivatalos kormányzat nem tud. Ezek a lelkészek vagy munkásként dolgoznak vagy nyugdíjasok. Hasonlóan élnek, mint a munkáspapok nyugaton."

"A mi titkosan működő lelkészeink közül sokan az ötvenes években teológiát tanultak, de tanulmányaikat abba kellett hagyniuk: vagy katonának vitték őket vagy börtönbe kerültek. Az ország legnagyobb városaiban több mint egy tucat ilyen titkos lelkész működik. A második vonal szervezete meglehetősen decentralizált és a laikusok kezében van. A laikusok illegális folyóiratokat adnak ki". Az asztalon előttünk fekszik az "Informace o Cirkve" - egyházi információk, melyből első kiadásban rendszeresen mintegy 1000 példány jelenik meg. A folyóiratot több városban állítják elő, illetve sokszorosítják, majd kézről-kézre terjed az egész országban. Tartalma: világegyházi hírek és teológiai tájékoztatás. Az itt lévő példányban egy cseh nyelvre lefordított teológiai tanulmány olvasható a karizmatikus mozgalomról, a nyugatnémet teológus, Heribert Mühlen tollából.

Egy illegális folyóiratnak dolgozni meglehetősen veszélyes. "Az államvédelmi hatóság természetesen tud ezekről a folyóiratokról. Kétévi börtönre ítélik azt, aki írását megjelenti. Ha alkalmanként egy szerkesztőség ellen eljárás indul, az utóbbi időben mindig igyekeznek példát statuálni az ítéletekkel", tájékoztat beszél-

getőpartnerem.

"Miközben vidéken, Cseh- és Morvaországban, a vallásos élet sok helyen visszaesett, és a gyéren látogatott, a kommunista ellenőrzés alatt álló vasárnapi istentiszteletek száma egyre alacsonyabb lett, a nagyobb városokban egyre több aktív keresztény laikus közösség működik." "Báziscsoportok"-nak nevezi ezeket a közösségeket vendéglátóm. Az a közösség, amelyet beszélgető partnernőm vezet, kéthetenként találkoznak váltakozva az idejárók lakásában. Többségükben fiatal házaspárok. A közösségi együttléteken evangéliumot olvasnak, közösen imádkoznak, teológiai előadásokat, egyházi híreket hallgatnak. Más közösségek, különösen diákok, más módon találkoznak, alakítják közösségi életüket. Alkalmanként túráznak a hegyekben, de ezek a kirándulások papok által vezetett lelkigyakorlatok.

A nem hivatalos egyházhoz tartozó fiatalok közül sokan beszélnek vagy tanulnak lengyelül. Lengyelországból kapnak imakönyveket, folyóiratokat és vallásos irodalmat. A világegyházról szóló hírek elsősorban az osztrák rádióból származnak.

Vendéglátóm lelkesedéssel tájékoztat a velehrádi 1985. július 7-i nagy zarándokltról. Velehrádban a 250.000 összegyűlt keresztény az egyház megerősödését élhette át. Velehrád óta jelentősen növekszik a keresztények önbizalma. Az egyházi élet növekedése nagyon sokszínű: soha ennyien nem voltak az elmúlt években templomban, mint idén karácsonykor. Növekszik a bázisközösségek száma. A nagy német teológus, Romano Guardini, a huszas évek elején a fiatal katolikusok mozgalmáról ezt írta: "Az egyház a lelkekben újul meg". Ugyanez valósul meg nálunk is Csehszlovákiában.

Görög-katolikus Egyház Szlovákiában

"Ami a Prágai Tavaszból megmaradt"

Nyugaton már régóta ismert az a kettős feladat, amit a "Pacem in terris" papi közösség Csehszlovákiában betölt. Az azonban már valószínűleg kevésbé ismert, hogy a "Pacem in terris" csoporthoz csak latin szertartású papok tartoznak, görög-katolikusok azonban nem. A Szlovákia keleti területén fekvő Eperjesen van az egyház püspöki székhelye. Az egyházat 1950-ben mintegy 300.000 tagjával együtt az ortodox egyházhoz való csatlakozásra kényszerítették, és a moszkvai patriarcha alá helyezték. A klérus egy kis része fejet hajtott és az új (ortodox) püspökség szolgálatába lépett, míg a klérus jóval nagyobb részét kényszerszolgálatra ítélték - közöttük Pavol Gojdic püspököt (aki 1960-ban a leopoldovi kényszerszolgálatban meghalt) és segédpüspökét Vasil Hopkot.

Az 1968-as Prágai Tavasz idején az eperjesi görög-katolikus püspökség működését újra engedélyezték. A prágai kormányzat soha nem ismerte el Hopko segédpüspököt (1976-ban halt meg) egyházmegyei kormányzó püspöknek, az egyházmegyét helyette a püspökké fel nem szentelt, a mai napig is hivatalban levő Jan Hirka adminisztrátor vezeti. A görög-katolikus hívek visszakövetelték az 1950-ben az ortodox egyház birtokába került templomokat és plébániaépületeket, de ez gyakran a két egyház hívei közötti erőszakos ellenségeskedésekhez vezetett. Egy későbbi megállapodás, hogy a két egyház egyes helyeken közösen használja a templomokat, véget vetett a békétlenkedéseknek. A Varsói Szerződés csapatai bevonulása után az állami egyházpolitikát is "normalizálták". Visszavonták mindazokat a változásokat, amelyeket az egyház életében

1968 hozott. Azok, akik az egyházi-vallási élet megújításán dolgoztak, elvesztették állásukat. Annak ellenére, hogy a görög-katolikus egyház működésének újbóli engedélyezése elválaszthatatlanul összefonódott a Dubcek-korszakkal, nem állították vissza az 1968-at megelőző állapotokat. E tény egyik valószínűsíthető oka az, hogy az egyház működését újra engedélyező, 1968 júniusában született dokumentumot ugyanaz a ma is befolyásos, régi sztalinista pártfőideológus, Vasil Bilak, írta alá, aki az 1950-es kikényszerített csatlakozásért is felelős, továbbá állítólag meg kellett ígérnie görög-katolikus vallású édesanyjának, hogy nem likvidálják újra az egyházat. Az egyház életének formális újraengedélyezése nem terelheti el azonban a figyelmet arról, hogy ez a katolikus közösség különösen reménytelen és siralmas helyzetben van.

Bár az 1968-as állami engedély kilátásba helyezte a görög-katolikusoknak, hogy újra megnyithatják saját papi szemináriumukat, erre a mai napig nem került sor. Teológusaik, akiket különben nem köt a cölibátus, tanulhatnak ugyan a pozsonyi római-katolikus Akadémián, de a latinokhoz hasonlóan a kormányzat szigorúan korlátozza a felvehetőik számát, összesen mintegy 5-10 főre.

Olyan oldalról is komoly nehézségek érik a görög-katolikusokat, ahonnan ezt a legkevésbé várhatnánk: a kelet-szlovákiai katolikus papság mesterségesen növeli a liturgiai eltérésekből adódó feszültségeket, állandósultak a problémák a keresztelesek, a gyermeknevelés és az esküvők esetében. A latinok fennen hangoztatják állítólagos "előjogaikat", és általában nem fogadják el azoknak a híveknek a szabad döntését, akik átlépnek a görög-katolikus egyházba, például mert a házastársuk ehhez az egyházhoz tartozik. Gyakorta kénytelenek eltérni, hogy hitehagyottaknak bélyegezzék és diszkriminálják őket, ami teljesen ellentétes minden, a katolikus egyházon belüli ökumenikus törekvéssel.

Továbbra is megoldatlan a még mindig üres

eperjesi püspöki szék betöltése. Éppen a Szovjet-unióra, valamint a csehszlovák és orosz ortodoxokra való tekintettel szinte biztosra vehető, hogy a probléma megoldása a Vatikán és a prágai kormányzat között folyó és folytatandó tárgyalások során a legutolsók között lesz. Mind a mai napig hiába vár Hirka adminisztrátor római meghívásra. Általános az a benyomás, hogy a Vatikán a görög-katolikus közösséget inkább zavarónak vagy egyenesen akadálnak tekinti, nem pedig közvetítőnek a nem-katolikus keleti egyházhoz fűződő ökumenikus kapcsolatban, annak ellenére, hogy a II. Vatikáni Zsinat a Rómához tartozó keleti egyházat egy dekrétumában éppen e feladat ellátására bátorította.

DOKUMENTÁCIÓ

Szolgálatukat teljesítő katona-kispapok levele püspöküknek – a vallásszabadságról és a civil-szolgálatról

Főtisztelendő Püspök Úr!

Több hónapos vívódás érlelte meg bennünk a gondolatot, hogy ezt a levelet megírjuk. Sokunk számára jelent lelkiismereti problémát az az elmentét, ami az evangéliumi élet és jelen körülményeink között fennáll. A feszültség abból származik, hogy – egyfelől – a Néphadsereg minden embert (a keresztényeket is) az ellenség-felebarát elpusztítására tanít. Még "békeidőben" is olyan helyzetekbe kényszerít, amely a másik ember szabadsága, függetlensége, netán élete ellen irányul.

Másfelől viszont bennünk él Jézus tanítása, hogy mindenkit szeressünk, még ellenségeinket is. A II. Vatikáni Zsinat is így ír erről:

"Krisztus tanítása tartalmazza azt a követelményt is, hogy a sérelmeket megbocsássuk, a szeretet parancsát pedig – az újszövetség parancsolatát – kiterjeszti minden ellenségünkre: "Hallottátok a parancsot: Szeresd ember társadat, és gyűlöld ellenségedet. Én pedig azt mondom nektek, szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót haragosaitokkal, és imádkozzatok üldözőitekért" (Mt 5,43-44) ("Az egyházzal a mai világban" c. lelkipásztori konstitutció: 28.).

VI. Pál pápa is nyíltan beszélt az "Evangelii Nuntiandi" kezdetű apostoli buzdításában minderről:

"Az egyház nem ismerheti el az erőszakot, legkevésbé pedig a fegyveres erőszakot. Amikor a fegyvereké a szó, kiszámíthatatlan szörnyűségek szabadulhatnak el. Nem fogadhatja el az egyház a szabadság eszközeként

bárki megölését, mivel az erőszak mindig erőszakot szül, az elnyomatás és szolgaság új formái felé vezet, amelyek nem egyszer súlyosabbak, mint amelyekből meg akart szabadítani. Világosan megmondtuk kolumbiai utunk alkalmával: "Kérünk titeket, ne helyezzétek bizalmatokat az erőszakba és a forradalomba. Ha így tennétek, az ellentétben állna a keresztény szellemmel. Az erőszak ahelyett, hogy siettetné, inkább késlelteti a társadalmi fejlődést, amire jogosan vágyódtok." "Újra és újra hangsúlyozzuk: az erőszak sem nem keresztényi, sem nem evangéliumi" (37.).

Mindezek után úgy érezzük, hogy Jézus magatartásával, szellemével szöges ellentétben állnak azok az elvárások, amelyeket a Néphadsereg a keresztényekkel szemben is támaszt. Például azt, hogy a keresztény is keresse az ellenség legyőzésének, megsemmisítésének legcélyszerűbb módját, és ésszerűen használja ki és hatékonyan alkalmazza az összes rendelkezésre álló eszközt.

"Mert a vallás gyakorlása, a maga természete szerint, elsősorban azokban a belső akarati és szabad aktusokból áll, amelyekkel az ember önmagát egyenesen Istennek veti alá; az ilyesféle cselekedeteket pedig merőben emberi hatalom sem meg nem parancsolhatja, sem meg nem tilthatja" (II. Vatikáni Zsinat: "A vallásszabadság elve általában" 3.).

Nem akarjuk részletesen elemezni jelenlegi helyzetünket, mert úgy tudjuk, hogy ez ismeretes a Püspök atya előtt. De fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy Néphadseregen **belül is** tartsák tiszteletben azokat a jogainkat, melyek - a Helsink-i záróokmányban is szerepelnek - biztosítják kereszténységünk közösségi mozzanatainak megélését. Ezt főleg azok nevében kérjük, akiknek **nem** jelent lelkiismereti problémát maga a katonaság.

Az ősszel kiadott Püspök Kar-i nyilatkozat (amire sajnálatos módon Miklós Imre államtitkár

így hivatkozott: "...a haza védelmét a vallásos ember sem háríthatja át másra, senki sem tagadhatja meg a haza fegyveres védelmét "lelkiismereti meggyőződésére" hivatkozva...") nyitottan hagyta a következő zsinati idézet tartalmát:

"Csak dicsérni tudjuk azokat, akik jogaik érvényesítésében lemondanak az erőszakról és a védelem olyan eszközeihez folyamodnak, amelyek rendelkezésére állnak a gyengébbnek is - feltéve, ha ezt a közösségben mások jogainak és kötelességeinek megsértése nélkül teszik" (GS 78).

"...Méltányosnak látszik továbbá, hogy a törvények megértően intézkedjenek azokról, akik lelkiismereti okokból nem fognak fegyvert, de készek békés formában szolgálni az emberek közösségét" (GS 79).

Ezt a méltányosságot szeretnénk, amely eddig még nem valósult meg. Hiszen "laikus-testvéreink" közül azok, akik hasonló véleményen vannak velünk, meggyőződésükért börtönbüntetést szenvednek. Tudunk arról, hogy már folytak tárgyalások afelől, hogy eme börtönbüntetést kórházi, ill. munkaszolgálatra lehetne változtatni (mint ahogy ez megvalósult már az NDK-ban, Lengyelországban és az USA-ban).

Levelünk célja tehát az a kérés, hogy a Püspök atya a Püspöki Kar illetékes tagjaival együtt, folytassa a tárgyalásokat és támogasson bennünket ennek a komoly, benső problémának mihamarabbi rendezésében. Hiszen nem indulhunk el a kereszténység, ill. a papság felé vezető úton, meggyőződésünk és lelkiismeretünk elhallgatásával.

Megértését és támogatását előre is köszönjük,

Cegléd, 1987.04.17.

fiúi szeretettel:

Csizmadia Zsolt
Kocsek Tibor
Kató Csaba
Amrin István
Czekányi Márk

Kormos Miklós
Kozma B. József
Bojtor Róbert
Moravcsik Tamás

Rövid hírek

Az egyházban **aktív laikusok** nem tekinthetők tovább csupán a túlterhelt **papság** segítőinek, hanem **munkatársainak**, mondta **Rudolf Schwarzenberger**, az osztrák Lelkipásztori Intézet elnöke az 1986 végén Bécsben rendezett osztrák lelkipásztori napok alkalmából. A lelkipásztori napokon több mint ötszáz püspök, pap és szerzetes vett részt egész Közép-Európából, így Magyarországról is. A találkozó mottója "Egyház a közös felelősség útján" volt. A papságnak meg kell tanulnia, hogy az egyházban különböző területek vannak, ahol a laikusok önállóan tevékenykedhetnek, mégpedig nem püspöki engedély folytán, hanem a keresztségben és bérálásban megalapozott általános papságból kifolyólag, állapította meg Schwarzenberger. A lelkipásztori napok több mint 200 résztvevője levélben fordult a pápához, hogy püspökkinevezéseknél ne kerüljék meg a helyi egyházat, mint a közelmúltban egy osztrák püspök kinevezésénél, hanem kérjék ki véleményét.

Az **ENSZ Emberi Jogi Bizottsága** osztrák javaslatra jóváhagyott egy állásfoglalást, miszerint a **fegyveres katonai szolgálat megtagadásának joga törvényes jog** a gondolat-, lelkiismereti- és vallásszabadság gyakorlásának keretében. 26 állam szavazott az állásfoglalás mellett, 2 ellene (Irak és Mozambik), 16 pedig tartózkodott a szavazástól, köztük a szocialista országok küldöttei is.

Lettország 1986-ban ünnepelte kereszténnyé válásának 800. évfordulóját. A több napig tartó ünnepeken 150 ezer ember vett részt, amelynek csúcspontja augusztus 15-én volt az anglonai Mária-kegyhelyen. Itt olvasta fel Riga és Liepaja apostoli adminisztrátora, Vaivodsz bíboros, II. János Pál pápa üzenetét, amelyben a hívőket a nehézségek ellenére hitükben való hűségre és helytállásra buzdítja. Lettország 2,5 millió lakosából mintegy 500 ezer katolikus.

Csehszlovákiában évek óta börtönben ül három katolikus hívő, anélkül, hogy vádat emeltek volna ellenük és a közvélemény tudomást szerzett volna az esetről. **Fridolin Zahradnik**-ot, **Vaclav Netuka**-t és **Milan Beran**-t 1983 nyarán tartóztatták le, mert gyermekeket hitoktattak, jelentette az angol Keston College.

"...néhány szót had mondok a Fórumról. Jó, hogy van, mi több nélkülözhetetlenül szükségesnek látszik egy ilyen lap, mely hírt és teret ad az egyébként szőnyeg és elhallgatás alá söpört égető kérdéseknek. /A személyek és hírek rovatot talán bővíteni is tanácsos lenne!/ A közölt cikkek jók! Zulehner írása is nagyon tetszett; különösen az, amit a "liturgikus járműről" ír! A korai kereszténységre való visszanyúlás az, amire ma a leginkább szükség van; különösen az ilyen félkatakombákba szorított helyeken, de egyebütt is! Összegezve: a felütés nagyon jó, folytatni kell! /Talán az egyik utóbbi püspökkari - szégyenletes - megnyilatkozás kapcsán figyelmet kéne szentelni a "kard által" kérdéskörnek!/"

egy magyarországi folyóirat szerkesztője

- A katonai szolgálatmegtagadás kérdésére egy későbbi számunkban kitérünk - szerk.

"Hála társadalmunk mozgékonyságának, már módomban állt végignézni a második számot. Ugye nem veszi zokon, ha őszintén megmondom, hogy abba az irányba tolódott el, amitől féltettem... A magyar katolicizmus közelmúltjának hiteles feldolgozása véleményem szerint is alapvető és kiinduló feladataink közé tartozik. Ehhez a témához Szekfű Gyula egykori tanítványaként még szakmai alapon is hozzá merek szólni. A jószándékú keresztények, és itthon is találkoztam ilyennek a kéziratával, mindig valami átfogó képet akarnak adni pl. a fiatalok tájékoztatására, - mint a Győri-cikk is -, ami az előtanulmányok hiánya, a források hozzáférhetetlensége miatt ma lehetetlen. Ezzel csak lejárattuk magunkat is és a témát is. Csak kiragadott példák Győri írásából: "öt" koncepció per? Én sem tudom, hogy mennyi volt, de hogy ötvennél is több, az bizonyos. A Mindszenty és a Grösz perek miért nem tartoznak ide? A Pócspetri-ügy? Az A.C. pere? Kiss Szalézék? Amit Győri "harmadik" pernek mond, 1961 májusában, nos abban az időben én akkoriban 17 pert számoltam össze! És minden valószínűség szerint én is azok közé tartozom, akik a valóságnak csak egy tört részéről bírnak értesüléssel. Ebben a műfajban ma két változat lehetséges: tudományosan pontos adatközlések forráshivatozással /de nem úgy mint Győri 2.sz. jegyzete!/ és lelkiismeretes egyéni élménybeszámolók, arról, és csak arról, amit az illető a maga szemével, fülével átélt, amiről lelkiismeretben tanúskodni mer, és azért itt az írói név nem is elégséges, mert az ilyesminek pontosan annyi a hitele, amennyit az író egyénisége biztosít számára. Lehet, hogy pillanatnyilag valaki ezt nem engedheti meg magának, de akkor kár egyáltalán

szólnia. Ingyenes vagy érzelmileg töltött állítások csak ránk fordíthatók vissza!

És még inkább sajnálatosnak vélek minden olyan megnyilatkozást, ami hazai, személyi vitákba kapcsolódik be. A 116. oldalon kezdődő 5. pont anyaga egy átfogó cikkben feldolgozva tanulságos és segítő lehetett volna. Az előtte lévő részek reális feldolgozásához egy kötet lett volna szükséges. A nyugati betűtengerben ez akár magától is könnyen összeállhat a különféle közlésekből, az itthoni papírszűkösség azonban minden töredéket automatikusan zárt abszolútummá emel az olvasókban, a múlt évtizedek bejártságával. Az eredmény egyoldalúsága csak ront a korábbi helyzeten.

Itthoni szociális tevékenységünk kérdésénél is mellékesek a személyes vonatkozások, de áttekintő és mélyreható képet érdemes lenne róla adnunk. Amire persze két oldal szintén nem elég, viszont adatok és megfontolt elemzés, azt hiszem, azt az eredményt hozná ki, hogy ez bizony nem a "legjelentősebb" tevékenységünk, hanem az adott helyzetben: zsákutca! Maflán engedjük, hogy a meglévő minimális erőink egy része feleslegesen és kilátástalanul folyjék el egy olyan úton, aminek az a jelentősége, hogy távol tartson bennünket az Evangélium hirdetésétől.

Nem akarom tovább folytatni. Azt is értem, hogy az olvasók többsége minek a folytatását kéri maguktól. Hisz úgy érzi, hogy zárt korlátai ledőlnek, ha X.Y. káplán vagy Z.U. püspök valamilyen dolgáról hall. Pedig átfogó és reális helyzetismeret hiányában, de bőséges érzelmi töltések birtokában csak az indulatai fognak jobban pezsegni, de ehhez az Isten Országának semmi köze sincs! És a jövőben sem akarok mindig okoskodni, csak tudja, minthogy mással nem szolgálhatok: dixi, et salvavi animam meam!

A Szentlélek Úristen kegyelme kísérje munkájukat."

L.Ö. Bp.

Egyetértünk levélírónkkal abban, hogy átfogó, méginkább teljes képet nem adhattak az említett írások. A terjedelem ezt nem is tette volna lehetővé, de bizonyára a szerzők célja sem ez volt. Az igaz kép megalkotásához nem tartjuk mindenkor feltétlenül szükségesnek "tudományosan pontos adatközlést". Új nézőpontból megfogalmazott gondolatok még "az eredmény egyoldalúságával" is hozzájárulhatnak egy hamis kép helyreigazításához. Levélírónk kritikájának nagyon örültünk és különösen köszönjük. - szerk.

"...Talán sokakat meglepett a Dokumentáció nyílt szókimondása (de más cikkeké is). Biztosan vannak, akik ezt szokatlannak találják, s megijednek tőle. Azt gondolják, ez árthat az egyháznak és a nehézségekkel küzdőknek is. Szerintem ez tévedés. Azt hiszem, egyházunk elég erős ahhoz, hogy sérülések nélkül gyakorolja a pluralista dialógust. Az igazság szabaddá tesz a Szentírás szerint, ezzel szemben az elkendőzés, szőnyeg alá söprés hosszú távon mindig árt, és gátja minden tisztulásnak, fejlődésnek. Csak

örülhetünk annak, hogy az összmagyarságnak végre született egy ebben a szellemben működő katolikus folyóirata. Amire vigyázni kell, ami a fontos, az nem a mit, hanem a hogyan; a polemizálás mindig maradjon a krisztusi szeretet szellemében haragos indulatoktól mentes. Mindig beváló recept: ki kell mondani, le kell írni érveinket, ha ez nehezünkre esik, s jobb hallgatnunk akkor, ha túl könnyű kimondani véleményünket. És hogy mennyire nem bölcs dolog félni a problémák nyilvánosság elé tárásától, azt spontán dramaturgia igazolta azzal, hogy Kocsi György visszakapta jogosítványát és büntetését is eltörölték. Áthelyeztetése ugyanakkor áruló bizonyítéka annak, hogy a kórosan összefonódott állam-egyház valóban úgy működik, ahogyan az a bírálatokból kitűnik: a Püspöki Kar sokszor a Belügy-minisztérium meghosszabbított jobbkezeének bizonyul..."

T.Sz. Bécs

"A magam részéről megköszönöm az Egyházfórum 2. számában közölt értekezést – mind a Győri Ákos, mind pedig a Kocsi György tollából származót. Isten fizesse meg, amiért az "érmekek másik oldalát" is megmutatják – gondolom, hogy sokak érdeklődésére. Továbbra is a nyitottság és az egészséges Ellenzék hangját szeretnénk hallani onnan, ahol erre lehetőség nyílik.

Munkájukra a jó Isten bőséges áldását kérem és kívánom."

N.J., nyugdíjas kat. pap, Észak-Magyarország

Továbbra is szeretnénk megmutatni az "érmekek másik oldalát", de távolról sem kívánunk csak az "Ellenzék" hangja lenni. Egy egyházi fórum megteremtése a célunk, amely lehetőséget ad a nyílt dialógusra. – szerk.

"Nagy örömmel kaptam húsvét előtt kézhez az Egyházfórum 1986/2. számát, amelyet már azt hittem, hogy meg sem kapom. De úgy látszik, hogy Önöknél ilyen esetekben sincs lehetetlen... A folyóiratban szereplő adatok, történelmi és egyházpolitikai tények felbecsülhetetlen értéket nyújtanak számomra, mivel ezekhez sehol sem lehet hozzáférni, s így ezek még újak számunkra.

A folyóirat olvasása közben vetődött fel bennem a gondolat, hogy mindenképpen meg kéne rendelnem ezt az igazán hiánypótló, színvonalas, izléses, tartalmas és érdekes tényeket vizsgáló kiadványt. S most ezt meg is teszem. Én most kispap vagyok, tehát még nincs keresetem, ezért gondolom, kedvezményben részesülök."

Z.O., teológiai hallgató, Mo.

Természetesen... – szerk.

Szerkesztői közlemények

Felhívjuk Olvasóink figyelmét, hogy az **Egyházfórum** postacíme megváltozott (ld. elől, a borítólap belső oldalán). Eredeti ter-
vünk az volt, hogy a folyóirat szerkesztését Magyarországra
tesszük át. Wildmann János 1986 nyarán vissza is akart térni
családjával Magyarországra. Valamennyien érvényes magyar útle-
véllel rendelkeztek, bár a hivatalos magyar szervek soha sem is-
merték el nyutati tartózkodásukat törvényesnek. A magyar hatósá-
gok ennek ellenére megtagadták tőlük a hazatérési engedélyt. Az
elmúlt egy évben különböző szinten tettünk kezdeményezéseket,
hogy módosítsák a hazatérést tiltó határozatot, de kísérleteink
eredménytelenek maradtak. Az egy éves huza-vona után egy, ha nem
is végleges, de hosszabb távra érvényes megoldást kellett keres-
nünk úgy személyi, mint adminisztratív okokból. Ezért a címvál-
tozás!

A külföldön történő szerkesztés bizonyára megnehezíti az
Olvasók és a szerkesztők közötti eleven kapcsolat kialakítását
és folyóiratunk egyházi fórummá válását. Ezért fokozottan kérjük
az **Egyházfórum** minden Olvasóját, hogy ebben az akadályokkal teli
munkában legyenek segítségünkre!

Magyarországi Olvasóink tájékoztatására közöljük: **valamennyi-
ük** hozzánk küldött **első** levelét, előfizetési kérelmét, ill.
beküldött írásait nyugtázzuk. Ha valaki egy-két hónap után sem
személyes választ, sem Egyházfórumot nem kapna, kérjük ismételt
jelentkezését - valószínűleg nem a mi mulasztásunk következtében
nem kapott választ.

Ugyancsak rajtunk kívülálló okok következtében az Egyházfórum
több magyarországi megrendelője csak nagy késéssel kapja meg
folyóiratunkat. Általában ez sem rajtunk múlik. Kérjük az Olvasó
fokozott türelmét!

Auch die Katholiken in Ungarn sehen erwartungsvoll und mit Interesse der diesjährigen Bischofssynode entgegen. Zu ihrer theologischen Vorbereitung, die in Ungarn selbst zwangsläufig erst ansatzweise erfolgt, möchten wir mit der dritten Nummer von **Kirchenforum** einen Beitrag leisten. "Die Sendung der Laien in der Kirche und Welt" und die Erneuerung der Kirche sind miteinander untrennbar verknüpft. Darum drucken wir als ersten Beitrag den fast schon berühmten Vortrag von Alois Müller über die "Aufforderung zum agiornamento" ab.

Die Stellungnahme der Bischöfe der Bundesrepublik Deutschland zur Bischofssynode 1987 haben wir für die ungarischen Leser/innen übersetzt, weil sie zu den theologisch sehr gründlich erarbeiteten kirchenamtlichen Texten über die Stellung der Laien in der Kirche gehören dürfte.

Der erste Teil dieser Nummer wird mit einem Referat des Innsbrucker Pastoraltheologen Hermann Stenger über die Pluralitätstoleranz, einen unentbehrlichen psychologischen Aspekt der pastoralen Kompetenz, abgeschlossen.

Die ungarisch verfassten Beiträge eröffnen wir mit einer Meditation von Antal Jung zum Thema "Selig, die Gott suchen".

Im vorigen Heft von **Kirchenforum** haben wir u.a. drei Stellungnahmen aus Ungarn zur Diskussion über die Lage der katholischen Kirche nach Kardinal Lékai veröffentlicht. Für diese Ausgabe wählten wir drei weitere aus - diesmal von in gewisser Weise "Aussenstehenden". Pfr. József Éliás untersucht die Position des verstorbenen Kardinals bezüglich der Wehrdienstverweigerer und kommt dabei nach gründlicher Analyse zu der Überzeugung, dass sie nicht der "Botschaft" Jesu entspricht. Szabolcs Tarnóczy sieht die Lékai-Epoche aus der Sicht der charismatischen Basisgruppen. János Wildmann zeigt - ausgehend von den wichtigsten Zügen des Kirchenbildes des Kardinals - die innerkirchlichen Positionen sowie die Grenzen einer möglichen Entwicklung der ungarischen Kirche auf.

Als erstes Dokument des dritten Teils - Zur Lage der katholischen Kirche in der Tschechoslowakei - drucken wir den Brief von Kardinal Frantisek Tomasek an die Redaktion der in Prag redigierten Zeitschrift "Probleme des Friedens und des Sozialismus" ab. Von den Reiseberichten, die Thomas Seiterich nach seinem Aufenthalt in der CSSR geschrieben hat, übernehmen wir den Beitrag über die Wallfahrt nach Velehrad sowie Gespräche mit dem Pfarrer einer zerfallenen Gemeinde und mit einer Frau aus dem religiösen Untergrund. Hans-H. Hücking berichtet über die (fast) vergessene griechisch-katholische Kirche in der Slowakei.

Unter der Rubrik Dokumentation publizieren wir einen Brief von neun Priesteramtskandidaten, die z.Z. ihren Militärdienst leisten, an ihre Bischöfe.

Auf die Kurznachrichten folgen Zitate aus Leser-briefen, die uns aus dem In- und Ausland erreicht haben, sowie einige Mitteilungen der Redaktion.